

Revista Literară

PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

NICHITA DANILOV: „GEAMANTANUL LUI MIHAI URSACHI”

„Iată, au trecut mai mult de cincisprezece ani de la moartea lui Mihai Ursachi, iar postumitatea sa continua să rămână închisă într-un con de umbra, devenit un fel de purgatoriu al celor care prin intermediul artei au visat să ajungă la gloria eternă. Poetul era și nu era prea încrezător în destinul său. El însă era conștient că vremea în care i-a fost dat să trăiască nu era pe măsura «uneltelor sale modeste». «Veacul de fier» i-a fost și i-a rămas și azi potrivnic. Mihai Ursachi și-a sfidat contemporanii. Și faptul acesta l-a costat.” (P. 5)

VAL BUTNARU: „DESPRE MOARTEA LIBER ALEASĂ”

„Abordând tema sinuciderilor printre scriitori, realizezi rapid că e inutil să încerci să înțelegi cauzele care i-au împins să-și pună capăt zilelor. Mai întotdeauna e vorba de aceleași motive... care întotdeauna sunt diferite. De la Urmuz, care aparent s-a împușcat fără un motiv explicabil, clar, până la Pavel Boțu, care și-a tras un foc de armă, din motive aparent explicabile. Dar Hemingway? Ce a fost la mijloc? Demență? Depresie? Dar Romain Gary?” (P. 19)

AVANPREMIERĂ

Fragment din volumul *Imperiul Binelui* de Philippe Muray, în curs de apariție la Editura Cartier. (P. 24)

INEDIT

© 1988 Tania MUȘINA

ALEXANDRU MUȘINA: „JURNAL” (FRAGMENT)

„(...) Desigur, e și presiunea regimului politic, transformată în nevroză, în reacție apatic-disperată la mizeria în creștere geometrică din jur. Scri-sul ar fi o soluție, deși... Îmi e foarte greu și acum, la vârsta post-critică, să fac o opțiune: literatură, eseistică

«filozofică», militantism social sau misionarism «spiritual»; și nu fac nimic. Sau, din fiecare câte ceva și prost. (...) O observație, totuși: subtilitatea limbajului, modul de-a înțelege scrisul și romanul n-au prea evoluat din perioada interbelică.

Încă un argument la ideea că – în fond – de-abia noi – cei sub 40 de ani – avem șansa să nu mai fim «interbelici». (...) Dar ne-o jucăm? Și ce ajungem? Grupul de la Brașov e un minunat (!?) dar al hazardului cultural. Ce facem din el?”

„MIERE SĂLBĂTICĂ”:

„oamenii și umbrele lor au plecat/ șoarecii și puii lor au fugit/ păianjenii s-au uscat agățați de pânzele lor,/ mierea picura din streășina de stuf/ parcă ploua cu miere,/ acolo unde cădeau stropii dulci/ ieșeau din pământ/ flori sticloase flori străvezii,/ pe fiecare floare se legănau/ bufnițe adormite.”

CITIȚI ÎN ACEST NUMĂR:

IN SFUMATO – P. 6

EUGEN LUNGU: „MISTREȚUL, PERSONAJ LITERAR. DE LA HOMER LA JÜNGER”

CÂMPUL ALB, OILE NEGRE – P. 10

M.V. CIOBANU DESPRE CORESPONDENȚA VASILE COROBAN-ION DRUȚĂ

PROZĂ – P. 14

PAULA ERIZANU: „ARD PĂDURILE” (FRAGMENT DE ROMAN)

JURNAL DE CITITOR – P. 15

DUMITRU CRUDU DESPRE VOLUMUL „HAVUZ” DE SIMONA-GRAZIA DIMA

CRONICI LITERARE – P. 17, 21, 22

DE LUCIA ȚURCANU, ȘTEFAN SUSAI ȘI ALEXANDRU VAKULOVSKI

POEZIE

de IRINA NECHIT

< 12

CUPRINS

EDITOR:
UNIUNEA
SCRIITORILOR
DIN
REPUBLICA MOLDOVA

ANUL 7 | NUMĂRUL 3 (56) | MARTIE | 2021

POEMUL DIN OGLINDĂ

de NICOLAE LEAHU

09 „ALEKSANDR BLOK: «NE-NTÂLNEAM
AMÂNDOI PE-NSERATE...»”

EDITORIAL

de ADRIAN CIUBOTARU

03 „DE CE SCRITORII
NU CITESC?” (III)

FIRUL CU PLUMB

de VALERIA GROSU

11 „TRIPTIC
CU MAMA (2)”

04 SELFURI
CU GULLIVER

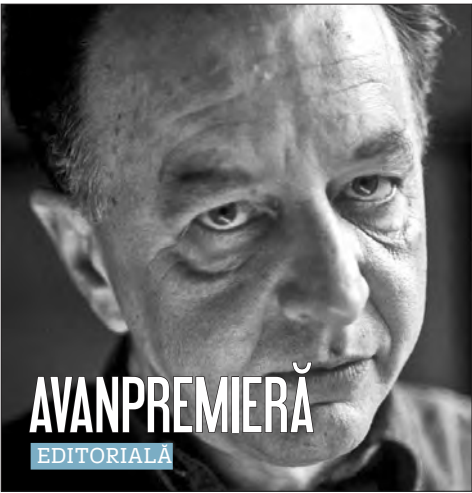
„ÎNTÂLNIREA OCHIULUI
CU LUMINA” (VI)
DE TEO CHIRIAC

06 IN SFUMATO

„MISTREȚUL, PERSONAJ
LITERAR. DE LA HOMER
LA JÜNGER” (I)
DE EUGEN LUNGU

10 CÂMPUL ALB,
OILE NEGRE

„SCURT EPISTOLAR LITERAR:
VASILE COROBAN CĂTRE
ION DRUȚĂ”
DE MIRCEA V. CIOBANU

AVANPREMIERĂ

EDITORIALĂ

24 FRAGMENT DIN VOLUMUL
„IMPERIUL BINELUI” DE PHILIPPE
MURAY, ÎN CURS DE APARIȚIE LA
EDITURA CARTIER. TRADUCERE
DIN LIMBA FRANCEZĂ
DE O. NIMIGEAN

14 PROZĂ

„ARD PĂDURILE”
DE PAULA ERIZANU

15 JURNAL
DE CITITOR

„POEME ȚĂȘNITOARE SPRE CER”
DE DUMITRU CRUDU

16 MAESTRI
ȘI UCENICI

ANDREI CODRESCU INTERVIEWAT
DE EMILIAN GALAICU-PĂUN

17 VÂRFURI
DE COMPAS

„SATURNIANUL SOVIANY”
DE LUCIA ȚURCANU

18 ANIVERSĂRI

„ISTORICUL ION ȘIȘCANU
LA 70 DE ANI”
DE NICOLAE ENCIU

19 VÂNTURILE,
VALURILE...

„DESPRE MOARTEA LIBER ALEASĂ”
DE VAL BUTNARU

20 PLURALIA
TANTUM

„JURNAL ÎN MARGINILE
ISTORIEI LITERARE” (XXXV)
DE LEO BUTNARU

21 NOTE DE LECTURĂ

„DESPĂRȚIREA APELOR...”
DE ȘTEFAN SUSAI

22 CRONICĂ LITERARĂ

„ÎN CĂUTAREA MARELUI ROMAN...”
DE ALEXANDRU VAKULOVSKI

23 FILTRE

„MUNCA L-A FĂCUT PE OM” (III)
DE VALENTIN GUȚU

Revista **Literară**

PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

Director: Arcadie Suceveanu

Redactor-șef: Teo Chiriac

Redactor-șef adjunct: Adrian Ciubotaru

Redactori asociați: Eugen Lungu, Leo Butnaru,
Mircea V. Ciobanu, Lucia Țurcanu

Colegiul de redacție: Vladimir Beșleagă (Chișinău),
Matei Vișniec (Paris), Ana Blandiana (București),
Ion Pop (Cluj), Cassian Maria Spiridon (Iași),
Ștefan Hostiuc (Cernăuți), Vadim Bacinski (Odesa)

Concepție grafică: Romeo Șveț

Paginare computerizată: Adrian Ciubotaru

Sediul redacției:

MD-2004, or. Chișinău
str. 31 August 1989, nr. 98

Tel: (+373 22) 234724

Fax: (+373 22) 237118

E-mail: revistaliterara.us@gmail.com

Publicație înregistrată la Ministerul Justiției
al Republicii Moldova în data de 03 martie 2015.
Numărul de înregistrare: 297.
ISSN: 2345-1777

Format A3. Tipar: ofset.
Tiraj: 700 de exemplare.
Tipărit la Casa Editorial Poligrafică „Bons Offices”
MD-2005, or. Chișinău
str. Feredeului 4/6

MINISTERUL
EDUCAȚIEI, CULTURII
ȘI CERCETĂRII

Această revistă apare cu sprijinul Ministerului Educației,
Culturii și Cercetării al Republicii Moldova.

Adresa electronică: www.mecc.gov.md.

Textele și imaginile inserate în paginile
publicației „Revista literară” nu pot fi reproduse
și nici distribuite fără acordul scris al redacției.

Colaboratorii sunt invitați să-și trimită textele la adresa electronică afișată mai sus.
Textele vor avea format A4, nu vor depăși 10 000 de semne, vor fi paginate în Word,
Pages sau alt program compatibil cu sistemele de operare Windows sau MacOS.

Textele publicate în „Revista literară” nu reprezintă
poziția oficială a ICR sau DRRM. Responsabilitatea pentru
conținutul articolelor le revine în exclusivitate autorilor.

EDITORIAL

de ADRIAN CIUBOTARU

J.S. MILL DESPRE LIBERTATEA DE OPINIE

„Din nefericire pentru bunul-simț al oamenilor, faptul că și ei sunt supuși greșelii este departe de a avea, în judecățile lor practice, greutatea ce i se recunoaște în teorie; căci, deși fiecare știe că el însuși este supus greșelii, prea puțini consideră necesar să ia anumite precauții împotriva acestui risc de a greși sau să admită presupunerea că orice opinie, privitor la care au un sentiment de certitudine, poate constitui un exemplu din acea categorie de greșeli pe care ei înșiși au recunoscut că le pot comite. Monarhii absoluți sau alte persoane obișnuite să li se acorde un respect nețărmurit au de obicei o asemenea încredere completă în opiniile proprii, și aceasta aproape în toate domeniile. Oamenii care se află într-o situație mai fericită, având uneori ocazia să-și vadă opiniile combătute, și care nu sunt complet neobișnuiți să fie corecți atunci când greșesc acordă aceeași încredere nețărmurită numai acelora dintre opiniile lor care sunt împărtășite de către toți cei care îi înconjoară sau de către cei cărora le poartă în general respect; căci, în măsura în care omului îi lipsește încrederea în capacitatea de a judeca de unul singur, el se bizuie de obicei orbește pe infailibilitatea «lumii» în genere. Și cum, pentru fiecare individ, lumea nu înseamnă decât acea parte a ei cu care vine el în contact – partidul, grupul, biserica sau clasa căreia îi aparține –, acela pentru care «lumea» înseamnă ceva atât de cuprinzător cum ar fi țara sau epoca sa poate fi considerat, comparativ vorbind, ca fiind aproape un liberal și un om cu vederi largi. Nici că este zdruncinată vreun pic credința sa în autoritatea colectivă de conștiința faptului că alte epoci, țări, grupuri, biserici, clase și partide au gândit, ba chiar gândesc și azi, în modul exact opus. Responsabilitatea pentru faptul de a se afla în directă opoziție cu «lumile» având păreri diferite, ale altor oameni, el o trece asupra lumii sale; și niciodată nu-l tulbură faptul că numai un simplu accident a hotărât care dintre aceste numeroase lumi să facă obiectul încrederii sale și că aceleași cauze care au făcut ca el să fie un anglican din Londra ar fi putut să-l facă să fie un budist sau un confucianist din Beijing. Și totuși, este în sine tot atât de evident pe cât ar putea-o dovedi argumente nenumărate că epocile nu sunt cu nimic mai ferite de greșeală decât indivizii, în fiecare epocă fiind susținute opinii care, în epocile următoare, au fost socotite nu doar greșite, ci chiar absurde; și este la fel de sigur că multe opinii astăzi unanime vor fi respinse în epocile următoare, pe cât este că multe altele, cândva unanime, sunt azi respinse.”

(John Stuart Mill, „Despre libertate”, traducere din engleză de A.-P. Iliescu, București, Editura Humanitas, ediția a III-a, 2014)

DE CE SCRIITORII NU CITESC? (III)

Literatura din RSSM a fost concepută din start ca o literatură proletară. Cu proletariat preponderent rural, ce-i drept, de unde și apetența pentru formele arhaice, regionale, colocviale ale expresiei. Detransnistrizându-se treptat, această literatură a redescoperit ce era mai la îndemână: oralitatea creației populare, poezia romantică, cea care iubea, explora și chiar reinventa folclorul. Timp de câteva decenii, literații de aici s-au cultivat în spiritul unei vulgate a romantismului, adaptate la comandamentele ideologice ale vremii, un romantism îmblânzit, un fel de Biedermeier soțrealist care idealiza și idiliza trecutul (desigur, cu excepția episoadelor care ilustrau „lupta de clasă”), deplângând, cel mult, și totodată, extrem de prudent, dezrădăcinarea și pierderea valorilor tradiționale (da, „autentice” și în acest caz!) cauzată de ofensiva implacabilă a modernității.

Cățiva scriitori au încercat să primenească proza în acord cu spiritul timpului. În bună parte, le-a reușit, deși eforturile lor nu au avut cine știe ce continuitate, inclusiv din cauza cenzurii care i-a marginalizat, treptat, cam pe toți promotorii schimbării. Mai bine s-au mișcat lucrurile în poezie, mai ales în deceniul al optulea al veacului trecut. Totuși, aceste performanțe s-au datorat unor scriitori pe care îi putem număra pe degete și care, deloc întâmplător, erau mai instruiți și mai culti decât majoritatea covârșitoare a confrăților lor, pentru care literatura a rămas mai curând un mijloc de parvenire socială decât un mijloc de exprimare personală.

Spațiul cultural a fost dominat, în perioada sovietică, de amatorism, semidocție și oportunism, și acest lucru nu s-a schimbat radical după emanciparea națională. Scriitorii din RSSM nu trebuiau să citească prea mult ca să știe ce și cum trebuie să scrie pentru a fi publicați și a-și ridica onorariile. Competiția la care îi invitaseră câțiva literați mai tineri pe la începutul anilor 1990 presupunea o ajustare a vechii și foarte comodei strategii culturale la nevoile vremii. Trebuiau citați scriitorii (dar și criticii, teoreticienii) străini și români care erau greu sau imposibil de găsit în bibliotecile URSS și recitiți autorii aparent atât de cunoscuți, spiritele modelatoare, paradigmactice ale zilei de ieri. Altfel spus, trebuiau recitiți „clasicii”, trebuia revăzut Eminescu (și înțeles!) și, odată cu aceasta, se cerea revizuită o ideologie literară vetustă și improductivă, care justifica epigonismul și producea mai curând pastişă decât texte de valoare.

Frica de competiție, dar și lipsa deprinderii de a asocia creativitatea cu lectura, cu necesitatea de te informa, forma și re-

forma continuu, de a fi în pas cu ceea ce se scrie și se gândește în clipa de față în jurul tău, i-a făcut pe mulți să se baricadeze în propria lor ignoranță și anacronism. Incapacitatea de a adopta noi conținuturi literare a fost motivată prin necesitatea de a prezerva valori perene (naționale, spirituale etc.); neputința de a se adapta sau de a-și sincroniza expresia la formele actuale ale limbajului (vorbit și scris) a fost mascată de o retorică zgomotoasă ce chema și mai cheamă încă la reînvițarea limbii clasicilor, deși nu reține din aceștia decât o seamă de formule clișeizate în timp.

La început, tânăr și naiv fiind, credeam că toți acești cavaleri ai literelor, împlătoșați în ideea națională, dar cu educația făcută la școala sovietică, resping conștient și programatic literatura nouă. Credeam că au ajuns să considere drept străină și nepotrivită toată această avalanșă de neo- și post- modernisme în urma unor lecturi temeinice și critice. Îmi ziceam: înainte de a le întoarce spatele, i-o fi citit și studiat negreșit, cum altfel? O diferență estetică sau generaționistă, o incompatibilitate artistică, ar fi putut lărgi, în mod firesc, prăpastia ce despărțea „vechimea” lor de „noutatea” celorlalți. Eram bovaric, desigur, dar cum să fii tânăr literat în Basarabia de la sfârșitul anilor ‘90 și să nu suferi de bovarism literar?

Iluzia mi-a fost spulberată în momentul în care am făcut cunoștință empirică, nu teoretică, cu lumea literaților de la noi. În una dintre primele mele vizite la Casa Scriitorilor, am fost încolțit de un prozator destul de cunoscut care ținea să-mi dăruiască, bineînțeles cu autograf, o carte proaspăt apărută. Era vorba de un roman care făcea parte dintr-o serie mai mare (trilogie? tetralogie? nu-mi mai amintesc) și care mi-a fost strecurat în mână cu asigurarea că lectura lui va fi nu doar plăcută, ci și folositoare. Măgulit de atenția pe care mi-o acorda, cu atâta generozitate, un scriitor cu mult mai în vârstă decât mine, m-am și pus pe... citit. Chiar în prezența lui! Uimit de gest, seniorul m-a întrebat: „Ai descoperit deja ceva acolo?” Cum eram încă la pagina cu mottoul, am vrut să-i demonstrez colegului că nu sunt chiar un profan și că știu și eu ceva literatură. Mottoul era un citat din Albert Camus. Numele autorului era indicat, dar opera din care fusese extras fragmentul, nu. După ideea formulată acolo, bănuiam că era vorba de *Omul revoltat*. Doar pe jumătate sigur că am ghicit bine, am răspuns la întrebare cu o altă întrebare: „E un citat din *Omul revoltat*, maestre?” am silabisit eu cât se poate de vajnic, cu accentul pe vocativ. Fața colegului de breaslă s-a întunecat pe dată. Omul era vădit dezamăgit de erudiția

mea precară. Eram gata să fac o călătorie în centrul pământului de rușine – să fi greșit oare într-atât? Ca să mă lumineze, scriitorul a făcut un pas înapoi și a rostit supărat: „Cum adică, din *Omul revoltat*? Nu vezi dumneata că e din Camus? Uite, scrie chiar aici, sub citat!” a adăugat el triumfător, s-a întors și a plecat în căutarea unui tânăr mai școlit și mai receptiv decât mine...

Întâmplarea m-a făcut să fiu mai atent cu scrisul basarabenilor. Din acel moment, revelațiile au început să curgă gârlă, iar partea cea mai urâtă (și din ce în ce mai greu de explicat) era că descopeream erudiție mimată, de împrumut și lipsa unor lecturi fundamentale (uneori, și elementare) nu doar la generațiile mai vechi, ci și la scriitorii pe care îi credeam, în virtutea tinereții lor neîntinate de impostura soțrealistă, ceva mai avizi de carte, mai interesați și mai motivați să se sincronizeze cu tot ce le-a fost interzis, de regim și de școală, predecesorilor. Și dacă la sfârșitul anilor 1990 și începutul anilor 2000 încă mai puteai pune deficitul de cunoștințe și de formație literară pe seama timpului, grăbit, ostil și necruțător cu visătorii, și care ne făcea să ne gândim mai mult la supraviețuirea fizică decât la cea culturală, atunci ultimul deceniu, ceva mai așezat, mai domol și chiar mai mărinimos cu oamenii literelor, a oferit, de bine de rău, răgazul necesar pentru completarea unor goluri. Din nefericire însă, observ în continuare prozatori care folosesc audiovizualul, presa de senzație, mahalaua facebookistă și site-urile cu citate nu doar ca surse de inspirație, ci și ca surse de documentare. Cunosc personal literați care culeg idei pe holuri ca să le debiteze, fără a le tria și verifica în prealabil, la simpozioane și dezbateri literare. Uneori, la intervale de doar zece minute, cât durează un *coffee-break*. Am auzit cărțurari care citează după ureche, care nu știu, de fapt, despre ce vorbesc atunci când discută despre cărți, care utilizează impropriu termenii, inclusiv și mai ales pe cei de specialitate. Am citit cărți care lasă impresia de compuneri școlare, scrise de inși a căror listă de lecturi se regăsește, întreagă, și în cel mai bun caz, în cuprinsul manualelor și crestomațiilor alcătuite în scop didactic.

„Suntem ceea ce citim”, cum spune Alberto Manguel în *Istoria lecturii*. În Basarabia literară, situația nu e foarte diferită, doar că e ușor... reformulabilă: scriitorul nostru mediu nu e atât ceea ce citește, cât ceea ce nu citește. Căci ceea ce nu citește depășește cu mult ceea ce citește. Și asta se vede în fiecare literă scrisă de el. Oricât de mult s-ar strădui să răsucească fraza și să fardeze totul cu (presupus) talent.

Foto de N. RĂILEANU

SELFIURI CU GULLIVER

ÎNTÂLNIREA OCHIULUI CU LUMINA (VI)

de TEO CHIRIAC

XV

Se spune că ochii sunt oglinda sufletului. Uneori stai în fața oglinzii și aștepti să-ți vezi sufletul. Te privești ochi în ochi, timp îndelungat, dar nici urmă de suflet. Nu-ți vezi decât propriul chip, tot mai obosit, decât propriile trăsături, tot mai șterse, decât propriile limite, tot mai vizibile. Alteori te uiți în aceeași oglindă și vezi un străin: este tânăr, plin de forță, de strălucire. Te întrebi dacă e un înger sau un demon, dacă e Cain sau Abel, dacă e Dumnezeu sau Mefistofel.

Te uiți în oglinda timpului și vezi cum lucrează timpul; vezi mașina timpului trecând cu șenilele ei grele peste oglinda sufletului tău. În oglinda spartă în milioane de fândări vezi milioane de ochi, uitându-se unii la alții mirați, speriați, uluiți; și în fiecare ochi – alte lumi și alte timpuri, alte suflete și alte oglinzi, peste care trec aceleași grele șenile...

Te uiți și vezi ochiul tău de apă, ochiul tău de aer, ochiul tău de foc, ochiul tău de pământ. Vezi ochiul tău fizic, material, organic, ochiul tău alcătuit din pupilă și cristalin, din retină, nervuri și canale lacrimale; vezi ochiul tău dotat cu mâini și picioare, cu inimă și gură, cu creier și sex.

Te uiți și vezi ochiul tău istoric (babilonian, egiptean, elin, roman, mayaș, tibetan etc.); vezi ochiul tău disputat de toate religiile, studiat de toate științele, solicitat de toate artele; vezi ochiul tău sălbăticit de ură; vezi ochiul tău imblânzit de iubire; vezi ochiul tău zăbrelit, întrezărind ființa luminii; vezi ochiul tău gustând din frumusețea desăvârșită; vezi ochiul tău întors în sine, plutind pe canalele lacrimale, ieșind dincolo de orbita sa, dincolo de orbita pământului.

Te uiți și vezi ochiul tău subliminal, spiritual, metafizic; vezi ochiul tău înzestrat cu conștiință și inconștiință, cu psihic și memorie; vezi ochiul tău care se uită în tărie și vede Steaua Magică; vezi ochiul tău orb din naștere și vindecat cu salivă, la Betsaida; vezi ochiul tău maniheist, ochiul tău mistic, ochiul tău sceptic, ochiul tău ironic, grotesc, zeflemitor.

Te uiți și vezi ochiul tău imperial; vezi ochiul tău de prinț moștenitor, împușcat într-o noapte siberiană; vezi ochiul tău de revoluționar ochind în ochiul tău de contrarevoluționar; vezi ochiul tău excentric, ochiul tău avangardist, decadent. Te uiți și vezi ochiul tău realist-socialist, ochiul tău de dictator, ochiul tău de călău, ochiul tău de victimă. Te uiți și vezi ochiul tău de călău și de victimă, deopotrivă; vezi ochiul

tău lovit, învinețit, însângerat; vezi ochiul tău condamnat la pedeapsa capitală; vezi ochiul tău în fața orbirii; vezi ochiul tău cutremurat, revelat, iluminat.

Te uiți și vezi ochiul tău de profet, ochiul tău static, contemplativ; vezi ochiul tău rotindu-se, rotindu-se sub cupola Catedralei Sf. Petru, vezi ochiul tău oprindu-se în fața sculpturii Pietă, a tânărului Michelangelo. Te uiți și vezi ochiul tău apolinic, ochiul tău faustic, ochiul tău privind la soare printr-un cristal transparent; vezi ochiul tău teatral, care se uită la lume și râde, care se uită la lume și plânge.

Te uiți și vezi ochul tău lipit de geamul casei, în așteptarea părinților; vezi ochiul tău captivat de microscopul din cabinetul de fizică al școlii, fascinat de telescopul spațial Kepler, încercând să identifice planetele situate dincolo de sistemul nostru solar. Te uiți și vezi ochiul tău de astronom, de scriitor, de medic psihiatru; vezi ochiul tău de oftalmolog, ochiul tău cu lentilă de contact, ochiul tău în care au montat un cip.

Te uiți și vezi ochiul tău invitat la Balul culorilor, simbolurilor, semnificațiilor; vezi ochiul tău adormit de vraja lunii, vezi ochiul tău liric, lacrimogen, plângăcios; vezi ochiul tău lucid, ochiul tău critic, intransigent. Te uiți și vezi ochiul tău simbol și, totodată, mijlocitor între lumea exterioară și lumea interioară, între lumina creată și lumina increată, între razele soarelui din cer, arzătoare, ultraviolete, și lumina lină, liniștitoare a soarelui geamăn din sufletul tău.

Te uiți și vezi ochiul tău de geniu, ochiul tău extatic, dinamic, cercetător, ochiul tău care vede dincolo de aparențe. Te uiți și vezi ochiul tău luptând pentru cunoașterea și înțelegerea luminii, pentru cunoașterea și înțelegerea întunericului, umbrelor, penumbrelor; vezi ochiul tău luptând cu el însuși, cu propria sa vedere, cu propria sa

orbire. Te uiți și vezi ochiul tău în agonie... Vezi ochiul tău imaginând lumi geometrice, cuantice, alternative; vezi ochiul tău gânditor, cu irisul viu, pulsatil, de culoarea cerului senin; vezi ochiul tău cosmic, în jurul căruia se rotesc, telesopic, pământul și soarele, luna și stelele; vezi ochiul tău care crește și se dezvoltă în lumină precum fătul în pântecul matern, precum soarele în magma astrală a viitoarelor constelații.

XVI

Așa stând lucrurile, sau poate altfel, piramida cunoașterii se va înălța, în trepte de zigurat, pe tomuri și atlase, pe testamene și cărți vedice, pe scrieri canonice și apocrife, pe programe IA (inteligența artificială), pe imagini, totemuri și diagrame. Lucruri și fenomene precum lumina și beznă, spiritul și materia, sacrul și profanul, visul și realitatea – acest amestec de fragmente eterogene – se vor îmbina, pe cât de real și de organic, pe atât de halucinant, pentru a reconstitui imaginea de ansamblu a construcției piramidale.

Peste milioane de ani lumină, când piramida înălțată va atinge cerul, în ea va intra cineva (poate chiar sufletul tău nemuritor) și va deschide, din întâmplare sau din pură curiozitate, una din camerele ei uitate, peste care straturi de lumină și întuneric s-au suprapus pe straturi de lumină și întuneric. Și în ea va descoperi trupul tău îmbălsămat de vreme, asemeni trupurilor de faraoni egipteni, de exemplu, al faraonului Akhenaton, cel care a declarat Zeul Soare drept zeităte supremă.

Atunci, coborând în camera ta obscură, sufletul nemuritor va aprinde lumina – o lampă cu trei becuri – și va vedea pereții înșcriși cu numele a sute și mii de gânditori,

de profeți și de scriptori (în zadar va căuta numele tău: el va fi șters de către urmași de pe toate inscripțiile vremii, iar credința ta în unicul Zeu, cel solar, va fi abandonată). Apoi se va apropia de masa de scris, va scutura liniștea și praful stelar de pe ea, descoperind, poate, aceste fragmente de text: „A fost cândva o amibă. Ea trăia în străfundurile unor abisuri, alături de neamul ei de amibe. La un moment dat, amiba simți nevoia (de unde s-o fi luat oare acel simț, acea nevoie?) să aibă vază, pentru a deosebi cu el lumina de beznă, pentru a vedea și admira frumoasele stele de mare, corali de purpură, precum și moluștele bioluminiscente de tot felul. Într-un alt moment, dat și el, ai apărut tu, obscurul, și, întâmplător sau nu, ai ridicat privirea și ai văzut bolta cerului înstelat. De-atunci, fermecat de lumina stelelor, lumină arătându-se văzului tău abia după miliarde de ani, ai încercat să-i cercetezi ființa, să-i înțelegi rostul. Te-ai străduit să-ți cultivi simțurile, în special simțul interior al frumosului, exprimându-l prin etic, estetic și moralitate. Ai încercat să-ți faci, pe lângă relațiile instinctuale, relații cosmice, stelare, sufletești. Adică ai căutat să înțelegi că, în afară de dragostea carnală și de extazul senzual, există o dragoste superioară, există agonia cea sfântă, înălțătoare. Aceasta fiind mai presus de sex, artă și moarte. Prin asemenea încercări, urmate de numeroase erori și consecutive eșecuri, ai vrut să-ți înnobiezi specia, să-ți depășești condiția de amibă...

E de remarcat faptul că în conștiința ta sublimatoare, în monologurile tale polemice, în emoțiile tale primordiale, locul central îl ocupă aceleași elemente și sfere aristotelice, ca la început. Ele continuând să existe și să funcționeze conform principiului «sufletul este mișcat de frumusețe».

În această miraculoasă energie a mișcării (hazard? aventură? destin?), se va întâmpla uneori ca vreun asteroid rătăcitor sau ca vreo pitică albă să crească și să devină o planetă plină de viață; alteori se va întâmpla ca vreo creatură din străfundurile abisale să simtă nevoia de a vedea lumina stelelor, transformându-se – din neuron în neuron și din emoție în emoție – într-un corp unic, inteligibil, de om și de stea. Cu alte cuvinte, corpurile cerești vor încerca mereu, în numele vieții, să se transforme în corpuri terestre, preschimbând materia neagră a universului, absolut invizibilă, în materie vizibilă și văzătoare, sensibilă și gânditoare. Și viceversa.

Rezultatul? Sublim, câteodată. Mizerabil, jalnic, de plâns, de cele mai multe ori!"

FOTOGRAME | NICOLAE RĂILEANU

Nichita Danilov, vorbind la lansarea antologiei de poezie a lui Nicolae Dabija, „Reparatorul de vise”, apărută la Editura Cartier în 2016.

Librăria din Centru, decembrie 2016.

UȘI ÎN ASFINTIT

GEAMANTANUL
LUI MIHAI URSACHI

de NICHITA DANILOV

Iată, au trecut mai mult de cincisprezece ani de la moartea lui Mihai Ursachi, iar postumitatea sa continuă să rămână închisă într-un con de umbră, devenit un fel de purgatoriu al celor care, prin intermediul artei, au visat să ajungă la gloria eternă.

Poetul era și nu era prea încrezător în destinul său. El însă era conștient că vremea în care i-a fost dat să trăiască nu era pe măsura „uneltelor sale modeste”. „Veacul de fier” i-a fost și i-a rămas și azi potrivnic. Mihai Ursachi și-a sfidat contemporanii. Și faptul acesta l-a costat.

Citind zilele acestea cartea Ioanei Diaconescu, *Mihai Ursachi în documentele securității*, referitor la modul de a fi al lui Ursachi, am găsit acest pasaj relatat de informatorul Stan (Petru): „Vestimentația lui din altă epocă (romantică) n-a prins la tineretul interesat de alte mode. Ca un protest împotriva mașinilor (asta se întâmpla prin anii șaptezeci, când mașinile în Iași erau destul de rare – *n.m., N.D.*), și-a cumpărat o bicicletă. Acum vrea să cumpere un cal și să se plimbe călare. A fost la Răducăneni, dar n-a găsit”. Nu a găsit un cal pe măsura sa – probabil, poetul visa să meargă prin Iași călare pe un Bucefal, deși i-ar fi surăs și un Rocinante. Făcând aceste gesturi, spune sursa, Mihai Ursachi milita pentru adoptarea unui mod de viață simplu, cât mai apropiat de „natură”. Visa, desigur, să aibă și o mulțime de adepți. Dar n-a fost să fie. Căci, „în afară de un oarecare (Eugen) Andone, om de peste 30 de ani, întreținut de tatăl său, nu are imitatori”, precizează informatorul Stan. Tot aceeași sursă mai spune că „acest Andone umblă fără rost prin țară, pretinde că scrie o carte grozavă și pledează pentru trândăveală. El e un fel de scutier al lui Ursachi”. Deci un fel de Sancho Panza. Un Sancho Panza ciudat, măsurând aproape doi metri înălțime, cunoscut drept un Casanova al Iașului Epocii de aur.

Scriind aceste rânduri, îmi revine, nu știu de ce, în memorie, o scenă care s-a petrecut peste două decenii în urmă. Era în primăvara lui '96 sau '97. Mă întorceam din statul meu natal, unde plecasem să rezolv niște probleme legate de fondul funciar. Călătorind cu drezina de la Vicșani la Dornești, prin fața ochilor mi se derulau scene tarkovskiene, trezindu-mi în suflet amintiri pe cât de dulci, pe atât și dureroase... De la Dornești, un marfar m-a dus până-n Suceava. Aici am rămas în așteptarea legăturii spre dulcele nostru târg. După vreo două ore de peregrinare pe peron, în sfârșit sosi și trenul foamei, acceleratul Timișoara-Iași. Trenul nu părea

să fie cine știe ce aglomerat. Mi-am aranjat geanta pe umăr și m-am pregătit să mă urc într-un vagon oarecare. Deodată, m-am auzit strigat pe nume. M-am uitat în direcția din care venea glasul. Deasupra mea, cu două geamuri mai în dreapta, răsărise chipul lui Mihai Ursachi. Poetul îmi făcu semn cu mâna să urc mai repede. Am urcat. M-a întâmpinat pe culoar. Era extrem de bine dispus. Pe fața sa stăruia un zâmbet ambiguu. Era semnul că poetul era pus pe șotii. Ne-am îmbrățișat, strângându-ne îndelung în brațe.

„Ce cauți aici, pe aceste meleaguri?” mă întrebă el.

„Mă întorc din satul meu natal”, i-am spus. „Întotdeauna când te întorci de acolo ne întâlnim la Suceava. Sau, mai bine zis, adăugă el, după o pauză de meditație, de fiecare dată când mă întorc din Germania te găsesc la Suceava.”

Nu ne întâlnisem niciodată la Suceava. De altfel, vizitam destul de rar locurile mele natale. Iar Ursachi nu călătorea nici el prea des în patria lui Goethe.

„Ce să-i faci, uneori destinul ne joacă feste”, i-am răspuns.

„Dar, poftim, intră în compartiment. L-am rezervat doar pentru mine, dar îți cedez un loc...” Am intrat, poetul călătorea, într-adevăr, singur.

„Merg ca un boier, mi-a spus. Nici Kogălniceanu nu se lăfăia așa cum m-am lăfăit eu, venind din Germania spre România. Cât despre Lenin...”

Ce legătură avea Lenin cu magistrul? „A, nicio legătură, răspunse poetul. Făcusem o analogie cu Kogălniceanu... Există o oareșicare asemănare între cei doi...”

Ca să-i intru în voie: l-am aprobat. Am intrat în compartiment și m-am făcut co-

mod. Vagonul nu arăta prea grozav. Scaunele aveau catifeaua roasă, iar podeaua era răvășită ca după un tsunami. Pe unul din scaunele tapitate cu catifea roșie se lăfăia un geamantan neașteptat de elegant și extrem de greu. Poetul erau îmbrăcat elegant și el, având aerul unui nobil rus scăpătat, care se întorcea din străinătate, unde tocmai își pierduse ultima lețcaie la jocul de ruletă. (Scena mi-a adus aminte de întoarcerea lui Mișkin din Elveția la Petersburg.) Un damf puternic de agheasmă de Zalău învăluia întreg vagonul.

Aprinzându-și un Kent (poetul nu fuma decât ocazional, de obicei, când se afla într-o „selectă” companie), autorul *Inelului cu enigmă* se simți dator să-mi dea o explicație:

„E un dar prețios, de la amicul meu, Țepelea, spuse poetul, arătând spre sticla de pălincă, pe jumătate plină, ce se afla pe măsută, alături de un pahar de plastic. De la colonelul Țepelea, care m-a întâmpinat la Oradea, unde am făcut un popas de-o zi...”

„Dar țigările?!” am vrut să întreb. Poetul însă îmi ghici gândurile: „Țigările sunt de la seniorul...”

„Despre care senior vorbești, magistre?” l-am chestionat.

„În România nu există decât un singur senior: Corneliu Coposu...”

„Dar, bine, i-am spus, seniorul Coposu nu mai e printre noi...”

„Și ce-are a face că nu mai e. Pachetul de Kent e de la el. Mi-a lăsat cu limbă de moarte o duzină întreagă în timp ce a trecut prin Iași. Mi-a și spus: îți las mai multe, ca să ai ce să fumezi când n-oi mai fi. Fumez acum în amintirea lui...”

Mai avea rost să-i caut nod în papură? „Fumul de Kent are un damf nobil, a mai adăugat Ursachi, turnându-și două degete de pălincă în pahar. Cred că e momentul să-i aducem seniorului un omagiu... Te rog să te servești în cinstea lui.”

M-am servit.

„Merg de vreo trei zile în tren. Nu te mira deci că par așa de răvășit. Oboseala mi s-a strecurat ca o curvă-n în oase...”

„Cum a fost la Leipzig?” l-am chestionat încercând să schimb vorba.

„Un fiasco total”, spuse poetul.

„Cum așa? m-am arătat mirat. În presa noastră am citit numai articole elogioase despre acest târg de carte la care a participat însuși președintele...”

„Fleacuri, făcu poetul. Totul a început prost. Presa germană vuia despre chestia aia cu furturile de mașini și alte chestiuni sensibile, mă înțelegeți?! Președintele era negru de supărare. Fața lui de hidalgo

arăta exact cum arată acum cizma aceasta a mea. Iar Diaconescu zâmbea și el aiurea, acompaniindu-l, în surdină. Asta a fost la Leipzig... Un fiasco absolut. O palmă pentru lumea literară românească.”

Nu l-am mai întrebat altceva nimic despre târgul de carte. Pe drum, Mihai Ursachi îmi recită câteva poezii, printre care și *Iarmarocul cu vorbe...*

Poetul avea obiceiul de a-și presăra vorbele de duh cu citate din propria-i operă. Citatele erau adaptate în funcție de împrejurări. Apelând la acest tertip, Mihai Ursachi își supunea interlocutorul la proba focului. Dintr-o ochire, își dădea seama dacă acesta îi citise sau nu-i citise poemele.

Luându-ne cu vorba și cu poezia, am trecut, fără să ne dăm prea mult seama, prin câteva târguri și ne-am trezit în Iași. Punându-și pălăria, Mihai Ursachi încercă să salte de pe scaun elegantul său geamantan. Dar acesta era atât de greu pentru puterile „sale modeste”, încât poetul se lăsă păgubaș. L-am ajutat să coboare. Ajunși pe peron, Mihai Ursachi scoase din buzunar un șomoioag de mărci și le agită în mână, rotindu-și, cu nedumerire, ochii în jur:

„Un hamal pentru geamantanul meu!” strigă el. Văzând că nimeni nu se grăbește să-l ajute, spuse cu o oareșicare dezamăgire:

„Ce se întâmplă la Iași, monșer? La Viena, pentru o marcă, nu puteai să de descotorosești de puhoiul de hamali, iar aici nu dai de ei nici dacă tragi cu tunul...”

Și, după un timp de gândire, adăugă: „La Viena sunt mult mai cunoscut decât la Iași. Prin urmare, consider că geamantanul acesta e prea prețios ca să-l lăsăm pe mâini străine... Propun să devenim propriii noștri hamali... Câștigul îl vom împărți cum se cuvine la bufetul gării...”

Și, în timp ce țâram bagajul pe peron, am încercat să aflu ce conține geamantanul său, de-i atât de greu.

„Nimic altceva decât o cămașă și un papion”, răspunse Mihai.

„Atunci, de ce-i atât de greu, că abia îl putem urni din loc?”

„De aia e și așa de greu, fiindcă nu conține altceva decât nimic. Nimic altceva decât un papion, care-i totuna cu esența a cincea, extrasă din zoaiile chioare ale vorbăriei, potopită de umbre și aburi de alcool”, răspunse poetul, ștergându-și sudoarea ce-i șiroia pe frunte.

Acesta a fost Mihai Ursachi, un poet admirabil și un personaj fabulos, de la a cărui naștere, pe 17 februarie, s-au împlinit 80 de ani, iar pe 10 martie, 17 ani de la moartea sa.

FOTOGRAFE | NICOLAE RĂILEANU

Emilian Galaicu-Păun și Nicolae Dabija, la lansarea „Reparatorului de vise” (2016).

IN SFUMATO

MISTRETUL, PERSONAJ LITERAR. DE LA HOMER LA JÜNGER (I)

DE EUGEN LUNGU

Datorez acest articol dlui Tudor Cozari, savant biolog, care, prin cărțile sale, m-a „molipsit” de o tematică, s-ar părea, din afara literaturii

O anume stringență editorială m-a obligat să văd în mistreț nu o bestie sălbatică și murdară, tăvălită în toate smârcurile pădurilor, ci un... personaj literar. Porcul sălbatic, căci porc e, se detașează net de confratele său din cocină și se deosebește de acesta cum se deosebește volnicul haiduc, ce-și poartă mândru la brâu pistoalele iuți și jungherul călit, călărind un armăsar nebun ca și stăpănu-său, de umilul porc de la curte. Mistrețul e un războinic, un „blindat” al pădurilor, căci se freacă de brazi pentru a-și crește crusta de nămol și rășină din spate, crustă armată cu un păr ca sârma. Animalul, o adevărată mașină de luptă, a cunoscut o milenară glorie... literară. Evident, nu numai în literatura română, ci, mai ales, în cea universală. Întâi de toate, se cuvine să menționăm că mistrețul e un recunoscut erou mitologic. Dărzului animal i se rezervă roluri fundamentale în eposul indian (e una din ipostazele lui Vișnu), în cel nipon, chinez, germanic, celtic, african ș.a. Caracteristicile biologicico-naturale ale fiarei se reflectă în legendele create despre ea: mistrețul simbolizează *tăria pământului, forța de luptă și fertilitatea*, animalul e întruchiparea *vitalității* „destructive, a ferocității dar și a puterii genezice” (Ivan Evseev). În Japonia, robustul rămător e considerat animal zodiacal „asociat curajului și chiar temerității”, pe el „călărea zeul războiului” (în Grecia, figura alături de Ares, divinitatea marțială a aheilor), pe când în budism era reprezentat drept un „animal negru, simbol al prostiei și patimilor” (Jean Chevalier). Evident, mistrețul, ca factor devastator, apare și în fauna biblică. Într-o plângere a lui Asaf (vezi *Psalzii*, 80, 12-13), șeful „leviților cântăreți din Templul de la Ierusalim” se tânguie că seminția sa, pe care o compară metaforic cu o vie mândră, dar neapărată, a căzut pradă tuturor năvălitorilor care o calcă în lung și în lat: „Pentru ce i-ai rupt gardul acum, de-o jefuiesc toți trecătorii? O rămă mistrețul din pădure și o mănâncă fiarele câmpului.” Pare că nicio literatură a lumii nu a evitat mistrețul ca personaj. Fiară puternică, imprevizibilă, înarmată cu colți feroși, stăpânul desigurilor era un trofeu jinduit de cărbații îndrăzneți care, doborându-l, își demonstrau astfel curajul, neînfricarea, îndemânarea, reacția fulgerătoare. De multe ori se întâmpla însă că mistrețul devenea din

vânat, vânător, printre victimele sale numărându-se ca-valeri, nobili, regi. Unul dintre primii suverani încercați astfel este celebrul personaj al lui Homer, Ulise, rănit în tinerețe de un vier sălbatic. Plaga s-a vindecat, dar piciorul i-a rămas marcat de o cicatrice adâncă. Era un semn particular după care îl recunoaște bătrâna sa doică Euricleia, când acesta se întoarce incognito în Itaca:

...iar bătrâna
Luă un lucitor lighean și prinse
Să-l spele pe picioare; apă rece
Turnă într-însul multă, apoi fierbinte
Și cum ședea Ulise lângă vatră,
El iute se-ntoarse spre-ntuneric,
Căci se temu ca nu cumva, spălându-i
Picioarele, să-i vadă rana veche
Și ea să-l dea de gol. Dar dânsa merse
Mai lângă el și se grăbi să-l spele.
Ci-ndată cunoscu ea urma ranei
Ce i-o făcuse un mistreț odată
Cu colțul alb când merse la Parnesos.
(Cântul XIX, traducere de George Murnu)

După ce Ulise potolește uimirea și entuziasmul bătrânei, Homer face o piruetă narativă, un adevărat *flashback*, evocând pentru cititor acea întâmplare de demult:

A doua zi când zorile-nzoriră
Cu degete trandafirii, feciorii
Lui Autolicos cu ogari plecară
Și merseră spre a vâna la țară.
Era cu ei și falnicul Ulise.
Suiră plaiul nalt și păduratic
Parnesos, pe vântoase văi sosiră.
Când soarele abia ieșind din rău
Cu ape-adânci și line, Oceanul,
Își răsfiră peste câmpii lumina,
Ajunse-alaiul într-o văgăună.
Acolo-ntr-un desiș cuiba mistrețul,
Pe unde niciodată nu răzbise
Nici rază de la luminosul soare,
Nici ploaie nicăieri, așa pe-acolo
Era stufos bungetul, și sub dânsul
Zăcea frunzișul scuturat grămadă.
Dar cum i-ajunse la urechi un tropot
De oameni și de haită la năvala
Ce-a dat spre el, din cuibul lui mistrețul
Zburliț țuști nainte, și pe-aproape
De ei stătu cu ochii ca văpaia.
Întâi la el se repezi Ulise
Și-asupra-i ridicând prelunga-i lance,
Cu mâna-i grea sta gata să-l străpungă.
Dar i-apucă nainte-atunci giganul
Și-l încolți pe la genunchi și-n fugă
Pieziș din carne-i rupse o fâșie
Cu colțul lui, dar nu-i pătrunse osul.
Ulise-l nimeri la dreapta-n spate
Și-l străbătu cu lancea-i sclipitoare.
Prin colb se prăvăli icnind mistrețul
Și-nțepeni pe loc. Iar de Ulise
Avură grijă repede feciorii
Lui Autolicos, rana i-o legară

Cu meșteșug și sângele-i curmară
Cu descântări. Apoi se înturnară
Pripiti la casa lor.

Atât episodul cu recunoașterea cicatricei de către doică, precum și scena vânătorii au fost îndelung comentate de hermeneuții epopeii. Ambele secvențe au fost nu numai examinate cu lupa, ci și ilustrate cu minuție de artiștii plastici ai tuturor epocilor. Începând cu iscusiții meșteri ceramiști ai lumii antice și continuând cu măeștrii gravori din secolul al XIX-lea. Le-a adăugat însă un plus de „clasicizare” filologul și comparatistul german Erich Auerbach. În *Mimesis* (1946), exegeză devenită adevărată biblie pentru umanioarele occidentale, criticul demonstrează că Homer recurge la acest *insert* în trecutul lui Ulise nu fiindcă ar fi vrut să temporizeze narațiunea, cum s-ar părea, ci fiindcă astfel înțelegea autorul elin să-și răsfire epicul. Aedul, spune Auerbach, descrie în amănunt detaliile asupra cărora îi cade privirea, scena confruntării cu mistrețul fiind reproiectată din trecut în clipa când doica zărește siderată cicatricea regelui său. În poem, Homer face o fixare cvasicinematografică asupra ei, urmând apoi, cum spuneam, scena vânătorii. La fel în *Iliada*, adaugă filologul, poetul „uită” de urgentisima acțiune a mirmidonilor și descrie în voie biografiile ilustre ale șefilor acestora. Auerbach accentuează iarăși că nu e în niciun caz vorba de o *retardare* voită a dinamicii narrative, deci nu e ceea ce se va numi zece ani mai târziu suspense, termenul fiind atribuit cineastului american Alfred Hitchcock, supranumit și *le maître du suspense*. În orice caz, cicatricea a devenit, cum am spune azi, virală, cercetători de pe toate meridianele referindu-se la ea. Mihai Cimpoi, care a frecventat permanent miteme culturale precum *labirintul, întoarcerea la Itaca, călătoria spre Centru* ș.a., apela și la acest detaliu-simbol, una dintre cărțile sale intitulându-se *Cicatricea lui Ulise*.

Această supralicitare interpretativă a simbolului nu e deloc hazardată, deoarece în *Odiseea*, urma lăsată când-va în picior de incisivii bestiei are rolul unui însemn doveditor sacral, cicatricea repunându-l astfel pe Ulise în legitimitatea sa regală.

Mitologia greacă reține încă o istorie legendară legată de un alt mistreț. Acesta nu avea o proveniență naturală, ci era o creatură zeiască, dimensiunile sale urieșești băgând frica în oameni. Monstrul paricopitat fusese trimis ca pedeapsă, animalul pustiind Calidonul, regiune și cetate greacă. Homer, în *Iliada*, explică motivul ce stârnise mânia zeiței Artemida:

Răul veni de la zân-Artemida-ntronata în aur
Ea se-nciudase pe-Oineu, căci el, puind secera-n holdă,
Nu-i dete pârga de rod. Toți zeii primiseră jertfe,
Numai pe fiica lui Zeus uitase ori poate la dânsa
Nu se gândise defel, de aceea-i fu mare păcatul.
Deci, supărată pe el, stârni împotrivă-i zeița,
Vajnic-arcașă, un vier colțat, o năprasnică fiară
Care, nnădită la câmp, mult rău cășuna lui Oineus,
Pomi răsăriți o grămadă sălbatic smucea din adâncuri
Cu rădăcină cu tot, irosindu-le mana de roadă,
Dar îl ucise voinicul născut din Oineu, Meleagru,
După ce-a strâns vânători și ogari din mai multe orașe.
Nu puteau oameni puțini să-i vie de hac unei fiare
Mari ca aceea; pe mulți mai urcase pe rugul durerii.
(Cântul IX, traducere de George Murnu)

Ulise recunoscut de doica sa la întoarcerea din Troia. Pictură de William Bouguereau (1849)

Ceramică antică reprezentând o vânătoare de mistreți. Circa 550 î.H.

Meleagru dând ultima lovitură mistrețului din Calidon.
Tablou de Theodoor Boeyermans (1677)

Fiara e vânată de toți eroii greci, mulți dintre ei căzând victime ale expediției cinegetice. Mistrețul continuă să ucidă chiar și după ce e el însuși doborât – vânătorii se omoară între ei deoarece se ceartă de la pielea animalului. Loviturile decisive le-au dat însă Meleagru și Atalanta (femeie!). Scena vânării sălbăticiunii din Calidon e descrisă amplu, în detalii biologice, de Ovidiu, în *Metamorfoze*, VIII (traducere de Ion Florescu; revizuirea traducerii de Petru Creția). După un scurt expozeu („Este-o pădure cu mulți arbori mari, din veac neatinsă,/ Care, pornind de la șes, aplecată spre câmpuri privește”), poetul reconstituie începutul aventurii de parcă ar fi relatat de la fața locului:

Cum sosiră acolo, vitejii întinseră mreje,
Alții pe câini îi dezleagă, iar alții se țin după urma
Pașilor ce-s însemnați pe pământ și cu toții doresc să
Dea de primejdie.

Urmează o centrare a „obiectivului” nemijlocit pe locul acțiunii:

Era și o vale adâncă, în care
De obicei se scurgeau pârâiașe din apa de ploaie;
Fundul băltoacei îl țin mlădioasele sălcii ușoare,
Alge și papuri de baltă, răchite și stuf pe sub lungă
Trestie.

Temutul animal, de care vânătorii se apropie curajoși, țâșnește năvalnic în prim-plan:

Mistrețul, stârnit, de aici furios se repede
Printre dușmani, cum țâșnește din norii ciocniți între dânșii
Trăsnetul. În a lui goană doboară copacii; izbită
Sună pădurea. Dar strigă flăcăii; puternica mână
Ține-nainte-i întinse țepoaie cu fier ce străluce.
Buzna dă-n câini, cu turbare spulberă tot ce-i stă-n față;
Pe-acei ce-l latră,-i lovește pieziș și pe goană îi pune.

Lăncile și săgețile slobozite de eroi greșesc sau ricoșează, mistrețul, de la un moment dat, pare a fi însă el adevăratul vânător, căci cad loviți de colții lui, unul după altul mai mulți viteji:

Sulița-ntâia, de Echion azvârlită, rămase
Fără folos și răni ușurel un arțar la tulpină;
Cea următoare, de nu ar fi fost prea puternic trimisă,
[.....]
dar a fiarei turbare stârnită se-aprinde.
Foc mai cumplit decât focul de trăsnet îi scapără ochii
Și din piept suflă; tot astfel cum piatra de coardă-azvârlită
Zboară spre ziduri sau turnuri de oști încărcate, mistrețul
Care împrăstie moarte, cu foc se-aruncă-ntre tineri.
Pe Hippalmus și Pelagon, care-apără aripa dreaptă,
Jos îi răstoarnă.-I ridică-ai lor soți, de acolo smulgându-i.
Fiul lui Hippocoon, Enaesimus, n-a scăpat însă
De ucigașa izbire: el tremură, gata să-ntoarcă
Spatele când, la pulpă tăiat, îl lăsară genunchii.

Scena cucerește nu atât prin vibrația poetică cât prin dramatismul epic; Ovidiu pigmentează momentul și cu ceva naturalism. Un arcadian, Ancaeus, își supralicitează puterile:

Arcadianul, furios, cu barda cu două tăişuri
Merge în calea pieirii și strigă: „Aflați acum tineri,
Cum al bărbatului braț pe-al femeii întrece;-arăta-voi

Eu ce pot face. Latonia însăși cu armele sale
Dacă pe fiară o apără,-n ciuda Dianei, pieri-va
De mâna mea”. Îngâmfat spuse-acestea spre laudă mare.
Și-a lui secure cu două tăişuri în mâini o ridică
Și se înalță pe vârfuri. Oricâtă i-ar fi îndrăzneala,
Fiara i-o ia înainte și colții cei mari și-i înfige
În a viteazului vintre, unde e sigură moartea;
Cade Ancaeus; se rostogolesc ale lui măruntaie
Și-n sânge mult, care scaldă pământul din jur, ele-noată.

Se crede că lupta înverșunată cu mistrețul care bân-tuia Calidonul l-a inspirat și pe Frinihos (sec. VI-V î.H.), tragedian grec. Poetul reconstitua episodul în drama sa *Femeile din Pleuron*. Din păcate, piesa s-a pierdut, s-a păstrat doar titlul ei, gloria dramaturgului fiind prelungită peste veacuri de o altă creație a sa, *Căderea Miletului*. Remarcăm între paranteze că Frinihos este unul dintre primii scriitori care fusese pedepsit pentru compunerile sale. Momentul a bulversat lumea antică, despre propria dramă a poetului scriind somități precum Herodot (*Istoria*, VI, 21), Plutarh (*Vieți paralele*, capitolul despre Temistocle, V, 5), Strabon (*Geografia*, XIV, 1,7), cele mai concludente argumente aducând în acest sens istoricul latin Ammianus Marcellinus (*Res gestae...*, 28, I, 3-4): „În timpul primului război midian, perșii au devastat Asia, asediind cu forțe mari și Miletul. Amenințându-i pe ase-diați cu execuții sângeroase, perșii i-au făcut să sufere atât de mult pentru ceea ce aveau să li se întâmple, încât, ajunși la disperare din cauza nenorocirilor care îi apăsau, aceștia și-au ucis propriile familii și, azvârlindu-și toate bunurile materiale în foc, au început să se arunce unul după altul în pâlălaia ce le nimicea patria. Puțin mai târ-ziu, Frinihos a abordat acest subiect pe scena ateniană, transformându-l într-o tragedie. La început, publicul a ascultat piesa cu plăcere; când însă dezvoltarea ulterioară a acțiunii tragice a început să lase o impresie prea grea, oamenii s-au revoltat și l-au condamnat pe poet, crezând că acesta nu intenționa să-i consoleze, ci să le reproșeze concetățenilor săi cele întâmplate, deoarece aducea cu nesăbuiță în scenă grelele suferințe prin care trecuse gloriosul oraș”. Poetul i s-a pus o amendă de 1000 de drahme, sumă destul de mare pentru „păcatul” că avea talent și prin asta prea sensibilizase publicul!...

Heracle ducând în spate mistrețul răpus de pe Muntele Erimant.

Sculptură romană în marmură (circa 27 î.H.-68 d.H.)

Confruntarea cu un mistreț era considerată deci un act de mare vitejie, din moment ce printre încercările lui Heracle (răpunerea leului din Nemea, a Hidrei din Lerna, lupta cu Cerberul din Infern ș.a.) e la mare cinste și victoria eroului asupra mistrețului de pe Muntele Erimant. Mai rar, dar în poveștile antice i se rezervă loc și femelei de mistreț. E un moment reflectat de Vergiliu, în *Eneida* (Cartea a treia, 390-394). Enea, unul dintre eroii de la Troia, strânge ce a mai rămas de sub ruinele fumegânde ale cetății învinse și pornește, împreună cu ceilalți supraviețuitori, pe mări să caute un loc pentru a funda o nouă așezare. Fac mai multe încercări să acosteze, dar peste tot țărmlul îi întâmpină cu vrăjmășie. Harpia Celeno, „piază rea”, îi blestemă să afle loc pentru o nouă cetate și să-și încheie peregrinările doar când vor suferi de o foame atât de cumplită, încât să-și roadă cu dinții și lemnul meselor:

...Vă duceți voi acuma în Italia
Rugându-vă de vânturi, și-n Italia
Veți și ajunge, veți intra în porturi,
Cetatea, însă, hărăzită vouă,
Nu veți putea cu ziduri s-o încingeți
Cât timp n-o să vă-mping-o foame cruntă

Să roadeți chiar și mesele cu dinții,
Fiindcă-ați vrut pe noi să ne ucideți.
(Traducere de Teodor Naum)

Doar regele Hèlen îi primește cu toată bunăvoința și le transmite prorocirea lui Febus, din care Enea află sigur locația viitoarei sale cetăți:

Eu îți voi da și semne, ia aminte!
Îngrijorat, pe malul singuratic
Al unui râu când vei găsi o scroafă,
Chiar sub stejarii de pe mal culcată,
Cu treizeci de purcei fătați atunce,
O scroafă, mare, albă, iar purceii,
Tot albi, sugând la ea, acolo-i locul
Cetății tale, – acolo tu găsi-vei
Neîndoiros repaus trudei tale.
Nu te-nspăima că vei mușca din mese!
Ursitele îți vor găsi cărarea.

Deci Roma, măreața Romă, orașul etern, cum i s-a spus pe bună dreptate, urmă să se înalțe pe locul unde sta tolănită o scroafă de mistreț cu progeniturile sale? În orice caz, așa spune legenda. Motivația ar fi, se pare, una cunoscută: mistrețul e și simbolul fertilității, iar auspiciile unui asemenea semn sacral ar fi asigurat noii cetăți o rapidă creștere a populației, orașul dobândind astfel dăinuirea în veci. De fapt, Enea nu a mai ajuns să pună temeliile Romei, care a fost înălțată de urmașii săi, dar el a construit orașul Alba Longa, cetate mai veche decât Roma. Se crede că denumirea – *Alba* – vine de la culoarea scroafei și a purceilor ei. Era tocmai ceea ce-i făgăduia Zeus preafrumoasei Venera, zeița care s-a dus la divinitatea supremă să ceară sprijin pentru Enea, fiul ei:

Va tot domni, luni după luni de-a rândul.
El o să mute scaunul domniei
De la Laviniu ș-o să-ntemeieze
Cetatea lui cea tare, Alba Longa.
Aici, apoi, trei secole-ncheiate
Împărăți-va ginta cea troiană.

* * *

Evul Mediu prelua într-un fel ștafeta tematică și simbolistica mediată de Antichitate vizavi de mistreț. Acesta continuă să hălăduiască mai ales în mitologia războinicelor popoare din nordul Europei. În proza din *Edda nouă* islandeză e pomenit *Gullinburste* (din scandinavă timpurie – *pâr [aspru] de aur*), un mistreț pe care se deplasa zeul Baldur. În versurile din *Edda veche* figurează ca personaj *Sæhrímnir*, un alt porc sălbatic ce, mâncat ziua, învia spre seară. Un alt obișnuit al pădurii e *Hildisvíni*, și acesta servindu-i zeiței Freya, patroana amorului și a fertilității, ca mijloc de locomoție. Numele animalului – *Hildisvíni* – se traduce prin *mistreț de luptă*. De fapt, bietul hăituit era un bărbat îndrăgostit de ea. Acesta fusese însă transformat prin farmece în paricopitat.

Mitologia nordicilor acorda mistrețului puteri magice, imaginea lui pe coifuri protejând pe purtătorii acestora – vezi poemul epic anglo-saxon *Beowulf*. În *Mabinogion*, vechi manuscris de povestiri în galeză, *Manawydan fab Llŷr* [*Manawydan*, fiul lui *Llŷr*] e un subiect din *ramura a treia* a culegerii. Protagonistii prozei sunt Manawydan, rege al Angliei, și prietenul său Pryderi, suveran în Dyfed. Circumstanțe nefavorabile celor doi monarhi îi lipsesc de tronuri și-i pun pe ambii pe drumuri. Nu „șomează” însă, căci, având mâini iscusite și fiind ageri din fire, își câștigă existența meșteșugind, concurența făcându-i totuși să colinde Anglia în lung și-n lat. Revenind în sfârșit în Dyfed, prietenii merg la o vânătoare, unde întâlnesc un *mistreț de argint*. Animalul îi ademenește după el, până ce alaiul cinegetic se oprește în fața unei cetăți ca din basme. Pryderi vrea să intre, circumspect, Manawydan îl sfătuiește să n-o facă. Amicul, atras hipnotic de vraja *mistrețului de argint*, pătrunde în incintă unde vede îndată un vas mare de aur. Când pune mâinile pe el, bărbatul rămâne ținut de podea cu ambele brațe încleștate de vas. Vrând să-l salveze, soția sa îi împărtășește soarta. Doar într-un târziu, lui Manawydan îi reușește să-i dez-vrăjească pe cei doi. Obsesia capturării unui *mistreț de argint*, îmbătătoare și misterioasă himeră a desigurilor, nu vă amintește de nimic?

© 1976 Tania MUȘINA

Publicăm, în acest număr al „Revistei literare”, un fragment inedit din jurnalul lui Alexandru Mușina. Textul a fost oferit cu multă amabilitate redacției de către Tania Mușina, soția regretatului scriitor brașovean.

Cele două pagini de jurnal pe care vi le prezentăm aici ne vorbesc despre o perioadă importantă din viața lui Alexandru Mușina. E vara anului 1987 și scriitorul, care tocmai împlinise 34 de ani (o vârstă „postcristică”, după cum afirmă el însuși), simte că a ajuns la o răscruce: pe de o parte, nu se arată mulțumit de ce realizase până atunci, reproșându-și lipsa „disciplinei” și a „fanatismului” la scris, iar pe de alta, se teme că nici scrisul nu ar mai putea fi o soluție la „presiunea regimului politic” și la „mizeria în creștere geometrică din jur”.

Tânărul Alexandru Mușina nu crede nici în „teoriile” sale și nici în posibilitatea de a-și găsi mântuirea în literatură ori în afara acesteia. Tot aici, scriitorul constată tulburat primele manifestări ale unei boli care avea să-l chinuie tot restul vieții.

Fragmentul ne dezvăluie o personalitate complexă, un creator măcinat de marile dileme ale generației sale, un scriitor care vrea să-și regăsească și să-și redefiniească rostul într-un mediu social și cultural stagnant, pe care pare să nu-l strabată nicio rază de lumină...

NB: am adaptat ortografia și punctuația autorului la normele curente ale limbii, cu acordul deținătorului de copyright, doamna Tania Mușina, căreia îi mulțumim încă o dată pentru bunăvoință și pentru asistența acordată la elaborarea acestei pagini de revistă.

REDACTIA

/INEDIT/

JURNAL (FRAGMENT)

de ALEXANDRU MUȘINA

17.06.1988

Am împlinit 34 de ani și n-am realizat literar – singurul lucru care contează, în fond – mai nimic. Trebuie o muncă „de bou”, un anume egoism interior și un ascetism al modului de a mă raporta la mine însumi.

În principiu, nu e prea târziu pentru mai nimic. Și – în fond – premisele, de diverse naturi, nu-s foarte rele. Dar lipsesc:

- disciplina (minimă) a muncii;
- un anume fanatism al scrisului, care să pună în paranteze micile plăceri (întâlniri, bârfe, conversații) și care să transforme micile nevroză (personale, social-politice etc.) în energie;
- cinismul minim, egoismul de a rupe de la ceilalți – nu doar de la mine – câte ceva pentru a crea un continuum spațio-temporal al scrisului.

În fine. Desigur, e și presiunea regimului politic, transformată în nevroză, în reacție apatic-disperată la mizeria în creștere geometrică din jur. Scrisul ar fi o soluție, deși... Îmi e foarte greu și acum, la vârsta post-cristică, să fac o opțiune: literatură, eseistică „filozofică”, militantism social sau misionarism „spiritual”; și nu fac nimic. Sau, din fiecare câte ceva și prost.

Jurnalul: un loc în care să mă pot văicări în liniște.

Azi a plouat (hai să fiu tolstoian). Am mâncat un fel de ciulama de ciuperci, care mi-a cam deranjat ficatul, cred. Rezultatul: tot soiul de „mirosuri” care m-au înnebunit. Hârâieli cu Tania. Somnolență. Citit (dracu știe de ce) vol. III din Romanul românesc în interviuri, o treabă pentru necrofiliile literari în fond.

O observație, totuși: subtilitatea limbajului, modul de-a înțelege scrisul și romanul n-au prea evoluat din perioada interbelică. Încă un argument la ideea că – în fond – de-abia noi – cei sub 40 de ani – avem șansa să nu mai fim „interbelici”. Dar ne-o jucăm? Și ce ajungem? Franțuji din anii '60, nemți din aceeași epocă, americani din anii '50-'60, ruși din anii '70? Prea mică, de fapt, oricât ne-am câcăi, „baza de selecție”. Grupul de la Brașov e un minunat (!!) dar al hazardului cultural. Ce facem din el? Aici e întrebarea. O discuție serioasă cu băieții, poate chiar astă-seară.

Discuții cu Petrică [Goleșteanu, pictorul – n.r.] și George [Crăciun – n.r.]. Proiecte. Speranțe. Mi-am recitit eseul *Din nou despre Cenușăreasă*. Nu mi-a mai plăcut deloc. Cred c-au început să mă enerveze „teoriile” de tot felul, inclusiv ale mele.

PACTUL AUTOBIOGRAFIC

17.06.1988

Au împlinit 34 de ani și n-am realizat literar – singurul lucru care contează, în fond – mai nimic. Trebuie o muncă „de bou”, un anume egoism interior și un ascetism al modului de a mă raporta la mine însumi.

În principiu, nu e prea târziu pentru mai nimic. Și – în fond – premisele, de diverse naturi, nu-s foarte rele. Dar lipsesc:

- disciplina (minimă) a muncii;
- un anume fanatism al scrisului, care să pună în paranteze micile plăceri (întâlniri, bârfe, conversații) și care să transforme micile nevroză (personale, social-politice etc.) în energie;
- cinismul minim, egoismul de a rupe de la ceilalți – nu doar de la mine – câte ceva pentru a crea un continuum spațio-temporal al scrisului.

În fine. Desigur, e și presiunea regimului politic, transformată în nevroză, în reacție apatic-disperată la mizeria în creștere geometrică din jur. Scrisul ar fi o soluție, deși... Îmi e foarte greu și acum, la vârsta post-cristică, să fac o opțiune: literatură, eseistică „filozofică”, militantism social sau misionarism „spiritual”; și nu fac nimic. Sau, din fiecare câte ceva și prost.

Jurnalul: un loc în care să mă pot văicări în liniște.

Azi a plouat (hai să fiu tolstoian). Am mâncat un fel de ciulama de ciuperci, care mi-a cam deranjat ficatul, cred. Rezultatul: tot soiul de „mirosuri” care m-au înnebunit. Hârâieli cu Tania. Somnolență. Citit (dracu știe de ce) vol. III din Romanul românesc în interviuri, o treabă pentru necrofiliile literari în fond.

O observație, totuși: subtilitatea limbajului, modul de-a înțelege scrisul și romanul n-au prea evoluat din perioada interbelică. Încă un argument la ideea că – în fond – de-abia noi – cei sub 40 de ani – avem șansa să nu mai fim „interbelici”. Dar ne-o jucăm? Și ce ajungem? Franțuji din anii '60, nemți din aceeași epocă, americani din anii '50-'60, ruși din anii '70? Prea mică, de fapt, oricât ne-am câcăi, „baza de selecție”. Grupul de la Brașov e un minunat (!!) dar al hazardului cultural. Ce facem din el? Aici e întrebarea. O discuție serioasă cu băieții, poate chiar astă-seară.

Discuții cu Petrică [Goleșteanu, pictorul – n.r.] și George [Crăciun – n.r.]. Proiecte. Speranțe. Mi-am recitit eseul *Din nou despre Cenușăreasă*. Nu mi-a mai plăcut deloc. Cred c-au început să mă enerveze „teoriile” de tot felul, inclusiv ale mele.

Cele două pagini de jurnal, scrise în 17 iunie 1988

GALERIE FOTO: ALEXANDRU MUȘINA

Două nume mari ale Brașovului literar: Alexandru Mușina și Gheorghe Crăciun (1987)

Văzut de amicul T. Jebeleanu (2003)

Cu studenții de la cursul de Creative Writing. În dreapta, discipolul Dumitru Crudu (1996)

© Tania MUȘINA

POEMUL DIN OGLINDĂ

Aleksandr Blok
Poză din pașaport (1910)

ALEKSANDR BLOK: „NE-NTĂLNEAM AMÂNDOI PE-NSERATE...”

de NICOLAE LEAHU

ALEKSANDR BLOK (1880-1921)

NE-NTĂLNEAM AMÂNDOI PE-NSERATE...

*Ne-ntălneam amândoi pe-nserate.
Peste golf barca lin te purta.
Plictisit de idei rafinate,
Numai rochia-ți albă-mi plăcea.*

*Ne-afundam în misterul tăcerii.
Pe un clin de nisip – undeva,
Se-aprindeau lumânările serii.
Un chip palid visa cineva.*

*Patimi, șoapte, ori arderi mocnite
În tăcerea de-azur le stingeam...
Lângă malul cu stuf și răchite,
În cețoasele seri ne-ntălneam.*

*Nici iubire, nici dor, nici obidă,
Toate-au fost, au zburat, le-am uitat...
Tu – în albul veșmânt, panahidă
Și-a ta vâslă de aur curat.*

Traducere de Emil Iordache

Devensată net de prestigiul operei marilor romancieri ruși, de la Turgheniev, Tolstoi și Dostoievski la Ivan Bunin sau Venedikt Erofeev, poezia rusă are o rezonanță slabă în spațiul culturii române (excep-tând cazul, lesne de înțeles, al Basarabiei și Bucovinei), traducерile din lirica rusă în română fiind cel mai ades improvizate sau nu tocmai sigure de orizontul expresiv în care evoluează. După George Lesnea, care lăsa un sigiliu ferm pe lirica lui Esenin, al doilea traducător din rusă, în ordine valorică, este Emil Iordache, regretatul slavist și fermecătorul om și prieten, care-mi punea rusa la încercare ori de câte ori ne vedeam în Dulcele Târg. În afară de lirica lui Iosif Brodski, el ne-a dat excepționalul volum *Versuri către Preafrumoasa Doamnă* de Aleksandr Blok, din care am reținut fluenta și aparent nespectaculoasa poezie *Ne-ntălneam amândoi pe-nserate...*

Extinderea „mitului modern al poeziei” și asupra literaturii ruse, la frontiera secolelor al XIX-lea și al XX-lea, va lansa o strălucită pleiadă de poeți, începând cu „simbolistii vârstnici” (Nikolai Minski, Dmitri Merejkovski, Fiodor Sologub, Zinaida Ghippius ș.a), continuând, într-o acțiune mult mai aplicată, cu simbolistii celei de-a doua promoții – Valeri Briusov, Aleksandr Blok, Konstantin Balmont, Veaceslav Ivanov, Andrei Belii și atâția alți autori de formație modernă, cu destine artistice marcate de înrâncenate căutări, ca Marina Țvetaeva, Boris Pasternak sau Ana Ahmatova, dar care, cu toată opoziția tradiționalist-slavofilă și larga orientare a realismului rus înspre un neonaturalism de militantă politică (la M. Gorki, de pildă), vor obliga critica literară să-i recunoască drept creatori ai unei extraordinare epoci de înnoire literară de tip liberal-occidentalizant, ce-și va câștiga supranumele de „poezia secolului de argint”.

Între acești creatori, statura artistică a lui Aleksandr Blok este una monumentală atât prin substanța variatei sale opere (poet, prozator, dramaturg, critic literar, teoretician,

traducător), cât și prin autoritatea sa de spirit director al noii paradigme poetice. Străin exceselor formaliste, atât de gustate de mulți congeneri ai săi, ca Valeri Briusov sau Andrei Belii, Aleksandr Blok pare a fi interesat, prioritar, de o viziune poetică ce și-ar integra tradiția spiritualistă (a lui Vladimir Sergheevici Soloviov, înainte de toate), rafinând-o și pregătind-o pentru schimbările de fond sau „evenimentele” viitoare („greadușcie”) pe care le așteaptă, le presimte, le profețește sau le va exprima, ca în poemul *Doisprezece* (1918), independent de modul în care va fi citit acesta, imediat, în cele două tabere, a albilor și a roșilor, aflate deja într-un război pe viață și pe moarte.

Ca orice om sensibil, confruntându-se el însuși cu o lume a contrariilor, Blok va trăi cumplite decepții atât în ceea ce privește descoperirea infernalei corupții a vechiului regim, cât și față de inuman-sângeroasa instalare la putere a bolșevicilor. Evghenia Knipovici mărturisește că, în anii 1919-1921, îl auzea pe Blok mereu văitându-se că „așa nu se mai poate trăi”. Anume sentimentul că ar trăi un eșec personal în cunoaștere și zdruncinarea idealurilor de înnoire a lumii par a fi fost ceea ce au accelerat boala poetului, grăbindu-i sfârșitul. Tot Evghenia Knipovici sublinia că poetul avea obișnuința să insiste, în aceeași ani 1919-1921, ca și cum dorind să îndepărteze orice posibilă acuzație de complicitate: „Eu n-am greșit niciodată pe drumul meu. Înțelegeți?”

Autor al unei întinse opere poetice, structurată în trei cărți, reorganizând și ordonând volumele sale anterioare (*Cartea întâi* – 1916, *Cartea a doua* – 1918, *Cartea a treia* – 1921), dar gândită în cel puțin patru-cinci volume, ultimele urmând să adune textele noi, Aleksandr Blok proiectează o viziune poetică unitară, sondând sau dez-văluind tensiunea către ideal, către ceea ce magistrul său declarat, Vladimir Sergheevici Soloviov, numea Spiritul Lumii (în rusă: „Mirovaia Dușa”), care, în interpretarea Tatiane Bedneakova, are, la Blok, semnificația de Femi-nitate a Lumii, adică de frumusețe și armonie în stare să se ivească în lume, transformând-o radical și unind „cerul” și „pământul”.

Luând varii forme (adică, de Fecioară a Primordiilor, Veșnică soție, Primăvară, ca figuri emblematice ale unei mitologii poetice personale), această imagine ideală de lumină se va cristaliza, la Blok, în chipul Preafrumoasei Doamne, care domină versurile sale din anii 1898-1904, adică momentul *rustic*, așa cum îl concepuse poetul însuși, cea mai expansiv-sentimentală vârstă a liricii sale. Acestea îi vor urma un moment al civilizației urbane (ilustrat de poeziile din *Cartea a doua*), accentuând conflictul dintre sublim și trivial (*poșlost’*, în rusă), dintre prezent și viitor, dintre natură și artificiu, ca și un al treilea, dar nu ultimul, cum spuneam. E vorba de momentul vinei tragice a eroului și al prăbușirii valorilor adolescentine (a se vedea poezia din *Cartea a treia*).

Iată de ce, atunci când în poezia lui Blok întâlnim pronumele *Ea*, vom avea în vedere faptul că *Ea* este me-reu mai mult decât marca gramaticală a persoanei a treia feminin; *Ea* este o realitate a comunicării poetice căutându-și o demnitate categorială superioară: de... Sfântă, Inefabilă, Primăvară, Fecioară (Deva), Fecioară a Primordiilor, Veșnică soție etc. Remarcăm, în același timp, că, ulterior, Rusia însăși (pe care, de la un timp încolo,

poetul va începe să o considere drept marea și adevărata lui temă) va primi, în cunoscutul poem *Câmpia Kulikovo*, calificativul de... soție („O, Rusi moia! Jena moia! Do boli/ Nam iasen dolghii puti!”), ceea ce consacră, în ordine mistică, o relație dintre cele mai complexe: *cununie*, *soartă*, *asumare* și *împărtășire* (fie și tragică) a aceleiași căi, a aceluiași rod al... *în-so-ți-rii*. Sunt aici, într-o simul-taneitate dramatică, și drama captivității într-o țară în care personajul liric nu-și mai aparține, dar și tristețea angajării într-un proiect social-politic ce-i păruse, măcar pentru o vreme, mântuitor, așa cum însuși mesianismul rus se revelase, la el, în atâtea versuri. De exemplu, iată ce scrie poetul într-o nouă adresare către Rusia: „Lodki da gradi po rekam rubila tî/ No do Țarigradskih sveatîni ne doșla...”). Citatul e din același poem *Câmpia Kulikovo* și conține, în esență, un contradictoriu reproș pentru un poet invocând, disperat, imperiul Armoniei universale.

Scrise, în general, sub influența puternicei pasiuni a lui Aleksandr Blok pentru Liubov Dmitrievna Mendeleeva, de care se îndrăgostise încă în 1898 și pe care o va cere în căsătorie în 1903, textele din volumul *Versuri despre Preafrumoasa Doamnă* (1904) urmează a fi citite, desigur, ca ceea ce-ar putea spune fiecare poem în parte, dar, mai cu seamă, ca piese aparținând unei viziuni lirice de tip simfonic, poemele de proporții și structurile simfonice fiind extrem de căutate în poezia rusă, de la satirele lui Antioh Cantemir, prin Pușkin, Nekrasov, Tvardovski, până la povestirile în versuri ale lui Iosif Brodski sau Evgheni Evtușenko. Ne stimulează să gândim astfel în special piese lirice ca *Și te presimt de mult...*, din același volum de *Versuri despre Preafrumoasa Doamnă*, din care cităm: „Și Te presimt de mult. Trec ani și ani de-a rândul,/ Dar unic, nepereche eu chipul Ți-l presimt.// E zăriștea-n vă-păi – amurgu-nsângерându-l/ Eu tac și-aștept – tânjind de dor, iubind.// E zăriștea-n văpăi și simt că vii, ușoară,/ Dar frică mi-e: alt chip vei arăta// Și-mi vei sădi o aspră bănuială,/ Vădindu-Te străină-n fața mea.// O, cât de-amară îmi va fi căderea,/ Cutremurat de-nfățișarea Ta!// Ce-azur senin! Și-aproape-i scânteierea,/ Dar frică mi-e: alt chip vei arăta”. Perfect ambiguă, indeterminarea referinței disti-lează fie întâlnirea cu imaginea Femeii sortite, fie chipul Sfintei, chipul unei Femenități... social-politice tragice, „cutremurătoare”, cum o și spune poetul.

În aceeași cheie vom citi și poezia *Ne-ntălneam amân-doi pe-nserate...*, interpretabilă atât ca o evocare lirică pulsând de emoția lentei descoperiri a celuiilalt, cât și ca ecou al înșelării în reveriile referitoare la inevitabila pogorăre a Preafrumoasei Doamne care, subliniez, are, la Blok, sensul de incarnare a Idealului Suprem, a Armoniei Universale, implicit a erosului. O vedem, mai cu seamă, în strofa finală, care exprimă stingerea reveriei în apele unei așteptări necurmăte: „Nici iubire, nici dor, nici obi-dă,/ Toate-au fost, au zburat, le-am uitat...// Tu – în albul veșmânt, panahidă/ Și-a ta vâslă de aur curat”.

O lectură acceptabilă, ca să nu spun neapărat una bună, va încerca, prin urmare, nu atât să nu-i scape ceva din textul pe care îl are în față, ci să fie cât mai coerentă față cu ideea mai generală pe care o urmărește întreaga operă, *poezia lui Blok*, de această dată, pentru care așteptarea și problematizarea Minunii, feminine sau social-politice, este decisivă.

SCURT EPISTOLAR LITERAR: VĂSILE COROBAN CATRE ION DRUȚĂ

de MIRCEA V. CIOBANU

Volumul recent de epistole publicate de Ion Druță (*Despărțirea apelor*, Chișinău, Editura Cartier, 2020) ar avea un atu față de memoriile, inevitabil subiective, care pun autorul întotdeauna în lumină favorabilă: scrisorile sunt documente ale timpului, nu interpretări de pe Olimp omniscient al zilei de azi. Adevărat, prin alegerea scrisorilor pe care să le dea publicității, dar și prin [prea] multe fișe explicative, autorul reușește să pledeze și aici *pro domo* sua. Or, spectacolul epistolar e relevant când e document pur, pus în abis. Dar inserțiile autorului sunt atât de dense, încât avem, mai curând, un text memorialistic, cu epistole intercalate, ca dovadă documentară. Iar scrisorile deschise, textele unor cuvântări (mesaje publice, contrare stilistic ideii de scrisoare, care e întotdeauna intimă și personalizată), ca să nu mai zic de unele articole precum jenantul *Cine a stins lumina în România*, sunt recitaluri pentru spectatorul de masă.

Fie și așa construit volumul (monumental, de vreme ce contribuie la edificarea statuii scriitorului), revelația la care maestrul pare să nu se fi gândit este că timpul de grație în evoluția scriitorului se încheie înainte de 1989-1991. Temele majore, care au suscit cel mai mare interes, care au avut impact (iar pe de altă parte, i-au generat, implicit, cele mai mari neplăceri autorului), se termină odată cu *Aromă de gutui*, cu spectacolul lui Ungureanu după *Sfânta sfintelor*, cu versiunea în limba rusă a *Bisericii albe*...

Epoca „apostolatului”, a moldovenismului militant și a pactizării cu neocomuniștii din Moldova (în pofida faptului că tot romanul epistolar demonstrează cât de ticălos este „comunismul moldovenesc”) nu îi aduce plusvaloare. Timpurile noi nu au mai avut impact pozitiv asupra artistului, chiar dacă e vorba de anii când Druță a fost, în sfârșit, recunoscut de ștabii politici și culturii oficiale de la Chișinău. *Hélas*, astea mai curând i-au dăunat gloriei, chiar dacă recunoașterea oficială i-a fost benefică, inclusiv financiar.

Ilustrativă pentru era de glorie instituțională a lui Druță este scrisoarea din 2008 adresată de maestru Marianei Șlapac, vicepreședinta Academiei de la Chișinău, scrisoare devenită, punctual, hotărâre de guvern (sic!). Este, propriu-zis, proiectul monumentului lui Druță. Un exercițiu de megalomanie, în cea mai proastă tradiție sovietică, din care Druță iese un fel de Leonid Ilici Brejnev al literaturii moldovenești. Valoarea literară, absolut incontestabilă, a operei sale e strivită de blocurile de granit

ale monumentului pe care și-l proiectează scriitorul (regizând, în aceeași tradiție proprie, și spectacolul dezvelirii acestuia), cu prilejul sărbătoririi celor 80 de ani ai săi.

Dar nici editarea operelor complete în opt volume (și proiectarea unei ediții academice, comentate de criticii, „specialiști foarte dotați în materie” – Druță îi și numește: Corbu, Dolgan, Eliza Botezatu), nici montarea spectacolului „experimental” după un fragment (sic!) din piesa *Maria Cantemir, ultima dragoste a lui Petru cel Mare*, jucat neapărat pe scena Teatrului de Operă (deoarece toate celelalte teatre, zice dramaturgul, se află „în stare jalnică”), „cu actori adunați din mai multe teatre dramatice”; nici editarea volumului academic de scrieri critice („un pas nou în ceea ce se cheamă «Druțiana», zice modest maestrul), proiect ratat cu succes de Mihail Dolgan într-un volum-mamut, bine periat (redactând până și textele scrise acum câteva decenii, pentru că un Coroban, de exemplu, „azi n-ar spune așa”, după Dolgan), volum apologetic, intitulat *Fenomenul artistic Ion Druță*, supranumit de coordonatorul ei „monografie colectivă internațională” – nimic din cele realizate nu au adăugat niciun centimetru la statura artistului. Nu au fost realizate alte trei elemente ale grupului statuar: o conferință academică („să punem problema global”, zice scriitorul omagiat) cu titlul „Dramaturgia druțiană și teatrul contemporan moldovenesc”; turnarea unui film artistic după *Frunze de dor* și producerea unui spectacol televizat după o nuvelă recentă, *Poiana cu alune*. Dar proiectul în sine, monumental *en gros* și *en detail*, e memorabil tocmai prin grandomania lui oficială.

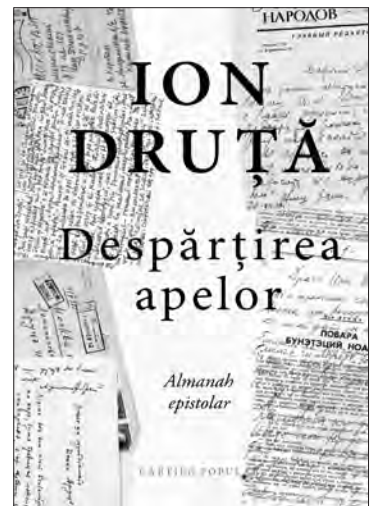
Ce frumos [însă] era Druță în anii „exilului” său: incomod, subversiv, adorat de cititorii din toată lumea și enervând liderii de partid de la Chișinău! Sigur că din toate acestea aveam de pierdut noi, cititorii, nevoiți să-l citim în limba rusă, cât timp în „moldoveneasca” de la Chișinău întârziiau să-i fie tipărite cărțile și să-i fie jucate piesele. Iar cele jucate/ tipărite în alte orașe sovietice adunau nori grei asupra autorului și susținătorilor. Privite retrospectiv, acestea constituie pagini ale istoriei literaturii subversive din epoca sumbră a *socialismului subdezvoltat cultural*. Iar cartea e și despre cum un scriitor „evazionist” a ajuns „subversiv”.

Reținem, pe lângă scrisorile de solidaritate, în care Druță e susținut de oameni de cultură din URSS, emoționantele răvașe din Moldova, de la Grigore Vieru, George Meniuc, Vasile Vasilache, Andrei Lupan, Mihai Cimpoi, Gheorghe Cincilei, Ion Un-

gureanu sau... Emilian Bucov. Mesaje de admirație, de recunoștință, iar unele scrise cu amărăciunile ce nu puteau fi ascunse, având în vedere destinul scriitorului și intelectualului din Chișinăul sovietic. Interesante sunt mesajele lui Lupan, care l-a susținut pe Druță fără rezerve. O singură dată îl dojenește, în surdina, aparent pentru religiozitate excesivă, dar mai mult pentru povestea Sălcuței, satul din *Biserica albă*, căsăpît și ars după ce sătenii i-au omenit și pe ruși, și pe turci. Lupan e supărat rău de tragedia satului, etalată exemplar în roman: „Și acum, nu vreau să ascund, îmi trece prin minte teama ticăloasă: nu cumva, de la înălțimea sculptorului său talent, să îngăduie Ion Druță apariția în marea literatură a unui erou global, simbolizând poporul – Sălcuța – bun numai ca să ne stoarcă lacrimile, să ne rupă inima de jale, să cerșească de la noi compătimirea muieratică”.

În rest, dacă fanii îl aplaudă pentru curaj și adevăr, iar oponentii îl atacă pentru „falsificarea adevărului socialist”, Lupan, de parcă nimic nu se întâmpla, îl apreciază pentru „...setea de adevăr înnoitor. Al nostru adevăr sovietic, în cea mai adâncă și omenească valoare etică. [...] ai luminat chipul viu, contemporan al Moldovei, ai scris spovedania înălțătoare a oamenilor și a satului sovietic moldovenesc”. Chiar dacă textele acestea conțin „conflicte”, „ciocniri” sau „greșeli” ale ocârmuirii, ele, după Lupan, „ridică în lumină temeinicia obștii sovietice, duhul cetățenesc și universal al faptelor mari împlinite prin jertfe. Jertfa la dumneata devine factor și argument de viață”. Asigurându-l că, după *Casa mare*, *Pasările tinereții noastre*, *Sfânta sfintelor*, „nu se mai poate scrie ușor și superficial” despre realitățile noastre „sovietice”, Lupan îl canonizează *ad hoc*: „îmi permit să afirm (măcar o dată în ziua aceasta) că în această privință ai deschis drum și ai ridicat criteriul literaturii despre satul sovietic în zona universalului, și l-ai impus peste canoane și peste șabloane”.

Intriga cărții se ține pe câteva scrisori intime, dar cu proiecție în destinul literaturii. Întotdeauna m-am jenat să citesc scrisori străine, fie și ale marilor personalități. Dar dacă se ajunge până aici cu indiscreția și curiozitatea profesională câștigă în fața bunului-simț, corespondența unor personalități poate să intereseze tocmai prin atacarea unor aspecte foarte particulare. Scrisorile redactate pentru a fi publicate sunt false epistole. Ele sunt literatură: publicistică, eseistică, nuvelistică. În corespondența intimă însă, detaliile relevante se decupează tocmai din sinceritatea mesajului adresat

**ION DRUȚĂ
DESPĂRȚIREA APELOR.
ALMANAH EPISTOLAR
CHIȘINĂU, EDITURA CARTIER
2020**

unui confident, luminând *altfel* unele pagini de literatură sau de istorie literară.

Relevante sunt scrisorile – într-o singură direcție, rămase fără răspuns (în carte) și necomentate – ale lui Vasile Coroban. Spre deosebire de Druță, Coroban, acest „*spiritus rectus* al opiniei naționale”, cum îl numea Vladimir Beșleagă, unul dintre discipolii săi, a fost un însingurat. Dovadă și disperatele încercări de a căuta un confident (și era firesc să-l găsească într-un literat profesionist, singurul care l-ar fi putut înțelege pe el, criticul încercuit la Chișinău de grafomani și conformiști). Mă opresc la (doar) câteva răvașe ale lui Vasile Coroban, sincere, intime, scrise uneori cu alură de cârcotaș, dar, în același timp, cele care se referă, mai mult decât altele, la literatură.

Nostimă și delicată scuza cărturarului că e nevoit să-și scrie mesajele cu literele alfabetului românesc: „Dragă Ion Druță, îmi scuzi alfabetul latin, dar sunt mai spontan în gând, deoarece acest alfabet mi-a dat toată învățătura”. Uneori entuziasmul său față de scrierile lui Druță, mai ales în comparație cu alte produse literare autohtone, este absolutizat poetic: „În prezent scriu și degrabă o să termin un capitol pentru *Институт мировой литературы, «История многонационального романа»*. Ți-am recitat încă odată *Povara*... și trebuie să-fi mărturisesc că la Judecata de Apoi, noi toți o să fim victime ale cazanelor cu smoală în flăcări, iar mata o să ne privești de sus zâmbind a râde, de pe pajiștile Paradisului”. Coroban îi apreciază „strașnicele adevăruri” (pe care nu s-au

încumetat să le spună alții), dar și remarcă micile derapaje moralizatoare: „Ai scris și ai revelat strașnice adevăruri în carte. Poți regreta unele mici de tot adieri de publicistică ideologică, iar încolo ești sublim. Chinul Nuței și ceva din domeniul fantasticului, dacă te gândești la realismul mărghilelor – luat în întregime – romanul moldav contemporan”.

Tot aici se deschide un alt sipețel, al relațiilor criticului... cu criticii. Și cu colegii de breaslă. O autentică pagină din culisele literaturii. Nu a vieții literare, ci a literaturii, pentru că se pun în discuție operele scrise.

Dar să cităm (nu vom schimba numele protagoniștilor, de vreme ce Druță nu le ascunde și cartea e la îndemâna tuturor): „Dragă Ion Druță, mă silesc împrejurările să-ți scriu acest răvaș. Poate n-o știi, dar *Povara bunătății noastre*, tipărită, după câte știu, prima dată în «Nistru», continuă să agite spiritele slăbănoage și schiloade de la noi”. Coroban nu scrie de dragul retoricii: îl silesc „împrejurările”, el se simte dator să scrie. „Cucoara lui Ionică Ciobanu e o replică la romanul matala. Că a fost foamete, da, însă familia așa-zisului romancier n-a avut chiar atât de mult de suferit. Desigur, e greu să citești asemenea bucoavnă, dar e plină de veninoase insinuații la adresa *Poverii*. Ți-o spun eu, care, dacă nu-s criticul cel mai mare, am citit mai atent decât alții improvizațiile de tot felul, la nivelul prozei subdezvoltate din *Cucoara*. De data aceas-ta ai alt critic, pe Mitică Matcovschi. Romanul său *Toamna porumbeilor albi* (1980) ne asigură că pierderea cântecelor noastre vechi nu e o pierdere spirituală, deoarece ele sunt înlocuite cu succes de cântece noi, probabil, mai avansate în idei. Unul din personajele *Toamnei porumbeilor albi*, fire stranie și ciudată, umblă în căutarea cântecelor vechi, pe care le acompaniază cu mandolina etc., etc. Personajul se numește Fimca. Cartea e tradusă recent la Moscova. E și ceva bun în ea, dar elementul ticăloșiei predomină”.

Criticul e convins că „replicile” colegilor de breaslă sunt totuși zadarnice, dată fiind superioritatea originalului: „Mă bucură nespus de mult nobila rezistență a *Poverii bunătății noastre* în fața timpului și a tărșeniei de tot felul. E o mare carte! Spiritele mediocre, lipsite de talent, vor încerca încă să o atace, să-i caute cusururi, să o ponegrească, dar ea, în înălțimea ei, va rămâne mereu inaccesibilă oricăror tendințe mârșave de denigrare. Și va rămâne, fiindcă e un mare ade-văr despre povara, în adevăr, a bunătății noastre”. Apropo, subiectul acesta îmi sugerează o temă de cercetare: „Druță și ceilalți”. Avem imitatori (Constantin Munteanu sau Nicolae Dabija). Avem „replici” neinspirate (le enumeră Coroban în scrisoarea citată mai sus). Avem o sublimare *haute-couture* în scrierile lui Vasilache. Avem o parodie sublimă și necru-țătoare (*Hronicul Găinarilor*)...

În următorul mesaj, criticul vorbește despre o revelație care îmi dă o pasă: *Aroma de gutui* e un poem! Iată fragmentul: „Dragă Ion Druță! Nu pot să nu-ți mai scriu o misivă (mesajele sunt, ziceam, de fiecare dată imperative, nu niște capricii pasagere – *n.m.*, MVC). Romanul matala «*Запах спелой айвы*» e un gen literar greu definibil – e un poem despre mârșăvia omenească, despre treptele cele mai de jos, generate de rea-litatea noastră moldovenească. Desigur, asemenea poeme nu se scriu, dar «*Zanax*» e un poem prin ochii Măriei Moscalu. Altfel, totul s-ar fi năruit. E necesară o rază de lumină (nu-l iubesc pe Dobroliubov, dar îi folosesc termenul)”. Ei, bine, aici e adevărul: în realitate, toate scrierile lui Druță sunt poeme. Romanele, nuvelele, piesele de teatru pot fi apreciate și pot să reziste doar cu acest calificativ: poem. Le amintesc aici, ca să fie limpede: *Ultima lună de toamnă*, *Sania*, *Piept la piept*, *Șoapte de nuc*, *Frunze de dor*, *Casa mare*; *Balade din câmpie* (și *Povara bunătății noastre*); *Doina/ Semănătorii de zăpadă*; *Aromă de gutui/ Horia*; *Păsările tinereții noastre*; *Sfânta sfințelor/ Frumos și sfânt*; *Biserica albă*... Nu „proză lirică”, ci poeme, unele structurate muzical-repetitiv.

Criticul scrie că așteaptă versiunea în limba română a cărții. Îmi amintesc, cu acest prilej, că impactul textului „mol-dovenesc” a fost altul. Romanul ajungând târziu în Moldova, în timpurile avântului de emancipare națională, accentele se deplasau, cartea devenind un poem (despre istorie și Ștefan cel Mare) mai mult decât o satiră despre ticăloșia unor demnitari culturali sovietici, precum îl vedea și Coroban: „Desigur, ar fi ridicol să identifici eroii cărții cu oameni vii! Ei sunt uri-ași, iar modelele sunt pitici. Dar în Balta eu îl văd pe Racul, profesorul, în Ilarie Semionovici, pe Simionică Ciubotarul. [...] Și sper că acea ironie jucăușă, care este în textul rus, în moldovenește va deveni și mai frumoasă”.

Coroban, spuneam, cârcotește. Fie la subiectul „Druță în școală”, fie la tema alegerii președintelui Uniunii Scriitorilor: „Ai citit, cred, articolul lui V. Senic, «Proză a permanențelor

etice», din «Literatura și arta», nr. 5, 1981. Ei bine, trebuie să știi că această secătură și lepădătură, care, din păcate, mi-a fost student, a contribuit cu «învățătorul» său Ivan Racul la scoaterea din programul școlar a scrierilor lui Ion Druță. Am fost de față la alcătuirea programului inițial. Lui Druță i se acordă 10 ore în clasa a X-a, iar lui I.C. Ciobanu, numai 8 ore. Auzind una ca asta, Senic s-a făcut mai stacojiu de-cât racii și a început să se înnegrească: Cum?! Negreșit să i se dea lui Druță 8 ore, iar lui Ciobanu 10 ore! Apoi trebuia introdusă pentru o amănunțită studiere opera lui Nichita Marcov... Era cât pe ce să rămâi în afara programului. În programul școlar se spune literalmente: «O atenție deosebită să i se acorde literaturii din RASSM». De ce asemenea favor? Probabil, fiindcă racii și senicii nu înțeleg mai mult. Acesta e plafonul înțelegerii lor”.

Povestea cu scriitorii în școală (și cu proporțiile) îmi amintește și de situația actuală, când, discutându-se des-pre curriculum și textele recomandate (slavă Domnului, azi doar recomandate!), autorii programei înclină să introducă tot mai mulți autori din Basarabia, în detrimentul celor din România, inclusiv pentru că „ai noștri” scriu mai simplu... sau, ca să-l cităm pe Coroban, profesorii noștri „nu înțeleg mai mult.” Altă grijă a criticului e viitorul președinte al USM: „Se spune că viitorul președinte al scriitorilor va fi I.C. Ciobanu. Deși nu e țaran, cum se pretinde el, ci țărănoi, totuși ar fi cel mai potrivit când acestui post îi dau târcoale cibotarii și Lică Stati-portughezul” (mă întreb, de ce „portughezul?”).

O durere literară, dar *de altă natură*, îi este mărturisită confidentului pe același ton de complotist (dar cum altfel într-un sistem care își apăra cu înverșunare agenții devotați, fie ei scriitori mediocri sau... plagiatori?): „Dragă Ion Druță, vreau să-ți povestesc o mică istorie din năravurile noastre literare. Protejatul lui SS Cibotaru, Mihai Dolgan, a fost des-coperit de mine ca plagiator. Și eu credeam că acest fapt va alarma lumea și se vor lua măsuri. A trecut deja un an de când am prezentat la «Cultura» un articol. Apoi am inter-venit la Academie, la CC de partid al Moldovei, dar rămâne în picioare afirmația comisiei create de SSC, care spune că nu e vorba de niciun plagiat, dar de simple coincidențe și corespondențe stilistice. Chestia n-ar fi gravă dacă nu ar exista o tendință de a-l justifica cu totul... și de a se face chiar gălăgie împotriva îndrăznelii de a demasca un plagiator”...

„Plagiatorul” (pe care scriitorul – e unul din marile para-doxuri ale lui Druță – îl va desemna să coordoneze volumul de sinteze critice!) trebuie dezvoltat și pedepsit și din alte motive: „Trebuie să-ți spun că aici nu e vorba numai de Dolgan... E vorba de ceva mai serios, mai grav. Dolgan e un periculos agent al lui M.A. Pleșco și alții. El zilnic duce acolo informații despre cele mai timide încercări de expri-mare neatârnată, liberă, a gândului. Nu demult a fost, pur și simplu, nimicită o carte a lui Nicolae Esinencu, băiat cu talent vădit. Și aici e vorba de un nătărău și om fără scru-pule, de Senic, prietenul și apropiatul lor al tuturor. Acum, dacă ar fi posibilă publicarea la Moscova a unui articolaș despre plagiatul lui M. Dolgan, noi am obține măcar o mică victorie, deoarece s-ar vedea că SSC și alții susțin oameni necinstiți și mari dușmani ai literaturii moldovenești. Eu am materialul necesar bătut la mașină, am cartea cu plagiatul și putem facilita înțelegerea mecanismului de furt. Desigur, la «Lit. Gazeta», dacă vom prezenta așa ceva, Malarciuc și alți «binevoitori» vor împiedica publicarea. Aici toată lumea e revoltată de acest furt”.

În fine, Coroban explică de ce demascarea furtului inte-lectual e imposibilă în *Moldova Sovietică*: „Eu m-am adresat cu o scrisoare și cu materialele lui P.C. Lucinschi, dar sunt sigur de ascunderea acestui material de către subalternii săi de acolo, interesați de prosperarea și proslăvirea dol-ganilor, dar nu a scrisului nostru. Mi s-a răspuns de către V.N. Stati (sic! un alt plagiator notoriu! – *n.m.*, MVC) că materialul va fi discutat la Academie. Adică se vor constata «sovpadenia». Materialul e așa de bun, încât în adevăr ar fi o demascare a multor murdării și nămol. Eu aș putea să-ți transmit acest material prin poștă, să faci cunoștință cu el și să vezi ce se poate face. Sau poate când treci pe la Chișinău?”

Ion Druță nu publică și răspunsurile sale la mesajele lui Coroban. Nu se știe nici care a fost, de exemplu, soarta ar-ticolului despre plagiat, pe care Coroban voia, cu disperare, să-l publice în una dintre revistele „centrale”. Ca să ne țină în suspans, istoria literaturii mai ascunde în faldurile culi-selor unele secrete, inclusiv textul lui Coroban despre un critic și teoretician de la noi, care ar fi plagiat din studiul lui Tudor Vianu despre metaforă. Că parcă asta era istoria. Un episod al ei.

FIRUL CU PLUMB

VALERIA GROSU (1950-2012)

TRIPTIC CU MAMA (2)

Aplecată
peste covată
frământă lumea încă o dată,
dintr-o plămădeală
după a ei socoteală.

O lasă să dospească. Se ridică aluatul
de-ajuns pentru un pământ și un ocean.
Sporește și spuma dulce pentru cerul înaltul,
revărsându-se peste o margine de lighean.

Întâi
taie cu muchia palmei niște momâi,
le înșiră pe măsută, le dă prin făină de-a dura
apoi face din ele
pâinea, colacul, hulubul și prescura.

În numele tatălui
așază pâinea în mâinile bărbatului,
a făuritorului
de la gura cuptorului.

SEMNAL DE CARTE

LEO BUTNARU
CELE MAI FRUMOASE POEZII
TÂRGU MUREȘ, EDITURA HERZOG
2021

Foto de N. RĂILEANU

POEZIE

MJERE SĂLBATICĂ

de IRINA NECHIT

IRINA NECHIT (N. 1 IANUARIE 1962, ÎN S. ANTONEȘTI, CAHUL). **CARTEA DE DEBUT:** „ȘARPELE MĂ RECUNOAȘTE” (CHIȘINĂU, EDITURA HYPERION, 1992). **CĂRȚI DE POEZIE:** „CARTEA RECE” (CHIȘINĂU, EDITURA CARTIER, 1996); „UN VIITOR OBOSIT” (TIMIȘOARA, EDITURA AUGUSTA, 1998); „GHEARA” (BUCUREȘTI, EDITURA VINEA, 2003); „UN FEL DE LINIȘTE” (BUCUREȘTI, EDITURA VINEA, 2006); „COPILUL DIN MAȘINA GALBENĂ” (CHIȘINĂU, EDITURA CARTIER, 2010); „UN OM DE SUCCES ȘI ALTE PIERDERI” (CHIȘINĂU, EDITURA PRUT, 2018); „MASA DE SĂRBĂTOARE” (BUCUREȘTI, EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ, 2020). **DRAMATURGIE:** „PROIECTUL UNEI TRAGEDII” (CHIȘINĂU, EDITURA ARC, 2001); „MAIMUȚA ÎN BAIE” (CHIȘINĂU, EDITURA ARC, 2006). **CRITICĂ DE TEATRU:** „GODOT ELIBERATORUL” (CHIȘINĂU, EDITURA CARTIER, 1999). **PREMII:** PREMIUL PENTRU DEBUT AL USM, 1992; PREMIUL USM, 1996; PREMIUL PENTRU CEL MAI BUN CRITIC DE TEATRU, 1997; PREMIUL TINERETULUI, 1997; PREMIUL FRONTIERA POESIS (1998).

REPORTAJ FUNERAR

1.
alergări cu sufletul la gură
nesfârșite întârzieri
inimă sărind în salturi
picioare ducându-mă singure pe străzi
băltoace ocolite din fugă
evenimente care încep fără mine
tălpi scăpărând peste zebre
tropăitul meu prin Chișinău

vreau să ajung din urmă pe cineva
care se îndepărtează
cu viteză cosmică,
dar și de data aceasta
ajung prea târziu

îmi vine să intru în pământ de rușine
toți au venit la ora douăsprezece
numai eu am întârziat
ca întotdeauna,
ei deja se întorc de la groapă
eu abia mă duc spre groapă
eu fără mască
ei cu mască,
nu-i pot recunoaște pe mulți,
ochii lor deasupra măștilor
încă mai înoată în lacrimi,
mulți mă recunosc de departe,
numai eu pot alerga așa

nu am vrut să întârzii,
îmi vine să intru în pământ de rușine,
peste prietena mea cade pământul împins cu lopețile,
trebuia să vin mai devreme,
nu este de vină pandemia,
eu sunt de vină
troleibuzele circulă cu regularitate
doar că eu am încurcat stațiile
am încurcat și numărul troleibuzului,
iar acasă pierdusem mult timp pregătindu-mă să
ies,
mai întâi am îmbrăcat niște haine
apoi mi-am pus alte haine
mi-am prins altfel părul
am aruncat pantofii
și mi-am încălțat niște adidași
ca să pot alerga mai repede

pe cuvântul meu că nu am vrut să întârzii
am vrut s-o văd
să-mi iau rămas-bun,
i-am adus trandafiri purpurii
proaspeți, catifelați
cu stropi de apă între petale

am vrut să pun trandafirii în sicriu
pe pieptul ei
sau la căpătâi,
aș fi bolmojit ceva
i-aș fi atins mâneca,
știu cum arată cei răpuși de cancer
dar aș fi suportat,
nu mi s-ar fi oprit inima chiar acolo
în Cimitirul Central

prea târziu am ajuns la groapa ei
trebuia să vin
măcar un pic mai devreme,
încă o clipă
și aș fi văzut-o moartă,
groparii lucrează în sudoarea frunții,
și-au aruncat măștile,
nu se tem de covid,
nu se tem de nimic,
nu numai pe ea au văzut-o moartă,
veniți și puneți florile,
îmi zice unul,
o săgeată albă se îndepărtează
cu viteză cosmică

2.
versuri de consolare:
dacă aș fi
ajuns
la timp
tot prea
târziu
ar fi fost

3.
nu simt fumul de tămâie,
parcă nici n-au dat cu tămâie,
prin dogoare plutește mirosul florilor
lăsate pe pământul uscat
clae peste grămadă,
groparii își termină repede treaba,
au rămas florile și coroanele
mai întâi florile, apoi coroanele
zice unul
împrăstie peste movila de țărână
crizantemele, garoafele, clopoței
deasupra lor pune coroanele
așa trebuie,
îmi arată mormântul proaspăt

îmi vine să intru în pământ de rușine
aștept la umbra unor vișini
groparii își iau lopețile și pleacă sărind peste mor-
minte
nici semnul crucii nu și-l fac,
îmi târăsc picioarele spre noua casă a prietenei

bolmojesc ceva
mă uit la coroane –
una de la un teatru național,
alta de la alt teatru național,
una de la o revistă
și încă una, cea mai mică, fără panglică neagră
total anonimă
sprijinită de cruce –
patru coroane i-au adus oamenii de cultură
prietenei mele care a scris toată viața
despre cultură, artă,
civilizație

Mă aplec peste locul ei de veci încremenit sub
soare,
îmi arde creștetul,
vreau să aud o șoaptă sau o adiere,
Doamne, dă-mi un semn,
stârnește vântul sau măcar trimite
un suflu de răcoare
prin zăpușeala zilei

crucea de fier s-a încălzit
țărâna-mi intră în adidași,
albastre litere deodată
văd pe-o etichetă,
Om,
e scris pe sticlă Om

o sticlă de doi litri
pe jumătate plină
stă neclintită
la umbra unui copăcel

Sorbesc din apa răcoroasă
îi mulțumesc în sinea mea
poetului ori prozatorului,
regizorului ori actorului care-a uitat-o aici,
pun sticla pe mormânt
bag trandafirii purpurii în ea,
unul desigur mă înțeapă, cum să nu mă-nțepe,
îmi ling zgârietura,
lăsați-mă să plec, voi trandafiri

4.
unde mă aflu?
cum voi recunoaște locul?
o interpretează de folclor, un cineast vestit
un pictor, un rapsod
ce inventase iorgafonul
și alte instrumente muzicale,
doar oameni de cultură,
doar artiști în jur,
cruci simple, monumente gri,
și profesori, cercetători, savanți
printre salcâmi și vișini

doctori în fizică, biologie,
decani, prorectori,
minți ilustre,
nume, nume, nume:
Pâslaru, Iorga, Ermurachi
Pascal, Moraru, Caraman
Șilov, Pruteanu și Ceban,
un rând întreg din neamul *Тиндаре,*
Простомолотов, *Литвиненко,* *Бляндурa,* *Кайдaн*
Владимир Евстифеев, *гвардии майор Алов*
Ирина Хорошун, *Елизавета Шагaнянъ,*

dar ce văd mai departe?
mormântul unei doamne cu cea mai frumoasă poză,
e singura femeie cu mărgele din tot cimitirul,
Agata se numește,
și-a îmbrăcat o rochie cu decolteu
și-a prins în păr flori albe,
pozându-i fotografului cu zâmbetul pe buze,
chiar lângă ea se-nalță monumentul
Alei Dudău,
pe-o lespede imensă e sudat
un trandafir de fier,
cavouri fastuoase
sub arbori seculari,
mauzolee cu lacăte la uși,
coloane, statui, iederă,
dacă veneam la timp
nu le vedeam,
dacă veneam la timp
nu mai scriam.

DISTANȚARE SOCIALĂ

Virgil zice că tatăl Snejanei
i-a tras o palmă
am meritat-o
surâde Virgil,
în ziua aceea de demult
nu-și făcuse tema se hlizea ca o maimuță
învățătorul de fizică și matematică
apăru lângă el
pleosc peste obraz!
nu va uita palma

după ce a încasat-o
se puse cu burta pe carte
ajunse olimpic la matematică
trecu săgeată prin facultate
se făcu lector universitar
își luă apartament în Chișinău
a obținut ceva de la viață,
despre Snejana nu știe nimic:
era mai mare decât mine,
a plecat din Cobusca înaintea mea

trec anii
se infectează și basarabenii cu coronavirus
tușesc tușesc
se prăpădesc cu ventilatoarele de plămâni băgate în ei,
se închid școlile, grădinițele, granițele
stăm toți închiși prin apartamente
ne distanțăm și totodată
ne apropiem unii de alții privindu-ne nonstop pe ecran
citindu-ne cu nesaț postările

Snejana se înfurie pe sistemul medical
corupt până în măduva oaselor
scrie pe facebook despre durerile tatălui ei
care toată viața a umblat prin spitale
din cauza unei gripe netratate la timp
în perioada sovietică

gripa aceea îi dăduse complicații la inimă
trebuia să fie operat pe cord deschis
dar în ultima clipă
zărind cum chirurgii își spălau mânușile cu spirt
se ridică de pe masa de operații și fugi din spital,
apoi suferi un infarct miocradic și câteva
infarcte cerebrale
dar nu se dădu bătut

vreme de patruzeci de ani
a predat fizica și matematica în sat
sfătuindu-i pe elevi să nu cedeze, să lupte
ca să obțină ceva de la viață
leacuri, leacuri, tuse, tuse
Snejana își amintește că tatăl ei
(Dumnezeu să-l ierte
l-au înmormântat la Cobusca)
se ducea la școală bolnav, cu febră
tușea tușea
când îl visez, tot tușește,
scrie Snejana
primind îndată like-uri
de pe toate continentele

nu știu dacă Virgil e prieten cu ea pe facebook,
nu știu dacă i-a citit postarea,
e sătul de stat în cameră,
iese cu mască pe față,
Snejana își încalță pantofii cu toc, iese la balcon
își privește îndelung la lumina soarelui
palma scorojită de dezinfectanți.

MIERE SĂLBATICĂ

Lutul îl luai
din dealul înalt
de după care răsare soarele
stuful îl aduceai din balta unde soarele apune,
paie aduceai de pe miriște, apă de la fântână,
chirpicii se uscau, pereții se ridicau
într-o vară îți făceai casă și te mutai în ea,
copiii iernau pe cuptor
unii aveau gălci,
le băgai degetul în gât și le spârgeai,
altora le creșteau aripi de înger
și își luau zborul
împreună cu păsările călătoare,
apoi se auzeau goarneau
plecai la război tânăr
te întorceai cărunț
cu schije în tot corpul,
te odihneai o noapte
de fapt nu închideai un ochi
stăteai treaz
așteptând să răsară soarele de după deal
te stropeai cu apă rece
luai sapa
răscoleai pământul
puneai ceapă și usturoi
fasole și cartofi,
aveai pământ bun în grădină
orice sămânță încolțea
orice pom rodea,
nepoților le arătai acoperișul de stuf
albine zumzăiau în prăsadul de la colțul casei,
zburau de la flori până la marginea acoperișului
așa încărcate cu saci galbeni
se vârau în găurile tulpinilor
de stuf,
cuibul lor se vedea în acoperișul șubrezit,
veniți să gustați
miere sălbatică
strigai bucuros,
mierea lucea pe buzele lacome
mierea curgea de pe casă
mierea sălbatică
se prelingea peste un geam mic
prin care te uitai și nu mai vedeai
pe nimeni înăuntru
nici în odaie nici în tindă nici după cuptor
nu era nimeni
oamenii și umbrele lor au plecat
șoarecii și puii lor au fugit
păianjenii s-au uscat
agățați de pânzele lor,
mierea picura din streășina de stuf
parcă ploua cu miere,
acolo unde cădeau stropii dulci
ieșeau din pământ
flori sticloase flori străvezii,
pe fiecare floare se legănau
bufnițe adormite.

**LA PLECAREA LUI
NICOLAE DABIJA**

În dimineața zilei de 12 martie s-a stins din viață
renumitul scriitor Nicolae Dabija.
S-a născut în 15 iulie 1948 în satul Codreni, raionul
Cimișlia. În 1972 a absolvit Facultatea de Filologie a
Universității de Stat din Moldova.

Mai bine de trei decenii, Nicolae Dabija a fost
redactor-șef al săptămânalului „Literatura și arta”,
unde au publicat majoritatea autorilor din R. Moldo-
va, constituind totodată o rampă de lansare pentru
tinerii scriitori.

A fost deputat în Parlamentul Republicii Moldova
(1990-1994, 1998-2001) și a contribuit la promulgarea
Declarației de Independență a Republicii Moldova,
precum și a altor legi cu caracter istoric: adoptarea
Drapelului de Stat, a Stemei de Stat și a Imnului de
Stat al Republicii Moldova.

Nicolae Dabija a fost președinte al Asociației Oame-
nilor de Știință, Cultură și Artă, membru al Academiei
de Științe a Republicii Moldova, membru de onoare al
Academiei Române, membru al Academiei Europene
de Științe, Arte și Litere (L’Académie Européenne des
Sciences, des Arts et des Lettres – ALESAL) cu sediul
la Paris, laureat al Premiului Național, membru al
Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova și România.

În 1975, a debutat cu volumul de versuri *Ochiul al*
treilea (care a dat numele generației sale), urmat de
cărțile de poezie *Apă neîncepută*, *Zugravul anonim*,
Aripă sub cămașă, *Lacrima care vede*, *Oul de piatră*,
Cerul lăuntric, *Tăceri asurzitoare*, *Mierla domesticită*,
Fotografu *de fulgere*, *Maraton printre gloanțe*, *Psalmi*
de dragoste ș.a. A publicat de-a lungul vieții peste
80 de volume de poezie, proză și eseuri. A tradus
autori din literatura universală și a valorificat poeți
din literatura română veche.

Ca poet, Nicolae Dabija a fost distins cu Medalia și
Premiul „Pjetër Bogdani”, cel mai important premiu
literar acordat de către Uniunea Scriitorilor din Kosovo,
pentru volumul *Psalme dachurie* (*Psalmi de dragoste*),
tradus în limba albaneză de către Baki Ymeri. Volu-
mul a apărut în seria „Bibliothèque Internationale
Bruxelles” („Biblioteca Internațională Bruxelles”) sub
patronajul Consiliului Europei.

În ultimii ani, Nicolae Dabija a editat trei cărți
de proză. Romanul său *Tema pentru acasă* (2009),
ajuns la cea de-a opta ediție, a avut peste 60000 de
exemplare vândute, fiind tradus în mai multe limbi,
ceea ce constituie un record pentru o carte de proză
românească. Romanul a obținut numeroase premii,
s-a studiat în școli la nivel național, iar în Franța a
obținut prestigiosul Premiu „Prix de l’ Autre Edition”.

Peste trei decenii, editorialele sale din „Literatura și
arta”, adunate în excepționale volume de publicistică
(*Libertatea are chipul lui Dumnezeu*, *Icoană spartă*
Basarabia, *La est și vest*) au apărut cele mai impor-
tante valori ale românilor basarabeni: conștiința de
neam și istorie, limba română, credința.

Eseistica lui Nicolae Dabija a avut un impact major
în recuperarea unor autori mai puțin cunoscuți, dar
extrem de valoroși pentru literatura română.

În 2020 și 2021, Consiliul Uniunii Scriitorilor din
Moldova l-a înaintat pe scriitorul Nicolae Dabija la
Premiul Nobel pentru Literatură.

Nicolae Dabija a fost distins cu Ordinul Republicii,
Ordinul Steaua României în grad de Comandor, Or-
dinul Meritul Cultural în grad de Mare Ofițer, Marele
Premiu al Festivalului Internațional de Poezie de la
Trieste, Premiul „Giacommo Leopardi” al Centrului
Mondial al Poeziei din Recanati, Premiul Internațional
de Poezie „Umberto Mastroiani”, oferit la Fantana i Liri,
Marele Premiu „Dulce Maria Loynaz” al Festivalului
Internațional de Poezie de la Havana ș.a.

Plecarea sa dintre noi e o pierdere irecuperabilă
pentru cultură, atât la nivel național, cât și internațional.
Dumnezeu să îl odihnească în Lumina Sa.

UNIUNEA SCRITORILOR DIN MOLDOVA
Chișinău, 12 martie 2021

PROZĂ

ARD
PADURILE*

de PAULA ERIZANU

INESSA. 1. ELVEȚIA, 1901

„Cunosc doi, maxim trei oameni care sunt mulțumiți cu ce au și probabil că și ei se prefac. Până și Cenușăreasa, odată ce și-a găsit prințul și averea, voia mai mult. Așa zice Jerome K. Jerome și are dreptate.”

Scrisoarea aia a fost începutul sfârșitului. Viața avea să i se schimbe. Era în Montreux. Era gravidă-n luna a cincea cu Varvara, îl luase pe Feodor cu ea să îi rezolve durerile de stomac, iar Alexandru și Inna veniră la odihnă. S-a speriat și ea de cuvintele pe care le-a așternut pe foaie. Era prima dată când își privea nefericirea verde-n față, cu mâna pe burtă — asta îi mai înmuia starea. Dar... ajunsese la sfârșitul propriului basm. Ce urma mai departe? Născută în mizerie boemă la Paris, crescută modest în Moscova cu mătușa și bunica, visase la ziua în care va da ordine servitorilor într-o casă-palat. Fix acolo se găsea — măritată cu un proprietar de fabrică, cu trei copii, acuși patru, șapte servitori, școală de alfabetizare pentru țărani și societate de protecție și emancipare a femeilor nevoiașе. Iubire era, din plin. Alțeva lipsea.

Poate de vină era asfințitul și vântul din ziua aia. Copacii se îndoiu de la vânt. Norii se mișcau mai repede ca oricând. Întâi, o pată mare, vineție acoperea jumătate de cer și doar un firisor de aur se întrezărea între nori și conturul exact al munților, din care curgeau vinișoare în zăpadă. Apoi cerul se albăstrise și rămăseseră doar norișori alb-violeți, și lumină, multă lumină auriu-violetă. Proportțiile se inversaseră, era senin, aur și doar o dără de nor vinețiu. Tabloul se reflecta în lac și devenea și mai strălucitor. Vântul se oprișe.

Dacă ar fi putut atinge liniștea vreodată, acolo era. În splendoarea naturii, în cel mai stabil moment al vieții ei. Dar furtuna din centrul pieptului nu dispărea. N-a dispărut niciodată. Uita de ea doar când uita de sine.

Alpii, atât de exacti, scăldați în soare, o făceau să se simtă mică, neformată și dez-armonioasă. Voia să plângă, dar zâmbea. Furtuna se prelingea din centrul pieptului spre periferii, curgând pe cărări, în iarbă.

Asta era tot? Asta era tot ce îi fusese pregătit?

În fața naturii, se simțea mai puțin importantă decât o furnică. Furnica are un rol în mușuroiul ei. Și ea? Fără ea, lumea ar fi fost la fel. Ba nu. Era un corp străin care nu făcea decât să dezechilibreze universul.

Gândul trecea prin ea seară de seară, când rămânea singură cu asfințitul. Ce urma

era clar. Mintea i se topea toată în sirop, siropul sărea ca o frânghie spre mușuroi, se dezlipea de propriul corp, intra-n mușuroi și se lipea de rădăcinuțele ierbii verzi, totul devenea umbră. Ar fi avut și ea un loc dacă n-ar fi înecat tot mușuroiul în siropul ei lipicios, așa că se scufunda mai departe, o lua la dreapta spre cârțițe, se atingea de părul lor neted, dar lipea totul iar, așa că fugea mai departe, să nu se scufunde.

Așa ești în toate, te lipești de tot, s-a auzit ea zicând tare. Dar nu te-oprești nicăieri. Curgi și curgi și curgi și lași dăre greu de șters în urmă, continua-n gând.

Și de Alexandru s-a lipit. Ce apă limpede e el. Ce ușor i-e lui să trăiască. Să facă ce are de făcut, nu se lasă distras de curenți subterani. Nu îi înțelege, dar nici nu le deschide porțile.

S-a lipit de el și de felul în care o vedea el. Ca o dulceață. Densă, zaharisită, moale.

Uneori se vedea și ea prin ochii lui. În fond, la imaginea asta lucrase toată viața. Dar când era singură, scârțâia, puțea, mințea. Era sânge îngroșat, vișiniu, cu urme zaharisite, lipicios, imposibil de șters, curgea întruna, lăsa un miros stătut în urmă.

Îi mai zicea lui Alexandru asta uneori, atunci când o înghimpa ascuțit și simțea că e gata, gata, să spargă cealaltă imagine, mai moale. I-a spus totul de la început. El îi zicea, șocat, că n-are dreptate. Uneori îl credea. Dar cuvintele lui parfumau doar temporar aerul. Parfumul ajungea la nările ei câteva clipe, dar în cele din urmă da de mirosul stătut. Asta o speria.

Cu scrisoarea ei și cu asfințitul din seara aia s-a rupt, deși atunci nu înțelesese încă asta.

„Îngerul meu”, i-a răspuns Alexandru în trei zile. „Abia aștept să te întorci acasă.” Tonalitatea vocii lui, mereu aceeași, mereu caldă, a relaxat-o ca un pahar de vin onctuos. „Citește, știi că asta îți face bine”, a strecurat el cu grijă.

Avea dreptate. Când era singură, asta era ceea ce o ținea-mpreună, o ajuta să uite cât de mult voia să-și jupoaie pielea. E ceea ce o făcea să dispară, cu toate simțurile și toate semnalele lor spre creier, să devină un singur lucru, și acel lucru să n-aibă nicio legătură cu ce e ea, cu sângele îngroșat. Asta a ajutat-o de mică. Asta și pianul. Și senzația pielii lipite de o altă piele.

* * *

Nu îi lua mult timp să descopere librăria rusească din Zürich. Era un loc ciudat. Pe din afară, arăta a librărie elvețiană, cu lemnișorul sculptat, curățică, gata să fie de folos. Pe dinăuntru, era bucata de Rusie pe

care țarul voia s-o taie și s-o ardă. Era Rusia ilegală. De-acolo și-a luat ea cartea care a schimbat-o. I-o recomandase librarul, un bătrân reținut, cu barbă rară, gri și cu ochi vii, întunecați, sub sprâncenele stufoase, care-a privit-o ca pe ultimul om când ea i-a mărturisit că citește mai mult romane și poezie. „Caut ceva să îmi deschid mintea”, a adăugat ea, umilă — mult mai umilă decât i-ar fi permis statutul social. El i l-a dat pe Piotr Lavrov. *Problemele înțelegerii istoriei*.

A început cartea din trăsură. Nu mai citise nimic la fel. Munții, aerul, lacurile, caii, casele bine îngrijite, furtuna dinăuntru, propriul miros stătut dispăruseră toate odată. Până și Varvara își încetase șuturile din burtă.

Cu cât mai mult citea din el, cu atât i se părea că lumea devenea mai clară. De parcă el avea cuvintele gata potrivite nu doar pentru istoria întregii Europe, ci și pentru ce-a trăit ea și a gândit mult mai diform — ca niște etichete de la piață, care explică fără loc de întrebări și confuzii ce-i una, ce-i alta.

/ Istoria nu e o serie de accidente. E o luptă în care cei puternici apelează la cele mai frumoase cuvinte pentru a-și justifica avantajele. Nimic nu e dat de la natură. Nici drumurile, nici birocrăția, nici țarul, nici iobăgia, nici educația, nici ce purtăm, nici ce gândim. Totul e în continuă mișcare, o moștenire din eforturile sau apatia generațiilor anterioare. Neputința milioanelor de oameni care au suferit. Ignoranța sau egoismul mâinii de oameni născuți în paturi moi și calde, din care au tunat și au fulgerat și și-au lăsat dorințele să curgă grindină peste ceilalți. Vorbește altcineva prin sine, e clar. Dar îi place această nouă voce. Anulează furtuna.

Și îi dă un statut nou. Diferența dintre Europa, a cărei concluzie naturală e socialismul, și Rusia e că pe lângă țărănimea care asigură marea majoritate a populației, există o clasă nepătată de trecut — intelighenția —, copiii preoților, plozii ilegitari ai aristocraților, fiicele și fiii guvernanelor, așa ca ea — cei care cad undeva între clase sociale. Anume ei pot schimba lucrurile. Anume ei trebuie să pregătească Rusia pentru revoluție. /

Nici nu-și dăduse seama când coborâse din trăsură și ajunsese pe malul apei. Îi lua timp în ziua aia să-și observe până și copiii absorbiți în propriul joc, în colțul ochiului ei. Își mai acordă câteva clipe în care rămase pe gânduri, cât nu intrase în vizorul lor.

Lupta era alta. La fel cum n-a dus școala ei pentru copiii țăranilor nicăieri, la fel

n-a dus nici programul ei de reabilitare al prostituatelor. Fără alte schimbări, era o pistă greșită. La ce bun să îi înveți să citească dacă tot ce îi așteaptă sunt zile lungi în care vor căra și tăia lemne. Sau își vor oferi pizda, gura, mâinile, negându-și propriile dorințe. Litere nu aveau să vadă, iar pentru Tolstoi nu aveau să găsească timp niciodată.

Simțea că celulele îi erau gata să se reînnoiască toate odată. Pieptul i se înfierbânta, cum i se înfierbânta la primele reîntâlniri cu Alexandru. Voia să învețe chimie, să ajute o asociație a muncitorilor, să scrie ceva.

„Sunt sigur că poți face toate aceste lucruri, îngerul meu. Iartă-mi absențele, ar trebui să fiu acasă mai mult.” Alexandru venea direct din paradis. Dar în Inessa era un drac. Era sângele acela îngroșat, zaharisit și tulbure.

Vara se încheiase. Era timpul să revină acasă.

ALEXANDRA 7 KUUSA. 1898

A atunci, vedea doar diferențele dintre ea și mama ei, deși lumea comenta mereu despre cât de mult seamănă ele două fizic. Când i-a zis că vrea să lucreze, că așa o să se întrețină în mariajul cu Volodea, maică-sa i-a strigat — „Tu să lucrezi? Tu, care nu-ți poți așterne patul! Tu, care n-ai pus mâna pe ac niciodată! Tu, care te plimbi prin casă ca o prințesă și nu ajuți servitorii cu munca lor niciodată! Tu, care, exact ca taică-tău, umbli visând și-ți lași cărțile pe fiecare scaun din casă!”

Pentru mama ei, munca mintală nu era muncă. Erau vise. Însă ea era mândră să fie comparată cu taică-său.

Dar în vara aia, în Kuusa, mama nu i-a mai zis nimic. Nici nu trebuia să-i spună ceva cu voce tare, totul era clar. Era reproș tăcut. Cerințele ei erau oricum mereu deasupra capului ei, ca firele electrice. Dar ea a-nvățat încă din adolescență să le ignore, să se uite drept înainte.

Ce o tot uimea era alintul dintre maică-sa și Mișka. Cumva, ca bunică, maică-sa se relaxase. Tensiunea interioară îi dispăruse. Nu cerea nimic de la el, se bucura de orice silabă bolborosită, orice cuvînțel, de la zâmbetele lui mari, la picioruțele mici și grosuțe. Devenea alt om.

Lăsându-i în doi, în vara aia a citit mult pe verandă, a mers la plimbări lungi, de parcă timpul înțepenise, iar calmul atinge corzi pe care le uitase. Andriușă, fratele

mai mare al Mașenkăi, râse, „Nimic nu s-a schimbat, Șura! Și noi lucrăm cum am lucrat, și tu stai cu capul în carte, cum ai mai stat”.

Camera în care dormea Mașenka era tot acolo. Tot mică. Locuiau în ea Andriușa cu soția. Părinții le muriseră de mult – au lucrat până la ultima suflare. Alți stăpâni ar fi încercat să îi dea afară când nu le mai permitea sănătatea. Părinții ei i-au plătit la fel chiar atunci când nu mai puteau face mare lucru, de dureri de șale și de genunchi. Ar fi trebuit să îi lase să se odihnească, își zise ea. Zâmbi – și ea, la rândul ei, își ținea mama din scurt.

„Am auzit că te-ai făcut revoluționară, Șura”, i-a mai zis Andriușa, ușor ironic, întinzând cuvintele. „Dar n-o să se schimbe nimic – lucrurile vor sta așa cum au stat dintotdeauna, de sute și mii de ani. Mai bine ai ruga-o pe doamnă să ne dea mai multe zile de odihnă, să ne mai bucurăm și noi de tinerețe”.

Însă ea n-o putea ruga ceva pe maică-sa. Ar fi încercat să vorbească despre lucrurile astea cel puțin în trecere, mascat-abstract, dar parcă o și auzea pe maică-sa prinzându-se și aruncând un „Dacă știi cum să administrezi o casă, de ce nu vii aici să ne ajuți?”

Relația lor era și așa o continuă bătălie. N-avea forțe să se mai lanseze în atacuri. O mângâia doar gândul că urma să plece, că își trăia viața așa cum alesese ea.

Și la propriile bijuterii revenise, acum că Stasova dispăru-se din peisaj — toți cei nouă membri ai partidului fuseseră arestați în Minsk. Până la urmă, până și în paleolitic aveau oamenii cercei, brățări și pandative. Nu e tot accesoriul o invenție burgheză, își zicea ea.

Maică-sa îi aruncă priviri de muștrare, dinspre cercei drept în ochi. „Bine că măcar corsete nu mai porți”, scăpă ea într-o discuție, iar spre uimirea amândurora, pe Alexandra o umflase râsul. Da, aici maică-sa avea dreptate. La corsete nu avea să se mai întoarcă. Erau o absurditate și o tortură și nu ofereau decât prilej de a insista pe ideea că femeia e sexul slab – dar să vadă bărbații dacă nu aveau și ei să leșine de la șireturile astea.

Dar altfel, lucrurile cădeau exact în aceeași albie. Mama tot critică, tatăl concentrat pe propriile studii, oamenii care lucrau pentru ei – chinuiți, iar ea – visătoare, neliniștită, încăpățanată.

Cu taică-său era altfel. El era prea adâncit în bătălii din trecut ca să-și urmărească fiica îndeaproape sau s-o cicălească. Se anima cu adevărat doar când discutau despre istorie. Mergeau la plimbări lungi prin pădure și vorbeau despre lume, despre cum stau lucrurile cu adevărat. El era mândru și surprins de cunoștințele ei – asta o bucura și-atunci, ca în copilărie – dar era alertat de direcția politică a interpretărilor ei, de desprindere – „Dar, tata, eu am fost mereu mai optimistă decât tine!” râdea ea. „Ce vreau să ții minte, Alexandra, e că orice om și orice idee politică nu poate descrie sau rezolva o societate în totalitate. Trebuie să rămâi deschisă spre toate ideile, toți oamenii, chiar și cei mai groaznici dintre ei – bineînțeles doar dacă sunt sinceri.” I-a zis-o o singură dată, dar fraza asta i-a rămas până acum ca o cheie către mintea – și viața – tatălui său: un general liberal.

După câteva săptămâni, Alexandra a lansat lovitura de tun – i-a zis, tot la o plimbare, la suficientă distanță de casă, că vrea să plece la studii la Universitatea din Zürich. De ce Zürich? Acolo preda profesorul Heinrich Herkner, autorul *Problemei muncitorilor*. Taică-său a tăcut și a oftat adânc, s-a uitat într-o parte, în hău, dar în cele din urmă, cu aceeași voce adunată dintotdeauna, i-a zis, pragmatic: „Îți voi mări bugetul lunar, dar mama ta nu trebuie să știe nimic. Îi vom zice că doctorul ți-a recomandat să te scalzi în apele Elveției”. Alexandra i-a aruncat o privire conspirativă, cu un zâmbet mic. Însă taică-său a devenit grav.

„Și să mai ții minte un lucru de la mine. Nu totul se rezolvă prin teorie. Lumea nu e doar o propoziție logică. O idee poate fi uneori o soluție, alteori o problemă, iar alteori să nu aibă nicio legătură cu realitatea. E suficient să vezi ce se face în numele Bisericii ca să înțelegi asta.”

Abia acum înțelege ce-a vrut el să zică — poate că dacă-l înțelegea mai devreme, lucrurile ar fi stat altfel. Atunci, i s-a părut o ghicitoare de sfînx. Au tăcut amândoi, până le-a trecut un fluture alb prin față și s-a așezat fix pe barba lungă și albă a tatălui — îi aduse aminte de cocoloșul în care crescuse ca vierme, râse ea — la care a răs și tatăl ei, făcându-l pe fluture să zboare mai departe.

*** Fragment din romanul cu același titlu, în curs de apariție la Editura Cartier.**

Foto de N. RĂILEANU

JURNAL DE CITITOR

POEME TÂSNITOARE SPRE CER de DUMITRU CRUDU

Între un havuz „țâșnitor până-n cer” și unul „de unde nu mai țâșnește niciodată apa”, ca între două paranteze, tălăzuiește toată poezia Simonei-Grazia Dima din volumul de poeme *Havuz*, apărut de curând la editura bucureșteană Tracus Arte. Primul, cel plin cu apă, deschide volumul, iar cel fără apă îl încheie. În afară de cele două poeme – primul și ultimul din carte – pe la mijlocul ei vom mai da de un poem, „din care apa nu mai cade” și doar „vuietul ei se aude”.

Între timp, asta se întâmplă: havuzul secătuiește și apa dispare din el. În locul ei rămâne o neliniște strivitoare. De aceasta însă am putea scăpa, dacă am citi mai atent finalul primului poem din carte, din care aflăm că havuzul din realitate s-a mutat în omul care se mărturisește. Nu e vorba că a secat aievea, ci că s-a mutat în cel care ne povestește toate astea: „gata să pleci, e deja-n tine,/ fără s-o fi atins, ți se lovește, zglobiu, de ghizdul/ inimii, întruna renăscând”. Omul a devenit un havuz. Omul poartă în el un havuz, în această vreme când seacă și dispar izvoarele. El e un rezervor de apă într-o lume rămasă fără apă.

Singura tălmăcire posibilă a acestor poezii ar fi una simbolică. Iar dacă interpretăm simbolic poezia Simonei-Grazia Dima, atunci vom descoperi că ea scrie o poezie religioasă și havuzul cu apă care a secat aievea este credința în Dumnezeu, care a dispărut din lume, dar nu și din om. Acolo, în adâncul omului, ea mai continuă să gâlgăie și să țâșnească spre ceruri. A dispărut din lume, dar nu și din om.

Unul dintre poemele cele mai emoționante din carte este *Unul*:

Ne-a spus că suntem doi: mamă și fiu,
dar nu-i așa. Suntem același, revelat –
de dincolo de lupte, și alb – tu încă nu știi
asta, eu te-aștept. De secole m-ai tot vândut,
neștiind că hrănitoarea noapte-a mea ești tu.
De-ndată ce te-am primit în misterioase vintre,
te vei pacifica, încet, vei înțelege cum de pot sorbi
trădări, delir, amenințare. Crucificată mamă sunt,
căci tu abia din întâmplare ți-aduci aminte
că-mi ești fiu. Senină, totuși, nu mă îndoiesc,
aștept trezirea ta, în agonie. Câți mai pricep teroarea
treptelor ce-au fost cândva de marmură, dar s-au topit
sub pași de oțet și vin? Cine să bănuiască oare freamățul
undei strangulate, secretul șuier al culoarelor
din termitieră, semnele groțești, găfâitoare,
aproape șterse, mâncate de istorie, pe care le-am văzut?
Nu e nevoie să intri în proscenium, nu te voi chema
în lumina letală a rampei, nici în colcăiala șerpilor
de bălci,
atinși de moarte, ori în mulajul umed, rămas, după tortură,
mărturie, o, niciodată n-am să te umilesc cu vreo descriere a
probelor ce trebuie depășite, doar la festin să vii,
atunci când toate crucile se vor fi mistuit – vei străluci
în toată splendoarea ta de fiu. Să-ntindem mesele, voi spune,
va mai sosi cineva la ospăț și nu va fi al treilea.
De bună seamă,
încă se vor afla cu noi convivi, îngândurați pe când
zdrobesc
în dinți grăunțele ca de-amintire înălbăstrite sau ridicate
în dunga de presimțiri și doruri. Le vom cunoaște dorința
acerbă de înălțare, încorporarea visului în nimb, până la zbor,
le-o vom zări. Sărbătorind cu toții, vom fi Unul.

În acest poem profund religios despre Iisus Hristos se întâmplă cam ceea ce constata și Gheorghe Grigurcu, o mișcare de la abstract spre concret, de la iluminare spre cotidian, de la inefabil spre viața pe care o ducem zi de zi. În Maica Domnului le vedem pe toate mamele noastre, tot așa cum în Iisus sunt oglinziți toți fiii din lume. Are dreptate și Tudorel Urian atunci când aseamănă poezia Simonei-Grazia Dima cu o clepsidră. E o clepsidră. Poemul pe care l-am citat e o clepsidră în care curge timpul istoric, transformându-se în veșnicie. E o clepsidră în care experiențele banale curg și se transformă în experiențe fundamentale, revelatorii, care ne schimbă din temelii existența.

Poezia Simonei-Grazia Dima din acest volum este eminentemente religioasă, cum nu s-a mai scris de mult în literatura română. O poezie de-o foarte bună calitate estetică. O poezie vizionară.

**SIMONA-GRAZIA DIMA
HAVUZ
BUCUREȘTI, EDITURA
TRACUS ARTE, 2020**

„Practicând anamneza, Simona-Grazia Dima ne aduce la cunoștință că arhetipul d-sale e arderea, confruntată cu înghetu lumii în care s-a văzut plantată... Fiică a focului original, poeta se simte datoare a reaminti mereu combustia a cărei nostalgie o poartă... Drumul acestei lirici complexe, plină de pliuri și meandre, nu e de la concret la abstract, ci invers. Tulburător, asadar, și ca urmare a răsturnării a ceea ce a practicat conștiința omenească... Simona-Grazia Dima e o impunătoare poetă singulară, de-o energie asumată precum o flacără rece.”

Gheorghe GRIGURCU

MAESTRI ȘI UCENICI

Anchetă realizată
de EMILIAN GALAICU-PĂUN

ANDREI CODRESCU: „LUCRAM TOTI ÎN TRANȘEELE POEZIEI LA CEVA NOU CĂRE NU EXISTASE ÎNAINTE DE NOI..”

ANDREI CODRESCU (WWW.CODRESCU.COM) S-A NĂSCUT PE DATA DE 20 DECEMBRIE 1946 ÎN ROMÂNIA, LA SIBIU, IAR ACTUALMENTE TRĂIEȘTE ÎN SUA, LA NEW YORK. CELE MAI RECENTE CĂRȚI ALE SALE SCRISE PE ROMÂNEȘTE SUNT „VISUL DIACRITIC” (POEZII, EDITURA NEMIRA, 2020) ȘI „METROUL F: POEZII NOI” (EDITURA „SCRISUL ROMANESC”, 2019). PRINTRE ULTIMELE SALE APARIȚII ÎN ENGLEZĂ SE NUMĂRĂ: „THE POSTHUMAN DADA GUIDE: TZARA AND LENIN PLAY CHESS” (2009), „THE POETRY LESSON” (2010), „WHATEVER GETS YOU THROUGH THE NIGHT: A STORY OF SHEHEREZADE” (2011), PUBLICATE LA PRINCETON UNIVERSITY PRESS. ANTOLOGIA „SO RECENTLY RENT A WORLD: NEW AND SELECTED POEMS” (2012) A FOST NOMINALIZATĂ LA NATIONAL BOOK AWARD. TOTODATĂ A PUBLICAT ȘI NUMEROASE CĂRȚI DE ESEURI ȘI REPORTAJ, INCLUSIV „THE HOLE IN THE FLAG”, ÎN 1990, DESPRE ROMÂNIA. ANDREI CODRESCU ESTE MACCURDY DISTINGUISHED PROFESSOR OF ENGLISH, EDITORUL REVISTEI „EXQUISITE CORPSE: A JOURNAL OF LETTERS & LIFE” (WWW.CORPSE.ORG), COMENTATOR LA NPR (NATIONAL PUBLIC RADIO). OPERA I-A FOST TRADUSĂ ÎN NUMEROASE LIMBI, AUTORUL FIIND DISTINS CU PREMIUL NATIONAL „ENDOWMENT FOR THE ARTS” PENTRU POEZIE ȘI ACTIVITATE EDITORIALĂ, PREMIUL „OVIDIU” PENTRU POEZIE, PREMIUL ROMÂNIA RADIO CULTURAL (PENTRU „SUBMARINUL IERTAT”, SCRIS PE ROMÂNEȘTE CU RUXANDRA CESEREANU), PREMIUL PENTRU LITERATURĂ AL FUNDAȚIEI CULTURALE ROMÂNE, ȘI PREMIUL PENTRU LIBERTATEA DE EXPRESIE DECERNAT DE ACLU (AMERICAN CIVIL LIBERTIES UNION).

Em. Galaicu-Păun: *Se știe – iar istoria literaturii a transformat întâmplarea într-un soi de mit – că, la capătul unei întâlniri providențiale cu idolul său, poetul Stéphane Mallarmé, tânărul Paul Valéry a avut un fel de „șoc existențial”, care avea să-i schimbe destinul: n-a mai publicat poezie vreme de aproape două decenii, iar atunci când a făcut-o, în 1917, dând la tipar „La Jeune Parque” (într-un „fabulos” tiraj de... 40 de exemplare), devenea el însuși un maestru. Ați trăit și Dvs. o astfel de întâmplare? Cine a fost „Mallarmé”-ul Dvs.? Vă rog s-o istorisiți.*

Andrei Codrescu: La 16 ani, în Sibiu, în 1963, toți idolii mei erau sau morți sau de pe alte meleaguri. Tudor Arghezi, căruia i-am memorizat zeci de poezii, era încă în viață, dar n-am crezut că e om viu. Era mai degrabă o statuie, o prezență mitică. Prietenii mei sibieni și clujeni, Nicolae Stoie, Ion Pop, Adrian Munțiu și, eventual, prima mea iubire, Aurelia Munteanu, erau rudenii poetice cu care împărtășeam poezia lirică de la François Villon la Pablo Neruda. Noi citeam totul, dar ideea că într-o zi o să-mi întâlnesc zeii în carne și oase nici nu mi-a trecut prin cap. Din când în când venea un poet din București să citească la Cenaclul nostru de Miercuri, dar noi i-am considerat, fără excepție, mediocri. Nu pentru că erau mediocri, dar exact pentru că-i întâlнисem în carne și oase – o condiție josnică. Poezii adevărați erau compuși din aburi și raze, inaccesibili în Olimpul lor. Pe aceste piscuri voiam noi să ajungem. În Sibiu exista o metafizică atmosferică, un strat mistic de adorație care plutea (și probabil încă plutește) în orașul lui Cioran, Blaga și Radu Stanca. La mormântul lui Radu Stanca ne duceam des, să depunem omagii scrise de mână pe hârtie aliniată, dar eram jenat de faptul că el avusese un corp. Acest corp, cu scuze pentru că era mort, a sustras din aura lui poetică.

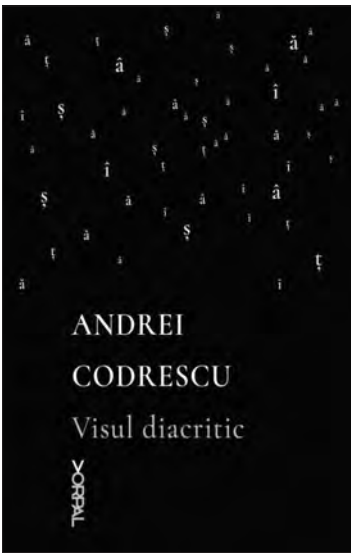
La New York, în 1966, am continuat să caut și să mă împrietenesc cu poeți, unii dintre ei chiar celebri, ca Allen Ginsberg sau Ted Berrigan. Cu excepția lui Allan și Ted, care erau „bătrâni” (cu vreo cinci ani mai în vârstă ca noi, o eternitate pe atunci), toți ceilalți erau colegi. Lucram toți în tranșeele poeziei la ceva nou care nu existase înainte de noi. L-am cunoscut pe Andy Warhol, pe Gerard Malanga, pe Jerome Rothenberg, pe Anne Waldman, Alice

Notley, Elinor Nauen, Ron Padgett, Dick Gallup, dar nu am avut senzația că era ceva extraordinar. Relația mea cu poezii în New York a fost și una de competiție. Revista „The World”, editată de Anne Waldman, apărea săptămânal – o citeam înfrigurați, pentru ca acolo vedeam la ce lucrau prietenii noștri în secret. Deși ne vedeam de obicei o dată pe zi, noi țineam secrete poeziile cele mai bune până la data publicării. Citind „The World” mă apucam imediat să scriu poezii care să fie „mai bune”. În fiecare săptămână „The World” devenea o revistă tot mai interesantă și mai novatoare, pentru că noi produceam capodopere în atmosfera încinsă a acelor ani. Mă duceam în fiecare miercuri (o zi norocoasă) la lecturi de poezie la Poetry Project in St. Marks’ Church in the Bowery. Acolo citeam noi, dar și poeți mai „faimoși” din Uptown. Lumea poetică era divizată între „Uptown poets”, care scriau tradițional pentru reviste groase, și „Downtown poets”, noi, care reinventam limbajul și experimentam. Mai exista și altă diferență – poezii din Uptown erau plătiți pentru versurile lor timide și ritmic convenționale. Noi eram săraci lipiți pământului, dar ne-am fi lăsat mai degrabă împușcați decât publicați în revistele lucioase și pline de reclame din „Uptown”. În acei ani mi s-a schimbat com-

plet și ideea despre poeți: în loc să-i văd ca pe niște zei fără corp, am realizat că ale noastre corpuri făceau și ele parte din poezie. Din marele experiment al poeziei. „Make love not war” n-a fost numai un slogan. Ne-am culcat și iubit toți unii cu alții (Downtown, desigur). Gândesc că o hartă a anilor 1967-1970 care trasează linii între poezii care au făcut dragoste ar fi o hârtie neagră, fiindcă așa de multe linii ar ocupa fiecare milimetru.

Em. G.-P: *Acum, că sunteți unul dintre cei mai apreciați scriitori români contemporani, rogu-Vă să-mi spune-i dacă ați avut șansa să Vă caute un tânăr autor pentru a „face ucenicie” la Dvs., iar dacă (încă) nu – totul e înainte! –, pe cine dintre autori ați fi vrut să-l vedeți pe post de „tânărul Paul Valéry”?*

An. C.: Am „predat” mulți ani poezie în universități, ceea ce a însemnat că le-am dat tinerilor multe cărți de citit și am încercat să le sustrag din creier prostiile implantate de academie. Cei cu care am reușit mi-au rămas prieteni toată viața. Unii din ei au devenit scriitori „faimoși”: Louisa Erdrich și Roseanna Warren, de exemplu, dar alții s-au ocupat strălucit de alte aventuri. Bunul meu prieten Jacques Servin, par exemple, a devenit un artist politic care a schimbat societatea. Jacques a creat organizația „Yes Men”, care a intervenit prin metode poetice în lumea știrilor și finanțelor și le-a bulversat. Vedeți dacă puteți filmele lor despre „The Yes Men”. Jacques a scris și două cărți extraordinare de poezie în proză, una din ele, *Mermaids for Attila*, este ceva fabulos și greu de găsit. Acești studenți mi-au fructificat unele idei, dar nu au devenit, Doamne ferește, acoliți sau imitatori. Au fost unii, dar i-am respins. Există și adoratori care mă citesc cu o pasiune stranie și îmi scriu scrisori demente – și de ei mă țin departe. Cred că numai prietenia fizică și discuțiile lungi contează pentru un poet. Tragedia Pandemiei a fost chiar întreruperea acestor relații. Nu-i același lucru să fii bidimensional pe Zoom. Prezența corpului e necesară. Mie mi-e teamă că această zoomificare a lumii o să ne elimine corpul, primul pas către eliminarea speciei umane. Nu zic că-i rea această idee – viața a existat pe pământ înainte de noi, și o să existe și după noi. Bipezii umani n-au făcut decât să distrugă viața pe planetă.

**ANDREI CODRESCU
VISUL DIACRITIC
BUCUREȘTI, EDITURA
NEMIRA, 2020**

„Singura antologie ce reunește poemele lui Andrei Codrescu scrise în limba română. O apartenență la diacritice, un vis diacritic, visat și scris mereu la limita dintre lumile posibile. O istorie a poeziei personale și a poeziei din ultima jumătate de veac, o istorie a lumii care tocmai se încheie. De la Woodstock, la sfârșitul erei Trump.”

Svetlana CÂRSTEAN

OCTAVIAN SOVIANY
ȘAIZECIȘISASE
(POEME)

BUCUREȘTI
CASA DE EDITURĂ
MAX BLECHER
2020

VÂRFURI DE COMPAS

SATURNIANUL SOVIANY

de LUCIA ȚURCANU

Foto de Liliana GRECU

În anul 2020, au apărut cel puțin două cărți de poezie care anunță o ruptură (sau o schimbare de moment?) în poetica autorilor lor: una, la Humanitas – *nu striga niciodată ajutor* de Mircea Cărtărescu – și alta, la Casa de Editură Max Blecher – *șaizecișisase* de Octavian Soviany. Și într-un caz, și în altul, este neașteptată, cum scrie pe coperta a patra a cărții lui Cărtărescu, „întoarcerea la simplitatea poeziei imediate și emoționale”, dezbrăcarea, „de sofisticarea intelectuală”. Despre *nu striga niciodată ajutor* s-a scris mult și adesea critic. Peste *șaizecișisase* însă, s-a așternut (deocamdată) tăcere, cu toate că gestul lui Octavian Soviany, care ne-a obișnuit cu artificii manierist și spiritul ludic din cărțile sale anterioare, nu e mai puțin surprinzător decât cel al autorului *Levantului* și *Poeme-lor de amor*.

„Manierist până în vârful unghiilor” în primele cărți (*Ucenicia bătrânului alchimist*, 1983; *Cântecele desăvârșirii interioare*, 1994; *Turnul lui Casanova*, 1996; *Provincia pedagogică*, 1996; *Textele de la Montsalvat*, 1997; *Cartea lui Benedict*, antologie, 2002; *Alte poeme de modă veche*, 2004), Octavian Soviany renunță, începând cu *Scrisori din Arcadia* (2005), după cum observă Bogdan Crețu, „în bună măsură la artificiile obișnuite, lăsând locul” – și în alte volume care vor urma (*Călcăiul lui Magellan*, 2014; *Viața de după viață*, 2016; *E noapte în Arhipelag*, 2017) – „unei noi autenticități bine temperate, în care ontologicul, cu adâncile sale implicații, ține cu succes locul jongleriilor tehnice”, deși, concomitent, publică și volume în care jocurile manieriste triumfă (*Dilecta*, 2006; *Dicționarul de rime*, 2013; *Apocalipsul suav*, antologie, 2015; *Adda*, 2015; *Ariete pentru dublu flaut* [în tandem cu Șerban Foarță], 2016; *Poeme de dragoste*, 2018). În *șaizecișisase*, schimbarea de formulă pare să fie mult mai evidentă. Cărțile de până acum impuneau „un poet cochet, inteligent și cultivat, din familia lui Emil Botta, a lui Radu Stanca, Leonid Dimov și Romulus Vulpesu (pot fi citate în sprijinul acestei afirmații gustul pentru înscenare și artizanal, fantezia debordantă, excesul de gestică și de decor), care își asumă o anumită poză verlainiană, decadentă și orgolioasă” (Claudiu Komartin). *șaizecișisase* aduce imaginea unui poet ce transformă în poezie trauma, angoasa, sentimentul neputinței și al zădărniceii. Iar versurile sunt supuse unui proces de decantare (la nivel imagistic și de limbaj, dar și prozodic) din care rezultă poeme-pioleți, poezii scurte, suple, penetrante și în același timp

cutremurătoare. „Un poem trebuie să fie/ vertical,/ ascuțit,/ penetrant.// Un poem/ vorbește/ doar prin propria-i/ goliciune”, își formulează autorul „crezul” pe primele pagini ale cărții.

Volumul *șaizecișisase* este publicat în anul când autorul lui împlinește șaizeci și șase de ani. Semnificația titlului pare să fie la suprafață deci. Tocmai din acest unghi comentează cartea Romeo Aurelian Ilie în una dintre foarte puținele cronici – dacă nu cumva chiar singura cronicetă – care au apărut până acum: „Ajuns anul acesta la vârsta de șaizeci și șase de ani, o vârstă ce reprezintă dublul vârstei *hristice* sau a *bărbatului desăvârșit*, poetul a lansat un nou volum de poeme denumit chiar *șaizecișisase*, editat de Casa de Editură Max Blecher. Fiind un volum aniversar, în paginile acestuia poetul își face nu atât un bilanț, cât mai curând o radiografie psihologică, cognitivă și emoțională, trecând pe curat ideile, gândurile sau credințele sale despre viață, iubire și moarte, dar mai ales despre poezie și destinul poetului, fapt într-un totuș eligibil, [deoarece] între viața lui Octavian Soviany și poezia sa se poate pune fără ezitare semnul egalității”. Într-adevăr, poemele din carte par să fie manifestări ale unei crize acute provocate de conștientizarea înaintării în vârstă (uneori, personajul poetic, își evocă vârsta de 66 de ani), a neputinței ce învăluie ființa în această apropiere tot mai grăbită de sfârșit (dacă nu cumva chiar coincidența dintre titlu și vârsta autorului induce această perspectivă interpretativă).

Lectura exclusiv din această perspectivă ar fi însă mult prea facilă și de suprafață pentru o carte scrisă de un autor care l-a citit-recitit cu mare atenție pe Gustav René Hocke (o demonstrează poemele din mai toate volumele) și i-a tradus pe Baudelaire și Verlaine. Cu un an înainte să apară *șaizecișisase*, Octavian Soviany a publicat *Micul saturnian*, „povestea ficționalizată a marelui Verlaine” (cartea I), iar în decembrie 2020, cam odată cu volumul de poezie, ieșea de sub tipar cartea a II-a a „poveștii” lui Verlaine, *Îmbarcarea către Cythera*. Puțin mai înainte, în 2017, la Max Blecher, apăreau *Poeme saturniene* (un volum ce cuprinde traducerea integrală a cinci cărți verlainiene: *Poeme saturniene*; *Serbări galante*; *Cântecul bun*; *Romanțe fără cuvinte*; *Înțelepciune*). Așadar, Verlaine este unul dintre obiectele preocupărilor lui Octavian Soviany în ultimii (doar ultimii?) ani. Dacă ne mai amintim și de faptul că *Poemele saturniene* au fost publicate

în 1866, atunci interpretarea volumului *șaizecișisase* din perspectiva raportării lui la poetica autorului francez nu ar părea lipsită de temeii.

Sentimentalitatea verlainiană, „ca o stare de grație a cuvântului topit și transformate în emoție pură” (cum o definește însuși traducătorul *Poemelor saturniene*), viziunea dramatică asupra lumii și, în primul rând, melancolia sunt elementele, prezente în *șaizecișisase*, care ne-ar permite să-l încadrăm pe Octavian Soviany în categoria saturnienilor. La fel cum ne permite jocularitatea (de natură melancolică) din celelalte cărți (într-un excelent eseu, Radu Vancu vorbește despre jocularitatea melancolică din poezia saturnienilor Șerban Foarță și Emil Brumaru, poeți ludici și manierști, din a căror stirpe face parte și Octavian Soviany).

Ironia de natură melancolică se strecoară în poeziile din *șaizecișisase* (o carte a deprimării, de altfel) în formă de poante ce rezultă din raportarea „înaltului” la cotidian/banal („Pe stradă/ plouă frumos,/ iar apa clocotește în ceainic/ degeaba”; „Dragostea noastră/ n-are pene frumoase./ Seamănă cu/ o vrabie”), sau de dihotomii aluzive („N-am băut niciodată calvados./ O singură dată absint./ Am avut mai multe pisici./ Niciodată un tigrul./ – Ah, pietricelele astea/ pe care le țin cu/ răbdare sub limbă/ de 66 de ani!”). În unele cazuri, melancolia face casă cu o lentoare de tip Biedermeier („Am pe masă un măr/ și zece țigări./ Iar pisicile au/ băgat adineauri/ capul pe ușă/ să mai întrebe/ dacă primesc cu colindul”), alteori se manifestă prin plictiseală („Vine și-o vreme/ când culorile/ își pierd prospețimea,/ apar ca văzute mereu/ de/ foarte departe,/ iar lumea seamănă tot mai mult/ cu o baie de aburi,/ în care oamenii se scarpină unii pe alții/ pe spate, ca și cum ar trăi”; „Dai la o parte/ pânzele de păianjen/ și intri în cârciumă./ Fețe necunoscute./ Ți se pune pe masă/ o lumânare de seu./ Ți se întinde un pahar gol./ Afli că solveig s-a măritat./ Până și topitorul de nasturi/ a murit de lehamite./ Până și vântul/ doarme pe spate,/ ițindu-și la tine/ gingiile putrede”).

Melancolia poate fi determinată și de conștientizarea condiției de damnat într-o lume-Auschwitz, marcată de cutume dezumanizante („Ferește-te de femei și prieteni./ Cumpără-ți animale de companie/ electrice bine sterilizate./ Dacă ai chef de vorbă reține/ că pereții nu te contrazic niciodată./ Nu-i mărturisi nimănui/ că știi să citești/ și să scrii./ Să nu te încrezi/ decât în poliție./ Munca va face din tine/

un cetățean liber./ Iar noi îți asigurăm/ o incinerare cât mai igienică”; „Stăm la pupitre/ cuminți./ O turmă/ obosită de dinozauri./ Fiecare cu laptopul/ și cu tenia lui./ Și ne uităm unul la altul/ cu ură./ Suntem/ ultima carne de tun/ a istoriei”). Doar în unele cazuri vocea damnatului ia amploare, revoltându-se („Când dumnezeul porcilor/ a vrut să creeze/ o ființă perfectă/ a creat porcul./ Porci care știu să recite/ Iliada și Odiseea și cunosc/ faptele de eroism ale porcilor./ Porci care poartă/ cravate de 1000 de euro./ Trec prin viața mea/ toți porcii pământului/ și nu mă pot apăra/ decât cu o frunză”). Revolta însă nu este una epatant-declamativă, mizând pe scriitura de gradul zero (cum se întâmplă adesea în poezia de azi), ci metaforizată subtil, lăsându-ne mai curând să deducem starea de indignare și, în același timp, să trăim plăcerea decorticării textului poetic. Căci, chiar și în cele mai, aparent, tranzitive texte, Octavian Soviany nu este univoc, acesta fiind un indiciu cert al poeziei.

În volumul *șaizecișisase*, sunt mai multe poeme cu statut de arte poetice. Definițiile poeziei variază de la identificarea acesteia cu intangibilul, dar și inefabilul („Ea se/ îndepărtează,/ dar niciodată/ prea mult./ Doar atât cât să crezi/ că ai putea s-o atingi/ dacă-ai întinde/ mâna mai bine./ La fel poezia:/ se află mereu/ pe pagina următoare”), la constatarea inutilității ei („ca dragostea, poezia,/ secerătoarea cu aburi/ și alte obiecte/ perfect inutile”; „Poezia e un/ preservativ consumat/ la care oamenii/ se uită cu scârbă”). Singura justificare a existenței poeziei rezidă în capacitatea ei de a mișca lumea printr-un act de agresivitate („– Ce faci aici/? mă întreabă pisicile./ – Prind cuvinte,/ așa cum/ prindeți voi șoareci./ – Hm!/ fac pisicile./ – Atunci/ arată-ne ghearele”; „Scriul cu sânge:/ Ce utopie!/ De fapt/ fiecare poem/ ar trebui/ să semene cu/ o apocalipsă”).

Așadar, poemele adevărate trebuie să fie scrijelitoare, dure ca plumbul (apropro de saturnieni) și tăioase ca bisturiul („[poezia] mi-a amputat/ toate organele,/ mi-a furat/ până și/ saliva din gură,/ până și/ aerul din plămâni”), trebuie să sfâșie și, în același timp, să provoace revelații prin *flash-uri* metaforice care șterg granițele dintre real și suprarreal („Am vrut/ să cresc fluturi/ într-un crater din lună/ și n-am reușit”; „Luna se/ uită la/ mine/ ca un cal/ mare și galben/ venit de la răsărit./ Și nu-i mai/ pot lua de pe umeri/ capul de rinocer”). Iar Octavian Soviany știe să scrie poeme adevărate.

ANIVERSĂRI

ISTORICUL
ION ȘÎȘCANU
LA 70 DE ANI

de NICOLAE ENCIU

La 27 martie curent, distinsul profesor universitar, doctor habilitat în științe istorice, cercetător științific principal la Institutul de Istorie Ion Șîșcanu împlinește frumoasa vârstă de 70 de ani. La ora actuală, Ion Șîșcanu este unul din istoricii de marcă din Republica Moldova, lucrările științifice de excepție ale căruia, precum și activitatea metodico-didactică prodigioasă desfășurată de-a lungul mai multor decenii au contribuit substanțial la progresele științei istorice contemporane, prin cercetări științifice fundamentale în domeniul istoriei (epoca contemporană și recentă), obținând succese remarcabile în activitatea științifică și managerială, performanțe academice recunoscute de comunitatea științifică națională și internațională.

Născut la 27 martie 1951 în comuna Măcărești, azi raionul Ungheni, istoricul Ion Șîșcanu și-a făcut studiile medii în localitatea natală, iar studiile superioare, la Universitatea de Stat din Chișinău. Este doctor în istorie din 1982 și doctor habilitat în științe istorice din 1996.

De la absolvirea Universității de Stat din Chișinău, Ion Șîșcanu a desfășurat o amplă și rodnică activitate didactică la Universitatea Tehnică din Moldova și Universitatea Pedagogică „Ion Creangă” din Chișinău, unde a parcurs calea de la asistent universitar la cea de lector superior și conferențiar, pentru ca în 1999 să obțină gradul didactic de profesor universitar. A exercitat și continuă să exercite, cu un egal succes, importante funcții manageriale, inclusiv aceea de șef de Direcție, de director adjunct al Institutului de Istorie al AȘM (1991-1998), de șef al Departamentului cercetare-dezvoltare al Ministerului Educației și Științei al Republicii Moldova (1999), de Rector al Universității de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul (1999-2006), de șef al Secției Istorie Contemporană în cadrul Institutului de Istorie ș.a.

Deosebit de prodigioasă a fost și continuă să fie activitatea științifică a istoricului Ion Șîșcanu. Astfel, deja în anul proclamării independenței de stat a Republicii Moldova, Ion Șîșcanu, în colaborare cu alți colegi de breaslă, a organizat Conferința Internațională de la Chișinău cu genericul „Pactul Molotov-Ribbentrop și consecințele lui pentru Basarabia”, publicând, cu acel prilej, în limbile română, engleză, franceză și rusă, o colecție de documente inedite cu același titlu¹.

După 1991, în special, când a devenit posibil accesul la fondurile arhivistice anterior interzise cercetătorilor, Ion Șîșcanu a studiat și a publicat o serie de materi-

ale și documente care au schimbat radical viziunea științei istorice asupra unor probleme-cheie de istorie contemporană, inclusiv a celei privind raporturile sovieto-române din anii 1939-1940. Este vorba de documentele investigate în arhivele fostei Armate Sovietice, a căror publicare a făcut posibilă restabilirea adevărului istoric privind evenimentele derulate în vara anului 1940 între Prut și Nistru.

În aceeași ordine de idei, conștientizând importanța izvoarelor în cercetarea istorică, Ion Șîșcanu a realizat identificarea, selectarea și publicarea unor importante colecții de documente inedite privind problemele complexe ale istoriei contemporane a românilor, în special a românilor de la Est de Prut².

Investigațiile istoricului Ion Șîșcanu asupra actului răpirii Basarabiei de către URSS și a consecințelor lui imediate au dus la publicarea, în anul 1993, a unei prime monografii consacrate evenimentelor din 28 iunie–3 iulie 1940³. Constituind o primă parte a unei lucrări mai vaste, ce presupunea cercetarea proceselor, fenomenelor și evenimentelor perioadei imediat următoare ocupației Basarabiei, în anul următor a fost editată o nouă monografie, în care erau examinate aspectele colectivizării forțate și ale fenomenului deschiaburirii satelor din Basarabia – consecințe nefaste ale raportului acestui pământ românesc⁴. Una din precizările de principiu ale studiului era că „deschiaburirea în 1949 a fost efectuată nu în timpul și, cu atât mai mult, nu ca o consecință a colectivizării compacte, așa cum afirmau istoricii sovietici moldoveni (...). Dimpotrivă, mai întâi, la începutul lunii iulie, au fost arestate și deportate zecile de mii de familii țărănești, astfel fiind speriați restul țăranilor, și numai după aceea, în lunile iulie-august, numărul «doritorilor» de a intra în colhoz a fost de peste două ori”. Concluzia autorului constituia o probă elocventă a existenței unui plan sovietic de comunizare a Basarabiei postbelice.

Investigațiile ulterioare ale istoricului Ion Șîșcanu au fost fructificate în elaborarea și editarea unei monografii originale consacrate tratativelor româno-sovietice din cadrul Comisiei mixte sovieto-române de la Odesa și al celei de la Moscova din anul 1940⁵. Valoarea de excepție a rezultatelor autorului în domeniul cercetării istoriei contemporane a românilor i-a fost recunoscută de forul științific din Republica Moldova, prin conferirea gradului științific de doctor habilitat în științe istorice.

O realizare științifică importantă a fost editarea volumului colectiv *Istoria Basarabiei din cele mai vechi timpuri până în*

1998⁶, coordonat de prof. univ. dr. Ioan Scurtu, la care și-au adus contribuția istorici de pe ambele maluri ale Prutului, inclusiv prof. univ. dr. hab. Ion Șîșcanu. În aceeași perioadă, după o serie de studii și articole pe teme de actualitate, în anul 1999 autorul a editat monografia *Împotmoliți în tranziție*⁷, în care a abordat probleme complexe și complicate ale evoluției Republicii Moldova în perioada 1991-1999.

În anul 2004, după îndelungate și dificile cercetări de arhivă, istoricul Ion Șîșcanu, împreună cu alți colegi, a publicat volumul *Politica de moldovenizare în RASS Moldovenească*⁸, punând la dispoziția cercetătorilor și a marelui public documente istorice privind originile moldovenismului primitiv și românofob, precum și consecințele acestuia la etapa actuală.

În altă ordine de idei, omagiatul este și unul dintre cei mai de văză autori de manuale de istorie, editând, în comun cu colegii de la Chișinău, precum și în colaborare cu autori de la București, manuale de istorie a *Românilor*⁹.

În fine, nu însă și în ultimul rând, revenind, după o perioadă de acumulări cantitative și calitative, la evenimentele derulate între Prut și Nistru în anul 1940, istoricul Ion Șîșcanu a editat o amplă monografie, *Basarabia în contextul relațiilor sovieto-române. 1940*¹⁰, în care a analizat, succesiv: locul Basarabiei în sfera de interese ale URSS în anii 1939-1940; pregătirile militare și diplomatice sovietice în vederea ocupării Basarabiei; procedeele utilizate de guvernul sovietic în scopul anexării Basarabiei; negocierile sovieto-române în cadrul Comisiei mixte de la Odesa și efectul lor asupra relațiilor dintre cele două țări; tratativele sovieto-române în cadrul Comisiei mixte de la Moscova vizând problema frontierei dintre Uniunea Sovietică și România; consecințele imediate ale anexării Basarabiei de către Uniunea Sovietică.

De-a lungul unei cariere științifice și profesionale pe cât de îndelungate, pe atât de prolifice, distinsul istoric Ion Șîșcanu a editat numeroase monografii, sinteze, manuale sau culegeri de documente, apreciate atât de marele public, cât de specialiștii în domeniu, contribuind efectiv la refacerea memoriei istorice a populației dintre Prut și Nistru și, totodată, a acumulat un impresionant număr de studii și articole pe cele mai diverse subiecte de actualitate de istorie contemporană a românilor și universală. Chiar dacă, la timpul respectiv, toate aceste studii și articole au servit autorului drept ipoteze de lucru, drept suport teoretic și documentar în procesul elaborării unor lucrări mai ample, ele constituie

niște contribuții extrem de importante la clarificarea unor aspecte nodale ale istoriei contemporane universale și a românilor, astfel încât, înmănunchate într-un singur volum, îmbracă aspectul unei veritabile sinteze de istorie contemporană¹¹, cu o largă aplicabilitate în procesul științifico-didactic, dar și ca puncte de pornire sau de reper întru redactarea unor noi studii monografice și sinteze originale de istorie.

Grupate în două compartimente, studiile autorului se referă la varii aspecte ale istoriei contemporane a românilor, dar și, într-o egală măsură, la o seamă de probleme privind istoria universală contemporană.

Astfel, în primul compartiment al volumului *Recuperarea adevărului istoric* – o sarcină mereu actuală, Ion Șîșcanu propune cititorilor și tuturor celor captivați de problemele de istorie contemporană o largă paletă de subiecte, pe cât de interesante și de actuale, pe atât însă de complicate și de controversate, începând cu formarea Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești în octombrie 1924, continuând cu expunerea consecințelor dramatice ale coteririi Basarabiei în iunie 1940 și crearea, la Moscova, a Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești, trecând apoi la urmărirea consecințelor foametei din RSSM în anii 1946-1947, pentru a se ajunge inclusiv la subiecte de istorie curentă, vizând destrămarea Uniunii Sovietice și proclamarea independenței Republicii Moldova, procesele anevoioase și contradictorii de reformare a societății pe baze moderne, dar și, în egală măsură, eforturile Rusiei postsovietice de menținere a noului stat independent pe orbita intereselor sale geopolitice.

Completând și dezvoltând, în mare măsură, subiectele de istorie contemporană a românilor, cel de al doilea compartiment al cărții le încadrează în ampla perspectivă a istoriei universale, conținând inclusiv abordări metodologice și comparative. Astfel se explică prezența unor aspecte legate de latinizare în Uniunea Sovietică în perioada dintre cele două războaie mondiale, de pretențiile teritoriale ale URSS față de Finlanda și de propaganda sovietică împotriva acestui stat în iarna anului 1939-1940, oferind, în acest mod, un cadru conceptual extrem de util explicării unor fenomene și procese, practic, identice celor produse în România anilor 1918-1940. Același compartiment de istorie universală contemporană conține analize pertinente privind concepția leninistă a terorismului de stat, procesul deteriorării sistemului de la Versailles și începutul celui de-al Doilea Război Mondial, precum și destrămarea Uniunii Sovietice și efectele sale în spațiul postsovietic.

Dincolo de multitudinea și de varietatea subiectelor abordate de istoricul Ion Șîșcanu de-a lungul timpului, toate studiile sale pornesc de la preocuparea constantă și fidelă față de complicata problemă a reevaluării, regândirii și rescrierii istoriei naționale, care constituie, așa cum pe bună dreptate afirmă omagiatul, „o exigență mereu actuală”. Și nu este vorba doar de rescrierea unei istorii excesiv de mistificate sau total falsificate în perioada sovietică. Avem de-a face, susține prof. Ion Șîșcanu, cu o emisie amplă de falsuri istoriografice, a căror menire este de a anexa trecutul la orice proiect lansat în scopul îndepărtării Republicii Moldova de România, de Uniunea Europeană și înglobării acesteia în Uniunea Euroasiatică. Tocmai din aceste considerente și având în vedere că alterarea

și falsificarea adevărului în abordarea trecutului istoric transcende perioada regimului totalitar comunist, astăzi, mai actual ca oricând, este necesar un efort permanent al istoricilor de reconstituire a trecutului nostru în acord cu unicul criteriu valabil, cel al adevărului. Din acest punct de vedere, lucrările istoricului Ion Țișcanu reprezintă un veritabil model de pledoarie constantă și consecventă întru cunoașterea și asumarea nealterată și integrală a trecutului, ca rezultat al unor investigații de amploare și al sintetizării celor mai recente cercetări istorice, aducând o seamă de noi contribuții și interpretări în legătură cu problemele nodale ale istoriei naționale și universale. Un model demn de urmat.

NOTE:

1. *Pactul Molotov-Ribbentrop și consecințele lui pentru Basarabia*. Culegere de documente / Selecție I. Țișcanu, V. Văratec. Prefață V. Matei, Editura Universitas, Chișinău, 1991, 124 p.

2. *Crestomație la istoria românilor (1917-1992)*. Alcătuitori: M. Cernenco, A. Petrencu, I. Țișcanu, Editura Universitas, Chișinău, 1993, 295 p.; *Голод в Молдове (1946-1947). Сборник документов/* А. Царан, Г. Руснак, И. Шишкану, А. Завгур, А. Морару, А. Агаки, П. Исак, М. Грибинча. Кишинев: «Штиинца», 1993, 767 с. ș.a.

3. Ion Țișcanu, *Raptul Basarabiei: 1940*, Editura Ago-Dacia, Chișinău, 1993.

4. Ion Țișcanu, *Desfășnirea bolșevică în Basarabia*, Editura Adrian, Chișinău, 1994.

5. Ion Țișcanu, *Uniunea Sovietică – România. 1940 (Tratative în cadrul comisiilor mixte)*, Editura ARC, Chișinău, 1995.

6. *Istoria Basarabiei de la începuturi până în 1998*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. Coordonator: Ioan Scurtu / Autori: Ioan Scurtu, Dumitru Almaș, Armand Goșu, Ion Pavelescu, Gheorghe I. Ioniță, Ion Țișcanu, Nicolae Enciu, Gheorghe E. Cojocar, Editura Semne, București, 1998, 380 p.; *Istoria Basarabiei de la începuturi până în 2003*. Ediția a III-a, revăzută și adăugită. Coordonator: Ioan Scurtu / Autori: Ioan Scurtu, Dumitru Almaș, Armand Goșu, Ion Pavelescu, Gheorghe I. Ioniță, Ion Țișcanu, Nicolae Enciu, Gheorghe E. Cojocar, Editura Institutului Cultural Român, București, 2003, 608 p.

7. Ion Țișcanu, *Împotmoliți în tranziție*, Editura Civitas, Chișinău, 1999, 132 p.

8. Argentina Gribincea, Mihai Gribincea, Ion Țișcanu, *Politica de moldovenizare în RASS Moldovenească*. Culegere de documente și materiale, Editura Civitas, Chișinău, 2004, 332 p.

9. Demir Dragnev, Emil Dragnev, Vladimir Mischevca, Ion Varta, Ion Țișcanu, *Istoria românilor*, Editura Civitas, Chișinău, 1999, 272 p.; Ioan Scurtu, Ion Țișcanu, Marian Curculescu, Constantin Dincă, Aurel Constantin Soare, *Istoria Românilor*. Epoca contemporană. Ediția a 3-a, revăzută și adăugită, Editura Prut Internațional, Chișinău, 2007, 220 p.

10. Ion Țișcanu, *Basarabia în contextul relațiilor sovieto-române. 1940*, Editura Civitas, Chișinău, 2007, 336 p.

11. Ion Țișcanu, *Recuperarea adevărului istoric – o sarcină mereu actuală (Studii de istorie contemporană)*, Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu”, Cahul, 2014, 320 p.

VÂNTURILE, VALURILE...

DESPRE MOARTEA LIBER ALEASA* de VAL BUTNARU

* www.vanturile-valurile.com

Reglarea de conturi cu viața pare să fie o ocupație preferată a personajelor literare. E suficient să ne amintim de Karenina, Romeo și Julieta sau de Ana din romanul Ion de Liviu Rebreanu. Apropo, chiar și moartea autorului *Pădurii spânzuraților* este învăluită în mister, discuțiile axându-se pe cele două versiuni: oficială – cancer pulmonar, atac de cord, și cea neoficială – împușcarea de către un soldat. Iar din când în când, pe ici-colo, plutește presupunerea unei sinucideri.

Abordând tema sinuciderilor printre scriitori, realizezi rapid că e inutil să încerci să înțelegi cauzele care i-au împins să-și pună capăt zilelor. Mai întotdeauna e vorba de aceleași motive... mereu diferite. De la Urmuz, care, aparent, s-a împușcat fără un motiv explicabil, clar, până la Pavel Boțu, care și-a tras un foc de armă din motive aparent explicabile. Dar Hemingway? Ce a fost la mijloc? Dementă? Depresie? Dar Romain Gary? Cel cu două premii Goncourt, o soție moartă și gloria celui de-al doilea pseudonim (Émile Ajar), care l-a eclipsat pe cel dintâi – Gary? Cu ce s-au confruntat toți acești meșteri ai scrisului: de la Esenin și Maiakovski până la Stefan Zweig? Ce a înclinat balanța: suferințele sufletești sau dereglările mintale? Apropo, Zweig, care se va sinucide împreună cu soția sa, este un alt scriitor ce și-a reglat conturile cu viața, la 23 februarie 1942, aparent, fără un motiv bine întemeiat. Scrisorile sale de adio explică astfel gestul său disperat: „De bunăvoie și cu conștiința clară mă despart de această lume, după ce lumea propriei mele limbi a apus pentru mine, iar patria mea spirituală, Europa, se autodistruge”.

Pe de altă parte, există și *paradoxuri literare*: în 1946, la Paris, din dragoste nefericită pentru o faimoasă actriță din Orașul Luminilor, își pune ștreangul la gât Ilarie Voronca, exact atunci când scria despre fericire: *Manualul perfect al fericirii*. Și o altă acoladă pariziană tragică: octogenarul Gherasim Luca, fiind evacuat din apartamentul său din Paris, în care a stat fără acte timp de 40 de ani, alege să moară aruncându-se în Sena (ca și Celan) și lăsând un bilețel – „În această lume poeții n-au ce căuta!”

Probabil, același lucru l-ar fi putut spune Veronica Micle, poeta cares-a otrăvit cu arsenic la mănăstirea Văratec, la cincizeci de zile de la moartea lui Eminescu. Iar Daniil Scavinschi, „Daniil cel trist și mic”, se otrăvește dintr-un motiv cât se poate de grav: în urma unui tratament cu mercur, îi dispăruseră mustățile enorme de care era teribil de mândru.

Bineînțeles, Camus sau Cioran ne pot explica mult mai multe despre sinucidere, așadar, voi reduce această temă sofisticată,

confuză, încurcată, sumbră la două exemple, la două cărți, la doi autori: Jean Améry, un important eseist de origine austriacă, autorul lucrării *Despre sinucidere*. *Discurs asupra morții liber alese*, și Sylvia Plath, scriitoare americană, autoarea romanului *Clopotul de sticlă*. (Apropo, m-am întrebat la un moment dat, de ce Plath și nu Virginia Woolf, cea care și-a pus pietre în buzunar și s-a înecat în râul din preajma casei ei? Da, aș putea să mă bazez și pe exemplul Virginiei Woolf, dar detaliul la care voi face trimitere mai târziu, la finalul acestor note, marchează diferența.) Îi apropie faptul că ambii și-au pus capăt zilelor la scurt timp după ce le apăruseră lucrările în care preocuparea de bază era *moartea liber aleasă*, potrivit formulării lansate de eseistul austriac.

Tehnic vorbind, și Zweig s-ar încadra în această categorie. Stabilizat într-un sătuc de munte din Brazilia, el își scrie cartea de memorii *Lumea de ieri*, cântecul de lebadă, spun unii, iar la două săptămâni după ce trimite manuscrisul la editură, înghite un pumn de Veronal, culcat în patul conjugal, alături de soția sa – Lotte. Zweig însă nu era preocupat de acest subiect, al sinuciderii, așa cum au fost Améry și Plath. Cel puțin, nu la modul declarat.

Améry explică de ce nu agreează cu vântul sinucidere: „Prefer să vorbesc despre moartea liber aleasă, deoarece acest act se produce uneori, de fapt deseori, în condițiile unei constrângeri copleșitoare. Ca variantă a morții, moartea liber aleasă continuă să își mențină libera determinare până și în menghina constrângerilor; nu mă roade niciun carcinom, nu mă doboară niciun infarct, nicio criză de uremie nu îmi taie răsufierea. Eu sunt cel care ridică mâna asupra mea, cel care moare după ingerarea de barbiturice – «de la mână până la gură»”.

Era de așteptat să găsim în carte referiri la nume celebre: Sigmund Freud, Cesare Pavese sau Paul Celan, dar și cazuri triviale, cum ar fi cel al slujnicei de la Viena, care s-a aruncat pe geam fiind îndrăgostită de un cântăreț de la radio.

La un moment dat, Améry punctează: „Am cunoscut un bărbat care, din cauza unei certe domestice, a ingerat un număr impresionant de somnifere, a fost «salvat» din pură întâmplare, a zăcut douăzeci și patru de ore în comă și trăiește și acum. I-a fost prezentat unui amic neurolog, care i-a ținut o predică înțeleaptă: «Gândeți-vă, lucrurile de acest gen – certuri domestice, lacrimi, împăcări –, toate țin de domeniul vodevilului». Medicului îi scăpa un amănunt: ce este menit să fie vodevil și ce este tragedie, hotărâște autorul. Situația de dinaintea prăbușirii în abis, care uneori poate dura

doar o clipă, iar alteori se poate prelungi pe parcursul unor ore de chin, șterge toate diferențele, fie ele și de rang social: slujnica devine atunci la fel de eroică sau de jalnică precum un mare poet, un renumit psiholog”.

Încă un citat, devenit celebru: „Dar zarurile n-au fost încă aruncate. Au mai rămas poate încă zece minute pe care și le atribuie. Iar acestea s-ar putea dilata într-o eternitate înșelătoare. Ispita dulce a vieții și a logicii sale îl învăluie până în cea din urmă secundă pe cel care a optat deja pentru moartea liber aleasă. Tandrețea necrofilă manifestată față de corpul care se va transforma în cadavru se poate converti cu ușurință în decizia salvatoare de a întrerupe actul, devenind astfel o gingășie față de lume, de unde mai înainte era dezgust și înclinație către moarte”.

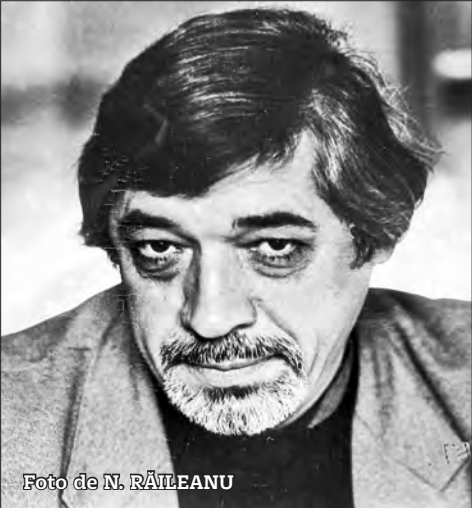
Și tocmai omul care a scris cu atâta luciditate această carte s-a sinucis, la puțin timp de la apariția ei, în 1978, luând o supradoză de somnifere.

În cazul Sylviei Plath, chestiunea se prezintă într-o lumină ceva mai sofisticată, dacă se poate spune așa ceva în asemenea împrejurări. La începutul lui 1963, se întâmplă lucrul cel mai sperat din viața unui scriitor: îi apare *Clopotul de sticlă* (cu pseudonim, ce-i drept), iar peste o lună – se sinucide. În aparență (din nou – în aparență!), gestul poate fi explicat: depresivă din copilărie; mai multe tentative de suicid (unele imaginare, altele reale – supradoze de somnifere, de exemplu, toate descrise destul de meticulos în roman); plecarea din Boston și stabilirea la Londra; căsătoria cu un poet englez care o înșală cu o altă poetă engleză; divorțul; doi copii mici, bolnavi; o iarnă aspră la Londra, cea mai aspră din câte s-au văzut până atunci; un apartament neîncălzit; singură și neajutorată. Cam acesta a fost preistoricul, traiectoria evenimentelor de până-n ziua de 11 februarie 1963. Ajunsă la limita puterilor fizice și sufletești, Sylvia, în vârstă de doar 30 de ani, se apropie de mașina de gătit și deschide gazul, lăsându-l să curgă și să inunde apartamentul. Cu excepția episodului londonez, romanul descrie în detalii tot calvarul prin care trece o persoană cu idei suicidale. E ca și cum ai citi o cronică a unei morți anunțate.

M-am oprit, în special, la cazul Sylviei Plath, fiindcă în povestea ei mă izbise un detaliu: în timp ce deschidea gazul, nu avea cum să nu fie conștientă – era, fiindcă îndesase sub ușa niște cârpe – de faptul că în camera vecină dorm cei doi copii ai ei: fata de trei ani și băiatul abia împlinind un anșor. Și că, alături de ea, ar putea să moară și micii, fără să le fi cerut acordul.

De aici încolo – teren viran pentru un alt roman.

PLURALIA TANTUM

JURNAL
ÎN MARGINILE
ISTORIEI
LITERARE (XXXV)
de LEO BUTNARU

22.II.1973

Amintindu-mi de conflictul pe care l-am avut cu maiorul Somov, comandantul de batalion, rîd de unul singur, dar mă și întristez: concediul nu ține cît lumea...

Din folclorul studentesc, pare-se: „Afară-i trist,/ Dar eu nu sunt trist,/ Fiindcă-s condus de partidul comunist”. Haz de necaz și în cazul ne-studentului care sunt.

23.II.1973

În concediu, la Negureni. Vecinul nostru de la Negureni, Gr. Negruță, e un pescar înrăit. Are atâtea ustensile, că ar putea amenaja un muzeu întreg. Zilele acestea, el sapă copci în gheața Răutului. Uneori, se întoarce fără pește. Necăjit, înghețat, ajunge la sudălmi. Cumătrul său, Maxim Guzun, zice dezaprobat: „Ei, de ce sudui, mă rog? De parcă ai fi hrănit peștele cela pe care nu l-ai putut prinde... Așa e: când este – este, când nu-i – nu-i și gata. Cum ai crezut mata?”

Intră mama să deretice prin iatacul meu. Mă găsește înconjurat de cărți. Ea nu știe carte. Ia un volum bine editat, de o poligrafie ireproșabilă, a cubanezului Fayad Jamis. Privește portretul poetului, apoi mă întreabă: „A fost rege?” „De ce crezi?” „Ia-te cum se uită... Are și barbă de domn.” Într-adevăr, Jamis seamănă cu Alexandru Ioan Cuza (firește, dacă nu fac o comparație... subversivă).

Poezia îmi lasă tot mai puțin din timpul nopților pentru odihnă. Poate că, Doamne ferește, și pentru viață. (Această naivă prejudecată se împacă de minune cu versurile lui Rilke: „Și dacă simțurile mele-n vuiet, treze,/ Nu m-ar opri din veghea mea prea tare –/ Atunci cu gândul meu aș fi în stare,/ – Până la margini, tot, să te gândesc” (trad. M. Banuș).

Deși am cartea lui Rainer Maria Rilke și sper să nu dispară niciodată din biblioteca mea, îmi face plăcerea să mai transcriu aici câteva rânduri: „De a oamenilor vorbă îmi e groază./ Ei totul spun atât de deslușit:/ Țsta se cheamă căine și cealaltă – casă,/ Și-aici e-nceput și colo sfârșit./ Și duhul lor mă sperie, cu jocul lui flecar,/ Ei știu tot, ce va fi și ce s-a întâmplat;/ Pentru ei niciun munte nu mai este minunat;/ Moșia, grădina, nu Dumnezeu li-s hotar,// Rămâneți departe, strig, și mă apăr, în gând,/ Mi-atât de drag s-aud lucrurile cântând./ Le-atingeți voi: sunt multe și-nghetate./ Voi îmi ucideți lucrurile toate”. E aici o schiță de melancolic manifest poetic. Amfore discrete în care poezia își adună uleiurile de trandafir ale tainelor adânci și frumuseților nedeslușite dintr-odată nici chiar de cel mai sensibil și talentat cititor.

28.II.1973

După încheierea concediului, am revenit la serviciul militar chiar ca la serviciu.

Intrăm în primăvară și mereu bine dispusul căpitan Malțev (nu are efectiv) mă roagă/provoacă iar să-i rea-

mintesc „*me cmuxu*” („versurile alea”). Știu care: „Seiceas vesna,/ A skoro leto, –/ Spasibo partii/ Za eto”. (Aprox.: „E primăvară,/ Dar fi-va și vară, –/ Îți mulțumim, partid,/ A mia oară”.

25.III.1973

Acum o săptămână, duminica, sunt popit printre patrurile comendurii. Pe la amiază, cam rebegit de frig, le spun celor doi subalterni, sergentului Namazov și fruntașului Paciu, să stea prin preajma stației de troleibuz Borodino, că eu mă retrag pe un timp. De întreabă cineva, să spună că abia am plecat. Peste vreo oră, la gazda la care stau mi se înfățișează Namazov (de altfel, el este și curierul meu, în cazurile când se anunță alarma în unitate), punându-mă la curent că, în timp ce lipseam, a trecut cu mașina maiorul Vedenin, șeful comendurii, interesându-se unde-i capul de patrulă, adică – *ego*, și transmițându-mi să mă înfățișez la comenduire. Bine, mă duc. Îmi anunță trei zile de arest. Revin la gazdă să-mi iau cele necesare pentru toaletă etc., îmi pun în geantă câteva numere dolofane de „Secolul 20”, intru la șeful corpului de gardă – un locotenent de la tanchiști, spunându-i ce și cum, acesta mă conduce în camera pentru ofițeri. Aici, un căpitan de aviație. Josuț, dar bine făcut. Patul lui, plus încă două, acestea – libere. Facem cunoștință și, fără a reuși să mă instalez, să-mi scot revistele din geantă (într-o anumită măsură, chiar mă... bucurasem! He-he, trei zile pot face minuni de lectură și autoinstruire!), aproape brusc, tov. căpitan mă întreabă: „Bei un vermut?...” Eu?! – mut!... „Păi să știi că avem așa ceva”, zice aviatorul, deschizând ușa sobei și scoțând o sticlă cu băutură de 14 grade. Prima concluzie pe care o trag e că deja la „gaupтваht” nu se mai dă căldură. A doua: că, împreună cu sticla plină, în gura sobei mai erau și alte câteva, goale. „Curaj, locotenente!” zice căpitanul și-mi întinde sticla. Ezit. „Nu-ți fă griji, ticălosul de cap al comendurii nu obișnuiește să verifice ofițerii. Se teme să dea ochii cu noi. De multe ori a fost trimis între picioarele mă-sii”.

În fine, am aflat și mecanismul prin care căpitanul obține băutură: pur și simplu, îi dădea trei-șase-nouă-douăsprezece ruble uneia dintre santinelele de la poartă și aceasta, cu acceptul tacit al superiorului său „dvuhgodinik” (ofițer înrolat pe doi ani), făcea câțiva pași până la colț, unde băga sticlele sub mantaua-i largă.

Concluzia definitivă a fost că nu mai e cazul, aici, de lectură, scris, meditație. Dar, spre seară, pe când deja mă consolasem să număr cele peste 70 de ore de propteală, porni spectacolul! În curte prinseră a se auzi urlete, sudălmi apăsate, amenințări. Ies să privesc și eu, ușor amețit de alcool: vreo trei-patru ostași încearcă să bage în camera de arest un coșcogea maior genist. Țsta strigă că ei, nulitățile („Nicitojestvo!”), nu au dreptul să pună mâna pe superiori. Capul comendurii „îi asmuță”! Situație penibilă. Genistul se lasă la pământ, uniforma i-i descheiată la mulți nasturi. Însă nu se termină bine cu maiorul genist, că o altă patrulă însoțește un locotenent major, beat-criță

și acesta. Privindu-mă oarecum nedumerit și cu regret greu de tănuuit, Vedenin, care acum 7-8 ore îmi anunțase trei zile de arest, zice: „Pleacă, locotenente!... N-am ce-ți face, ai ceva noroc”. Vorba e că, la garnizoană, pentru ofițerii pedepsiți nu există decât trei paturi. Trei și gata! Iar „pescuitul” gradaților ce ar fi „pretins” la un loc lângă soba cu sticle de vermut în acea seară de duminică se arăta a fi unul îmbelșugat... Eu, pe lângă ei, fiind un îngeraș, nu alta!

22.V.1973

În *Rigveda*, *Immuri*, 10/129: „Dorința fu primul grăunte de Gând”.

23.V.1973

Legile vechi – atenuându-se, estompându-se, „dezamor-sându-se”, ajungând imperceptibile... principii de estetică. Să zicem, în Grecia Antică exista o lege specială care-l condamna pe cel care întrerupea discursul oratorului. După două mii și ceva de ani, din legea respectivă nu a rămas decât apatica noastră observație: „Nu e frumos să întrerupi pe cel care vorbește”.

În *Adevărata apologie a lui Socrate* (Kostas Vernalis), protagonistul zice: „Până în momentul în care voi v-ați decis să ajungeți celebri prin moartea mea...” Glorificarea prin rău: Nero, Herostrat. Astăzi, unul care a lovit cu ciocanul în sculptura lui Michelangelo *Pieta*, cei care au hăcuیت 40 de desene ale lui Picasso...

Dacă ar fi trăit în zilele noastre, Socrate poate că nu ar fi fost acuzat pentru aceeași vină, care i se imputase în Antichitate. I s-ar fi găsit vreo altă hibă, „contempo-rană”. În consecință, și astăzi, destinul filosofului ar fi avut același deznodământ: moartea.

Pentru a se menține tirania, în Grecia Antică fusese interzisă predarea retoricii. (Astăzi se interzice chiar și... veșmântul retoricii...) Cei care ar fi stăpânit retorica, puteau deveni periculoși pentru stat...

28.V.1973

Printre operele muzicale pe care le ascult cel mai des e și Partea a doua din *Eroica* lui Beethoven (*Marcia fune-bra*). Nașterea bocetului ce ajunge, brusc, sugrumat: fraza în care vioara începe să ia octava cea mai de sus a contrapunctului, dar fără a izbuti, parcă.

Așadar, ascult *Marcia*... Intră stăpâna gazdei, între-bând: „Iar a murit cineva?” „De unde? Parcă nu...” „Dar de ce se dă la radio muzică atât de tristă? Ca la moartea cosmonauților...”

Citesc o selecție din lirica lui Juliusz Słowacki. Într-un vers se vorbește despre hoarda lui Genghis-Han, Batu și cea a lui Cantemir (p. 34). Nota de subsol: „Oastea lui Cantemir. – Probabil, este vorba de domnul Moldovei Dimitrie Cantemir (1673–1723). Însă Cantemir a fost ali-atul, nu inamicul Rusiei”. Bineînțeles, Staheev, autorul comentariilor, dă o ipoteză greșită, pentru că Słowacki l-ar fi avut în vedere pe un alt Cantemir, decât Dimi-trie; s-ar referi la Cantemir-bei, care-și ținea hoarda în Bugeac, făcând deseori incursiuni armate „prin vecini”. Miron Costin scrie că, în Bugeac, tătarii s-au stabilit în anul 7104 (1585), după un război în care turcii „luptau prea acele vremuri pentru Craiia Ungurească cu nemții”, din care „au orânduit pre Caazi Cherei-Soltan, hanul Crâmului, și trimitându-i și 2 000 de iniceri, cătră 70 000 de oaste ce avea tătărăscă”. Iar „Craiia Leșească în vârtute au orânduit și ei pre Zamuiski-hatmanul (că)... mai mult de 7 000 de călări și 3 000 de pedestri n-au avut (de nu-i laudă)...” Anume atunci, în urma tratatului de pace, hanului îi revin șapte sate din Bugeac, de unde oastea sa făcea incursiuni și în Polonia.

Un alt poet polonez, Marcin Paszkowski, în opera căruia se întâlnesc date referitoare la noi (*Steagul sar-mat în Moldova*), precum și la J. Bojanowski (*Naumachia Hotinului*).

NOTE DE LECTURĂ

„DESPĂRȚIREA APELOR”
VIAȚA LITERARĂ REFLECTATĂ PRIN PRISMA
SCRISORILOR PRIMITE DE ION DRUȚĂ

de ȘTEFAN SUSAI

Scrisorile trimise din sat sunt în prezent precum erau odinioară hulubașii trimiși de pe front. Pline de emoție, mai ales atunci când îi sunt adresate lui Ion Druță. În multe sate țărani sunt niște supraviețuitori ai vremurilor. Și țin să îi scrie lui Ion Druță. Să îi ceară un sfat ori să îi spună necazurile. Cine i-ar putea înțelege mai bine ca Ion Druță? El însuși fiu de țărani din câmpia Sorociei. Tema scrisorilor primite de Ion Druță s-a schimbat mult în ultimele decenii. Odinioară îi scriau pentru a afla dacă personajele și faptele din cărțile lui sunt reale. Îl puneau la curent cu trecerea la alfabetul latin, cu schimbările din sate. Acum, deși tot mai rare în epoca digitalizării, scrisorile adresate lui Ion Druță conțin altfel de informații. Căci dispar multe sate, iar viitorul este incert. O astfel de scrisoare i-am înmănat-o personal lui Ion Druță în august 2019, la Moscova, pe când lucra la această carte. Era o scrisoare a bibliotecarei și a șefei casei de cultură din satul Cioropcani. A citit scrisoarea în picioare, vădit emoționat. Apoi a împăturit-o cu grijă și a scos una din multele mape în care se aflau scrisori primite de-a lungul timpului. Scrisorile trimise de țărani, de profesorii de la sate sunt o radiografie a vremurilor. Este chiar istoria văzută de oamenii simpli.

Volumul *Despărțirea apelor*, apărut la Editura Cartier (2020), conține scrisori ce impresionează și la o distanță de decenii față de momentul în care i-au fost adresate lui Ion Druță. Nu doar cititorii i-au scris, ci și foarte mulți scriitori. Discutam cu prozatorul despre cartea *Hora cu cinci fete*, care se termina cu o scrisoare adresată lui. O scrisoare despre satul Horești, de pe malul Prutului, pe care îl vizitase cu o jumătate de veac în urmă. O scrisoare care nu mai ajunsese la el, căci întortocheate sunt căile poștei. Citind capitolul despre vizita lui Kataev în Sculeni, Ion Druță mi-a spus: „Bine că mi-ai amintit de Kataev. Să introduc scrisoarea de la el în volum”. Scrisoarea lui Valentin Petrovici era în una dintre cele trei mape. Kataev îi adresase acea scrisoare în vremurile când Ivan Bodiul îl acuza pe Ion Druță că nu reflectă în scrierile lui realitatea societății socialiste din Moldova. „Sunteți o persoană respectată, un scriitor îndrăgit, cărțile dumneavoastră sunt larg cunoscute, la noi și peste hotare. Credeți-l pe un om singuratic, atacurile la adresa dumneavoastră vor înceta, fără îndoială (...)”, i-a scris Kataev.

Despărțirea apelor este și o radiografie a vieții literare din Moldova, condusă despotice de Bodiul. Ion Druță readuce în

atenție și ecourile la *Frunze de dor*, *Casa mare*, *Doina*, *Plecarea lui Tolstoi*, *Păsările tinereții noastre*, *Sfânta sfintelor*.

Într-o scrisoare, Grigore Vieru așterne pe hârtie cuvinte curajoase pentru vremurile în care cei mai mulți scriitori nu riscau să spună adevărul nici măcar în corespondența privată, căci deschiderea scrisorilor de către KGB era o activitate obișnuită: „(...) Am fost răstignit la mod banditesc, la adunarea de partid, pe fondul evenimentelor din Lvov, că... negând poezia noastră sovietică și apărând-o numai pe cea scrisă-n perioada burgheză. (...) Nu mă sperii, nu mă înfurii – mi-e greață. O greață care mă macină pe dinăuntru. Dar voiam să-ți spun altceva. M-a zguduit piesa despre Tolstoi, în care, de fapt, te-am văzut pe dumneata. Grig Vieru, Chișinau, 22.01.1972”.

G. Cernobrisov, directorul Editurii Cartea Moldovei, îi scrie în 1974. Cuvintele acestuia sunt parcă împrumutate de la Ivan Bodiul: „Povestirea Aroma de gutui trezește rezerve serioase de ordin tematic. Cele descrise sunt pentru Moldova depășite, starea de lucruri din republică este în momentul de față alta. În urma lecturii acestei bucăți se trezesc gânduri

ce sunt în disonanță cu prezentul actual al republicii și pot da naștere la interpretări și concluzii nedorite...”

Emilian Bucov, redactor-șef la revista „Nistru”, i se adresează lui Ion Druță în legătură cu discuțiile contradictorii pe marginea romanului *Povara bunătății noastre*: „Să nu-ți faci sânge rău. Publicându-l, revista s-a îmbogățit. Cititorul așijderea”.

Fratele Pavel trimite o scrisoare în care îi spune lui Ion Druță: „...a venit o mașină cu gazetari de la Chișinău. Umblau prin Horodiște și se întrebau «Ce se întâmplă aici la voi? De unde scoate Ion Druță toate grozăviile celea?» (...) I-am invitat la mine în casă, dar n-au vrut să intre. Au urcat în mașină și au plecat”.

Vasile Coroban i se adresează prozatorului în octombrie 1980: „Mă silesc împrejurarile să-ți scriu acest răvaș. Poate n-o știi, dar *Povara bunătății noastre*, tipărită, după câte știu, prima dată în «Nistru», continuă să agite spiritele slăbănoage și schiloade de la noi”.

Mihai Cimpoi se declară impresionat de *Biserica Albă*, despre care îi scrie că a citit-o „cu un enorm interes”: „Marina Țvetaeva spunea odată că, după lectura versurilor

lui Maiakovski, îți vine să mănânci mult. După romanul D-voastră eu aș vrea să postesc. Chișinau, 31 august 1982”.

Relația de prietenie a lui Ion Druță cu Andrei Lupan este reflectată și în corespondența purtată de cei doi timp de câteva decenii. Lupan i se confesează, în ianuarie 1981: „Mă lupt cu nepoții și bătrânețile”.

Ion Druță publică și documente, cuvântări, care ajută cititorul să înțeleagă mai bine atmosfera irespirabilă a acelor vremuri. La Congresul al III-lea al scriitorilor din RSSM, Druță îi ia, cu mult curaj, apărarea lui Mihai Cimpoi, pe care tovarășul Barjanschi îl acuzase foarte grav, zicând că stă acasă încuiat și citește gazete românești: „Vreau să îi comunic tovarășului Barjanschi că eu nutresc sentimente dintre cele mai calde pentru o Republică și pentru o țară vecina cu noi, o țară rudă cu noi ca limbă, ca istorie”.

Volumul conține scrisori de la Emilian Bucov, Vasile Vasilache, Vasile Coroban, Grigore Vieru, George Meniuc, Andrei Lupan, Mihai Cimpoi, Aureliu Busuioc și alte nume importante ale literaturii române din Basarabia. Cititorii poate se așteaptă ca în volumul epistolar *Despărțirea apelor* să găsească epistole de la scriitorii care erau prieteni cu Ion Druță. Chiar autorul elucidează lipsa corespondenței cu unii confrăți: „Unde sunt scrisorile lui Ciobanu, Cosmescu, Șleahu, Crețu, că doar erați prieteni? Dragii mei, nu uitați că pe la mijlocul secolului trecut și până prin anii '80-'90, KGB-ul te urmărea pas cu pas. A expedia o scrisoare unui scriitor bănuț de înaltă trădare însemna a te expune pe tine însuși. Nu toți aveau curajul lui Coroban, Lupan sau Vieru. Pe de altă parte, scrisoarea, adevărata scrisoare, are ceva în comun cu spovedania, și nu chiar fiecare suflet simte nevoia spovedaniilor”.

Ar fi fost interesantă corespondența cu Șleahu, dată fiind prietenia dintre cei doi. Șleahu, ca și Lupan, sunt astăzi nume date uitării. Operele lui Samson Șleahu apăreau în anul 1979 la Editura Literatura Artistică din Chișinău într-un tiraj de zece mii de exemplare. Volumul *Magistrale* al lui Andrei Lupan era tipărit în patru mii de exemplare cu câțiva ani mai devreme. Scrierile lui Lupan au apărut în două volume, în 2002, cu susținerea lui Ion Druță.

Volumul epistolar a lui Ion Druță *Despărțirea apelor* este extrem de bine-venit. Sunt mărturii și fapte care, altfel, s-ar fi pierdut. O parte a istoriei literaturii din a doua jumătate a veacului trecut din Basarabia este recompusă din scrisorile primite de Ion Druță.

CARTIER CODOBELC

**GRIGORE VIERU
POEZII
DE SEAMA VOASTRĂ
ILUSTRAȚII: VASILE SITARI**

„Prima ediție, cea din 1967, l-a consacrat pe Grigore Vieru ca cel mai important poet pentru copii. Generații de copii au crescut cu «Poezii de seama voastră». Ca să fie mai buni, mai generoși, mai prietenoși”.

EDITURA

**VASILE ROMANCIUC
TOATE ÎNTÂMPĂLĂRILE
SE PREFAC ÎN CUVINTE
ILUSTRAȚII: IVANKA COSTRU**

„Este antologia de autor a lui V. Romanciuc, unul dintre cei mai îndrăgiți poeți ai Basarabiei. Au intrat poezii din volumele «Doi iezi», «Poezii mici de crescut mare», «Povești din Țara Canelumea», «Am un nume frumos», «O frunică în bibliotecă».”

EDITURA

CRONICĂ LITERARĂ

ÎN CĂUTAREA MARELUI ROMAN SAU UN CHIȘINĂU ALTERNATIV...

de ALEXANDRU VAKULOVSKI

Anul 2020 nu a fost unul prea bun, din contra, din multe puncte de vedere, a fost un an îngrozitor. În primul rând, e dureros pentru noi toți să ne știm prietenii, rudele, apropiații bolnavi. Mai rău, nu știu dacă mai e printre noi cineva care ar putea spune că nu știe oameni care ar fi trăit încă ani buni și liniștiți, dacă n-ar fi fost covidul...

În 2020 s-au anulat lansările, festivalurile, târgurile de carte, aproape toate evenimentele culturale. Nici editurile nu s-au înghesuit cu publicatul, multe dintre ele au renunțat la cărțile pe care le aveau în pregătire. Și au făcut asta nu doar editurile mici. Cinste editurilor care și-au continuat activitatea de parcă încă am trăi în normalitate, chiar dacă nu le-a mers la fel de bine ca în alți ani (n-avea cum). Asta ne-a ajutat mult și pe noi, scriitorii și cititorii: am avut unde publica, am avut ce citi (foarte important).

Val Butnaru a reușit în 2020 un proiect grandios: să publice nu un roman, ci o dilogie. Pare mult și pentru un an normal. Desigur, acest lucru s-a întâmplat și datorită Editurii Prut Internațional, căci știm, dacă mă lăsați să mă joc cu cuvintele, că și peste Prut unele case mari și-au suspendat publicarea volumelor de literatură română contemporană.

Manuscrisul lui Zograf (Soția lui Faust și Desperado.com) a apărut în 2020. Lansarea primei părți s-a anunțat în condiții normale, dar, din păcate, a trecut în online – o altă premieră. În mod normal, dilogia ar fi creat o mai mare zarvă în lumea literară, dar se pare că și fără lansări cititorii n-au evitat ambițiosul proiect al lui Val Butnaru.

Sunt multe motive și laitmotive pe care le abordează Val Butnaru în dilogie. Se poate ghici din titlu că motivul manuscrisului pierdut nu va fi lăsat de-o parte. În RM, literații poartă de ani buni discuții aprinse despre marele roman: toți prozatorii ar vrea să-l scrie, măcar pe-al lor, dacă nu chiar marele roman basarabean. În dilogie, Val Butnaru are destul spațiu ca să-și facă personajele să viseze, să râdă și să ironizeze motivul marelui roman. El rămâne undeva pierdut, la el nu se ajunge, chiar dacă mai multe personaje se pot lăuda că l-au avut în mână. El rămâne nepublicat, deși... în Desperado.com se vorbește de un roman care se numește Manuscrisul lui Zograf, scris de Margot Zograf, personajul principal din prima parte a dilogiei. Marele roman există și în prima parte, dar e altul, e al bunicului lui Margot, Armand Zograf, mort de mulți ani în închisorile comuniste.

Avem mai multe voci narrative. În partea întâi, vocea naratorului este în întregime a unei femei, numită ironic Sancho Panza, dar care nu ne spune mai multe despre ea, menționând doar din când în când că e prietena cea mai bună a femeii despre care ne povestește – Margot, soția unui pictor, Faust.

În al doilea roman, Desperado.com, sunt mai multe voci, care se schimbă de la un fragment la altul. Acțiunea se desfășoară în jurul a trei prieteni din copilărie: Hector (fratele unui oligarh, Modest, despre care aflăm mai multe în primul roman), Polina, o fată care emigrează în Israel, și Cezar, care are poate viața cea mai normală, nehotărât dacă rămâne la Chișinău sau vrea să se mute la Cluj, unde a fost student.

Spațiul în care se desfășoară acțiunea, chiar dacă nu se spune asta, e Chișinăul. Recunoaștem centrul, parcurile, cartierele, chiar dacă numele sunt schimbate. PMAN, de exemplu, e Piața Mare, iar Frontul Popular, de pe vremuri, e numit Mișcarea Salvării Naționale. Probabil că oamenii din cercul lui Val Butnaru s-ar putea să recunoască și o parte din personaje sau cel puțin de unde s-a inspirat scriitorul. Noi, cititorii, de exemplu, am recunoscut parțial oligarhul (Modest), o variantă aparent mai bună (pentru că investește în artă și în artiști) a Păpușarului, care a fugit din țară. Am văzut că mai mulți cititori discutau în rețelele de socializare despre acest personaj și asemănarea cu persoana reală. E trist să constăți totuși că, în varianta ficțională, alternativă, lucrurile, deși puțin modificate, sunt la fel ca în realitatea propriu-zisă. Și aici și acolo, ca să zic așa, e cam la fel: 30 de ani de proteste nu duc niciunde, politicienii sunt la fel de corupți, oamenii sunt săraci, iar procuratura e la mâna oligarhilor. Lumea lui Val Butnaru e totuși mult mai livrescă, e și cu Faust, și cu Margareta și cu multe-multe alte intertexte. În ea totul se așază cumva și există o anumită ordine, spre deosebire de realitate.

Cel puțin din punct de vedere creativ, 2020 a fost un an bun pentru Val Butnaru. A publicat dilogia Manuscrisul lui Zograf, a lansat o emisiunea culturală Vânturile, valurile, de două ore (!), dar care are succes – mare lucru! Cred că, în rest, noi cu toții (scriitori, cititori) am fost mult mai leneși, așa că vă recomand să recuperăm timpul și să începem cu Manuscrisul lui Zograf.

VAL BUTNARU
 MANUSCRISUL
 LUI ZOGRAF (VOL. I-II)
 CHIȘINĂU, EDITURA
 PRUT INTERNAȚIONAL
 2020

NOUTĂȚI EDITORIALE | NOUTĂȚI EDITORIALE

LUBA FELTSHER, GHEORGHE DONI
 DOUĂ VOCI (VERSURI)
 CHIȘINĂU, EDITURA PONTOS, 2020

„Cei doi poeți – Luba Feldsher și Gheorghe Doni – s-au întâlnit. Doi poeți sensibili care, conlucrând, ne oferă o punte între literatura română și cea a Israelului. (...) E o perspectivă dublă, o completare a unor contrarii pe o linie întâi a frontului cuvintelor, din care poezia nu dezertează. Ea se impune ca fel de a fi, ca forță necesară de a înfrunta cotidianul și a-l face suportabil, de a ajuta speranța – adică frumosul – să învingă.”

Nicolae DABIJA

SECOLUL XXI
 ISTORIE RECENTĂ ȘI FUTUROLOGIE
 VOLUM COORDONAT DE ALEX CISTELECAN
 CHIȘINĂU, EDITURA CARTIER, 2021

Cum arată, deci, secolul 21, în tendințele sale esențiale, în sfera social-politică, judecat după prima sa „mini-epocă”? Ce e definitoriu și nou – fie și chiar ca o reluare aparte a unor tendințe mai vechi – pentru ultimele două decade, și în ce măsură deschid sau trasează ele anumite tendințe și direcții cu ambiții structurale, epocal-destinale? Sau, poate mai curând și mai degrabă: reprezintă oare cu adevărat secolul 21, cel puțin atât cât am trăit și putem anticipa din el, o ruptură semnificativă față de dinamica istorică a decadelor precedente, sau e doar un happy 90s prelungit, o ordine postbelică care încă se tot fixează, un secol 20 ceva mai lung sau, cine știe, o postistorie de-acum perenă?

Alex CISTELECAN

Și, mă puteți întreba, care e problema?... Problema e că, în spațiul basarabean al limbii române literare, în astfel de cazuri, cînd complementul indirect al verbului a lucra exprimă obiectul muncii, acesta – complementul/ determinativul – este introdus prin... prepoziția *asupra*: a lucra *asupra* (a ceva), ceea ce în româna vorbită în Țară se întîmplă mai rar, dat fiind caracterul oarecum desuet/ „impropriu” (acum) al acestei prepoziții în construcția respectivă. În Basarabia însă, ea are numeroase ocurențe, inclusiv în stilul științific sau cel publicistic, și asta, în primul rînd, sub influența construcției prepoziționale rusești *работать над...* = „a lucra asupra...”. Vom cita totuși, mai întîi, cîteva sintagme traduse corect: *работать над словарём* = a lucra la un dicționar; *работать над древними рукописями* = a studia manuscrise vechi și *работать над проектом* = a lucra la un proiect (Dicționar rus-român).

În acest moment crucial, îl rog pe profund meditativul nostru cititor să judece chiar el – la rece – dacă, în următoarele fraze, e vorba de un calc morfosintactic după limba rusă ori de altceva: „Nu încetez să lucrez asupra tezei de doctorat (sic!) (corect/ recomandabil: ...să lucrez la teza de doctorat), fiind doctorand anul IV în cadrul Universității Constantin Stere (sic!) (corect/ recomandabil: ... doctorand în anul al IV-lea la Universitatea «Constantin Stere»)” (tv8.md, 12 iunie 2020) sau „Lucrăm asupra unor noi proiecte, a unei noi grile de emisie (sic!) (corect/ recomandabil: *Lucrăm la cîteva proiecte noi, la o nouă grilă de emisie*)” (axial.md), sau „Ei știau că lucrez asupra unui manuscris (sic!) (recomandabil:... *lucrez la un manuscris*), dar nu bănuiau nimic” (moldova9.com, 14 mai 2019), sau „Am ajuns la etapa în care lucrez asupra propriului repertoriu (sic!) (recomandabil: ...*lucrez la propriul repertoriu*)” (vipmagazin.md, 21 noiembrie 2016), sau „Am spus deja în cadrul unor interviuri radiofonice la Chișinău și București că lucrez asupra unui roman (sic!) (recomandabil: ...*lucrez la un roman*) istorico-psihiologic [...]” (revista „Limba română”, nr. 1, 2020, p. 279-295), sau (tot din presa scrisă) „– [...] Cum ați lucrat asupra acestui spectacol (sic!) (recomandabil: *Cum ați lucrat la acest spectacol*)?” („Contrafort”, nr. 1-2, ianuarie-februarie 2016, p. 18), sau „Împreună cu micuța Natalia a fost deja în cîteva țări, continuînd lucrul asupra proiectului (sic!) (recomandabil: *continuând lucrul la proiect*)” („Gazeta de Chișinău”, 31 ianuarie 2020, p. 12), sau (dintr-o lucrare de cultivare a limbii) „Nici în aceste cazuri nu este potrivit verbul «a duce» [în expresia: „Se duce lucrul asupra îmbunătățirii confortului în utilizare” – n.n. – V.G.], care poate fi înlocuit cu formele verbului a lucra: se lucrează cu agenții economici, se lucrează asupra îmbunătățirii (sic!) (recomandabil: ...*se lucrează la îmbunătățirea/ pentru îmbunătățirea/ în vederea îmbunătățirii* [confortului în utilizare]), medicii trebuie pregătiți pentru a lucra asiduu” (Irina Condrea, *E timpul să vorbim corect*, Ed. Prut, Ch., 2014, p. 79-80).

Alții (perfecționiștii) – mereu cu gîndul la desăvîrșire – „lucrează [încontinuu] asupra lor”, adică *se perfecționează/ se desăvîrșesc, lucrează (foarte mult) cu ei*. Din păcate (pentru limba noastră cea... comună – româna), la Chișinău „se lucrează cu sine” într-un fel, iar la București (în general peste Prut) – altfel.

FILTRE

MUNCA L-A FĂCUT PE OM (III)

de VALENTIN GUȚU

Cîteva „modele” de autoperfecționare din Basarabia?... Poftim: „Lucrez asupra mea (sic!) – Local Business – Chișinău, Moldova...” (www.facebook.com) sau „Trebuie să lucrăm mult asupra noastră (sic!) (corect/ recomandabil: *Trebuie să lucrăm mult cu noi*), ca să intrăm cu totul în Europa (sau *Mai avem mult de lucru acasă, pînă vom putea să intrăm cu totul în Europa*)” (moldova.europalibera.org, 27 iunie 2014), sau „Nu știu încă cu ce vreau să mă ocup pe viitor (sic!) (recomandabil: ...cu ce mă voi ocupa pe viitor), dar știu sigur că vreau să lucrez asupra mea (sic!) (corect/ recomandabil: ...*vreau să mă desăvîrșesc/ să lucrez mai mult cu mine*), adică să-mi măresc domeniul de interese și să-l scad pe cel al viciilor” (ea.md), sau (un ultim exemplu dintr-o carte tradusă din rusă) „Atît în anii războiului civil, cît și în anii construcției socialiste, Nadejda Sergheevna [Alilueva – n.n. – V.G.] a servit cu abnegație cauza partidului, totdeauna modestă și activă la postul său revoluționar. Exigentă față de sine, în ultimii ani lucra intens asupra sa (sic!) (recomandabil: *se perfecționa intens/ se desăvîrșea/ lucra mult cu ea*), pășind în rîndurile tovarășilor celor mai activi la învățătură în Academia Industrială (sic!)” (Larisa Vasilieva, *Doamnele Kremlinului*, Ch., 1993, p. 162).

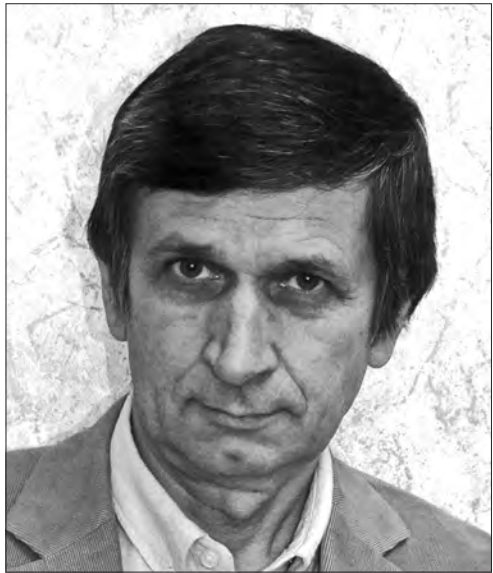
Și o mostră, sper – edificatoare, de peste Prut: „Ce înseamnă să lucrezi cu tine (subl. n. – V.G.)? Inevitabil, întrebarea următoare este «Cum lucrez cu mine (subl. n. – V.G.)?»”. Asupra acestui subiect se va concentra articolul de astăzi” (www.quantumcoach.ro, 3 iulie 2018).

Fiindcă am ajuns cam pe la sfîrșitul capitolului construcției prepoziționale – să nu uităm, legate de osteneala omului cea de toate zilele –, ar fi păcat să nu ne întrebăm acum, obosiți, iată, de atîta (în cazul nostru) scris și citit: „Dar... cum muncim, cum ne cîștigăm totuși tainul?” – „Cu multă trudă...”, ar fi răspunsul, un pic pleonastic, al unui simplu basarabean sau moldovean, întregit – ca să fie înțeles și mai bine – de locuțiunea adverbială „...în sudoarea frunții”. Într-adevăr, popular grăind, poți face sau obține ceva... *cu/ din* sau *în sudoarea frunții/ feței*, cu mari eforturi adică. Sub acest aspect, ați observat probabil, cei de pe malul stîng al Prutului preferă să spună... „în sudoarea frunții”, conducîndu-se, probabil, nu atît după... *Popa Duhu* al lui Ion Creangă, care: „Aici era la Socola, aici în Iași, aici la monăstirea și în Tîrgul Neamțului profesor, de unde cutreiera munții în sudoarea frunții”, cît după textul (biblic) slavon din *Facerea/ Бытие* (3:19): „*B nome*

лица твоего будешь есть хлеб”, verset tradus, pentru prima oară, în românește (este adevărat, „dupre limba elinească”), în Dumnezeiasca Scriptură (Biblia de la București, 1688), ca: „*Întru sudoarea feții tale vei minca pîinea ta*”. Ținînd însă cont de faptul că versetul respectiv are și alte traduceri: „*Prin sudoarea feței tale să-ți mănânci pîinea*”, „*Cu sudoarea frunții tale îți vei cîștiga pîinea*”, astăzi, în anumite contexte, formula parafrastică *трудиться в поте лица*, intrată în vocabularul nostru bilingv, poate fi tălmăcită și altfel decît prin șablonarda – uneori – formulă calchiată cîndva: „a munci în sudoarea frunții”. Doar un exemplu: „Însă nu puțini au fost cei care au sărbătorit această zi (1 Mai – n.n. – V.G.), muncind în sudoarea frunții (sic!) (recomandabil: *muncind din greu/ cîștigîndu-și pîinea cu sudoarea frunții*)” („Timpul”, 4 mai 2018, p. 13).

Cine l-a făcut însă – de-a lungul veele-tului său – pe tînărul specialist (calfa) de cîndva, la general vorbind și personificat, să ajungă astăzi un meseriaș (un profi, ca să ne exprimăm și noi argotic), dacă nu... școala muncii sau școala vieții, experiența... Tocmai că ea este personificarea aici. Auzit-ați, probabil, cu toții de expresia ori de expresiile (privitoare la o persoană de o anumită vîrstă): *a avea școala vieții/ a trece prin școala vieții/ a parcurge școala vieții/ a învăța la școala vieții* și chiar *a absolvi/ a termina școala vieții*, într-un cuvînt, *a acumula experiență* (inclusiv de muncă) *de-a lungul propriei vieți*. În funcție însă de felul formulării, în acest context va trebui să diferențiem și anumite nuanțe de sens: de pildă, *a trece printr-o școală* înseamnă „a o frecventa/ a o urma”, pe cînd *a trece o școală/ școala* (cutare) semnifică faptul că aceasta – școala – a fost deja „făcută/ absolvită”. Așa stînd lucrurile, în exemplul pe care îl vom cita mai jos, se pare că e vorba totuși de caracterul durativ al verbului *a trece*, acela de „a parcurge”, și nu de „a termina/ a absolvi”: „De aici – la penitenciarul de la Odesa Vania Răutu trece școala vieții (sic!) (recomandabil: *trece prin școala vieții/ parcurge școala vieții*) în infernul siberian, pînă devine deputat, om politic în țara mult visată” („Revista literară”, nr. 1, 2015, p. 15).

Și... în ce constă aici greșeala?... mă veți întreba. Păi, tot de un calc este vorba, de astă dată, după expresia rusească *пройму школу жизни*, adică *a trece prin școala vieții, a fi un om încercat*. După cum se vede, în românește, vom recurge deci la o construcție prepozițională (verbul *a trece*+ prepoziția *prin*), similar cu: *a trece prin*

școală/ viață ca un ciine/ gîsca prin apă = a nu rămîne cu nimic din școală; *a trece prin multe în viață* = a învinge greutățile/ a reuși; în schimb, verbul *a trece* se va combina cu un complement direct (ca în rusă) în construcții de tipul: *a trece o probă/ proba* = a reuși la o probă sau *a trece un examen/ examenul* = a obține o notă bună la examen. Astfel încît, următorul exemplu (excerptat din internet) este bine întocmit: „[...] iar la capitolul studii, potrivit paginii sale de Facebook, a trecut „Școala Vieții” (stirileoradea.com, 4 mai 2020), adică... „a terminat/ a absolvit «Școala Vieții»”. Tot așa se *trece* și *prin școala muncii*.

La polul opus însă – sper că ați intuit bine! – e ageamiul/ profanul/ novicele, insul căruia aproape nimic... „nu i se dă ușor”, vorba basarabeanului afectat de bilingvism. Ce înseamnă aici... „nu i se dă ușor” poți pricepe, repet, doar dacă o rupi (binîșor!) și pe rusește, mai exact, dacă știi cum se traduce reflexivul rusec *даться/ удаться* (cu referire doar la persoana a treia și cu complementul indicînd o materie de studiu, o meserie, o artă etc.), adică, în românește, *a fi ușor de însușit/ de învățat, a fi accesibil* (pentru cineva). E cu referire la activitatea noastră mintală, nu?... Spre exemplu, *ему всё легко даётся* = învață totul cu ușurință sau *алгебра ей легко даётся* = (ea) însușește algebra cu ușurință (dintr-un dicționar rus-român).

La Chișinău însă, cine știe cînd, reflexivul acesta a fost calchiat semantic – ca multe altele –, din care a ieșit: „a (nu) i se da (cuiva ceva)”, cu sensul de „a (nu)-i reuși (cuiva) să însușească/ să deprindă (ceva)”. Exemplificăm (din presa scrisă): „Ambele (= prietene, n.n. – V.G.) au recunoscut că vorbesc rusa și găgăuza la perfecție, dar româna și engleza li se dau (sic!) (corect/ recomandabil: *le reușesc/ le deprind/ le însușesc/ le învață*) foarte greu și, prin urmare, vocabularul le este limitat” („Timpul”, 3 octombrie 2017, p. 9) sau „Dar 27 august e, totuși, o zi specială, un eveniment istoric, care nu ni s-a dat (sic!) (corect recomandabil: *pe care nu l-am obținut/ la care nu am ajuns*) ușor” („Ziarul de gardă”, 23 august 2018, p. 2), sau „Alina era fericită pentru că i se dădea ușor (sic!) (corect/ recomandabil: *însușea*) tot ce învață și profesia părea a fi una solicitată pe piața muncii” (tot acolo, p. 12). În concluzie, venim aici cu un apel către unii: Cereți cît (nu... „cîte”) mai multe cunoștințe gramaticale... și vi se vor „da” (= le veți însuși) negreșit!

TREMOLO BUSINESS*

de PHILIPPE MURAY

PHILIPPE MURAY (N. 10 Iunie 1945, Angers – M. 2 Martie 2006, Paris) a fost un eseist și romancier francez. În 2002, în „Chemarea la ordine: anchetă asupra noilor reacționari” (în română, la ed. Compania, 2003), Daniel Lindenberg îl apropie de M. Houellebecq și M.G. Danter, înscriindu-l în categoria „noilor reacționari”. În replică la cartea lui Lindenberg, Muray semnează, împreună cu, între alții, A. Finkielkraut, M. Gauchet, P. Manent și P.-A. Taguieff, „Manifest pentru o gândire liberă”. **Lucrări publicate (selectiv):** „Céline” (eseu, Seuil, 1981); „Secolul al XIX-lea de-a lungul epocilor istorice” (eseu, Denoël, 1984); „Posteritate” (roman, Grasset, 1988); „Imperiul binelui” (eseu, Les Belles Lettres, 1991); „Gloria lui Rubens” (eseu, Grasset, 1991); „Se închide” (roman, Les Belles Lettres, 1997); „Exorcisme spirituale” (cronici și interviuri, Les Belles Lettres, 1998); „După istorie” (publicistică, Les Belles Lettres, 1999), „Dragi jihadiști...” (eseu, Fayard, 2002), „Ultima necat” (jurnal intim, 1978-1991, vol. I-III, Les Belles Lettres, 2015-2019) etc.

Trăim în epoca zahărului fără zahăr, a războaielor fără lupte, a ceaiului fără teină, a dezbaterilor în care toată lumea este de acord ca mâine să fie mai bine decât ieri, a proceselor pentru care trebuie să dezgropi morții, pe vinovații judecați deja de mult, dacă vrei să nu te trezești tu însuși în culpă...

Dacă această epocă se dovedește greu de prins, e din cauză că a diluat realitatea, căutând să ne convingă de realitatea ei cu înlocuitori. N-o să mai rămână mare lucru din real, dacă se continuă astfel. Totul ne este garantat hipocaloric, viața, moartea, presupusele idei, cărțile, intervențiile „curate” în Golf, arta, pseudopasiunile, așa-zisa informație, emisiunile TV.

S-au decretat „zile fără fumat”. De ce nu și ani fără femei? Sau femei fără colesterol, cu patalama? Ori ideologii fără materii grase? Cu ce ne-am mai putea oare potoli nevoia de negativ din noi după ce negativul a fost scos în afara legii, dacă nu cu pericolele din trecut? Suntem, de-acuma, mult prea fragili, am dobândit o prea mare deficiență imunitară, ca să ne permitem alți dușmani decât cei trecuți pe celălalt tărâm. Iată reversul bunăstării noastre. Nu mai putem face față decât evenimentelor din arhive, periate atent, și acelea, împănate cu multiple comentarii, redifuzate de cinci ori pe an la televizor; mai bine întreținute, oricum, decât clădirile de patrimoniu din orașele noastre prăfuite. Singurele surprize permise sunt cele organizate. Chiar și urile noastre cele mai îndreptățite dau impresia că provin din niște rezervații naturale pentru fauna și flora pe cale de dispariție.

Imprevizibilul – s-a terminat cu el, ne-ar putea îmbolnăvi. Spontaneitatea sosește în pungi vidate. Nu mai există decât țigări mild, bere light și mezeluri extra-slabe. Orice virulență a fost înlăturată. Istoria nu doar că se grăbește, cum se afirmă, dar ea chiar galopează accelerat spre cel mai domesticit déjà-vu, spre cel mai moleșit déjà-pensé. Am devenit așa de debili, încât trebuie să fim protejați. Suntem feriți de adevăratele pericole. Nu cumva să resimțim un fapt brut ca pe un pietroi picat din cer – ne-ar lăsa lași. Evenimentele cele mai mărunte sunt atât de bine pregătite, uneori cu ani în avans, încât atunci când, în sfârșit, se produc, au aerul propriei lor comemorări. Prin hatârul anticipant al sondajelor, alegerea președintelui republicii a ajuns un gag jalnic, reîncălzit, un caraghioslăc răsuflat. Bicentenarul Revoluției, în ‘89,

părea o redifuzare. Intolerabilele iluminatii stradale de Crăciun încep cu trei luni mai devreme în fiecare an. La galette des Rois de la Bobotează este oferită și de Paște, odată cu ouăle. Colecțiile de iarnă se întind până la soldurile din anul următor. Principiul acesta al anticipării a fost adoptat până și de plagiatorii profesioniști, care nu mai au răbdare să aștepte apariția cărții ca să-i sugă măduva: o atacă încă din șpalturi, aruncând pe piață versiunea lor călăie înainte de ieșirea primei ediții de sub tipar. Anul 2000 se descompune de pe acum, deși mai avem doi lustri până la sfârșitul de mileniu. Era vărsătorului arată rău la față. Totul se ofilește înainte de a înflori, se vestejește, se gălbejește. Pericolele de „gradul unu” se voalează sub euforia oferită de piața irevocabil planificată. O vârstă a treia fără de vârstă a planetei, asta a devenit Binele. Bătrânețea lumii.

Eclipsarea principiului malefic, a „părții blestemate”, a „negativului” este marea enigmă a vremii noastre. Ce se petrece sub acest strat de lac, sub pojghițele pure, sub litotele dulci, sub lustrul inocenței însirocate? Sub aceste leșii fără fosfați?

Nu-i ușor să răspunzi. Binele înlocuiește foarte avantajos Răul, dar cu o condiție: aceea de a spune – și a-i face și pe ceilalți să spună – că Răul n-a fost nicicând atât de amenințător, de îngrozitor, de paralizant ca în prezent; iar asta să se filmeze, să se certifice, să se refilmeze, televizeze și retelevizeze! Credința tuturor în realitatea Răului este condiția de supraviețuire a civilizației noastre, civilizația spectacolului caritativ, în care Binefacerea este o manieră de a vorbi, iar Filantropia – un efect de stil. Tot ce vi se cere este să credeți în ele. Să aveți credința care va salva Spectacolul (cât timp acesta nu va fi dispărut, nu văd nici un motiv de a renunța la noțiunea lui Guy Debord). Și, mai ales, să vi-o mărturișiți din toți bojocii. Și să repetați, de oricâte ori vi se cere, că iubiți ceea ce trebuie iubit și condamnați ceea ce trebuie condamnat: rasismul, cât se poate de mult, identitățile regionale terorizante, integrismele islamice, populismele, pujadismele, traficul de fildeș și de blănuri, sponsorizarea raliului Paris-Dakar și renașterea naționalismelor în țările din Est eliberate de comunism. *Dilige et quod vis fac*, scria Sfântul Augustin, „Iubește și fă ce vrei!”... În zilele noastre s-ar potrivi mai degrabă: Spune ce iubești și fă business.

Binele a avut întotdeauna nevoie de Rău, dar niciodată ca acum. Falsul Bine e

dependent de sperietori. Nu atât pentru a le lichida, cât pentru a aneantiza, cu ajutorul lor sau dincolo de ele, iregularitățile neliniștitoare încă neextirpate din lume, excepțiile, ciudăteniile insuportabile, adică adevăratele pericole care îl amenință, cu toate că nu se vorbește niciodată deschis despre ele.

Ce mai contează, nu-i așa, ca să dăm un singur exemplu, fișarea datelor tuturor cetățenilor, dacă prin acest lejer preț plătim victoria contra SIDA? Bernanos, la sfârșitul vieții, își amintea de epoca în care excelenta inovație polițienească de a lua amprentele digitale încă scandaliza moravurile vremii. Oamenii erau indignați. Li se răspundea că „prejudicata lor față de Știință riscă să împiedice o admirabilă reformă a metodelor de identificare.”... De asemenea, că „nu putem sacrifica progresul din teama ridicolă că ne murdărim degetele cu cerneală”... În 1947 Bernanos își mai amintea, legat de aceasta, că în tinerețea sa „formalitatea pașaportului părea abolită pe vecie”, puteai face turul globului cu o simplă carte de vizită în buzunar... Iar apoi, mai lin la început, pe urmă din ce în ce mai accelerat, menghina s-a strâns... A observat cum se fabrică, după 1945, cu pași hotărâți, în serie, „o umanitate docilă, tot mai docilă, pe măsură ce sistemul economic, concurența și războaiele cer o reglementare din ce în ce mai minuțioasă”.

„Ceea ce strămoșii voștri numeau libertăți, voi ați început să numiți dezordine și fantezie”, se înspăimântase Bernanos.

Oare ce-ar zice astăzi? Multă vreme am fost naiv. Cauzele Drepte țin de ceea ce merge de la sine, îmi imaginam. Iar lucrurile care merită să fie discutate încep acolo unde încetează ceea ce merge de la sine. Mă înșelam, desigur. Nu fiindcă nu am fi cu totul de acord, nu pentru că toți condamnăm moartea, apartheidul, cancerul, incendiile de pădure, nu deoarece preferăm la unison toleranța, cosmopolitismul, schimburile între popoare și culturi și suferim laolaltă, solidari cu etiopienii, cu noii săraci, cu înfometaii din Sahel, nu pentru că e vorba de niște evidente indiscutabile ne vom opri din a le repeta de mii de ori pe zi.

Dar mai întâi trebuie găsită maniera de a le repeta. Nu ajunge să fii conformist până-n măduvă, trebuie în primul rând să afișezi, clipă de clipă, o figură de om care a descoperit America Generozității. A gândi „corect” e un soi de știință. A gândi

„corect” înseamnă a gândi de bine, dar cu o asemenea virulență aparentă, încât auditorul sau cititorul să aibă impresia că gândești singur, cu mintea ta, și că ceea ce faci este, mai ales, foarte periculos, de un curaj temerar, îndreptat împotriva unor inamici teribili.

Sunt întotdeauna amuzante patetismele cabotine ale celor ce simulează că și-au dedicat viața Facerii de Bine, e mereu nostim să-i vezi cum își umflă mușchii. O fi fiind plăcut să arbitrezi doar partide jucate deja, bătălii cărora le cunoști învingătorul înainte de a te prinde în luptă. E liniștitor să repui pe tapet afaceri care au fost de mult reglate. Într-un sens, îți asiguri o sinecură făcând cercetări împotriva morților. Cu cât lumea devine mai complexă, mai greu de descălcit din cauza trucajelor pe care le pune la cale, mai rătăcită în propria-i irealitate, cu atât se cramponează de epocile în care încă mai existau un Bine și un Rău. Când albul era alb și negrul era negru. Când puteai distinge între zi și noapte.

A cotrobăi prin lada de gunoi a Istoriei nu-ți rezervă decât surprizele pe care le aștepti. Tevefatwa decretată contra lui Heidegger acum câțiva ani a fost prilejul unei demonstrații interesante. Heidegger, nazist. Poftim scoop-ul! Ce glorie, să aduci la țarm carcasa aceasta de pește nemțesc, a cărui carne fusese de mult devorată de mii de rechini! Ce ispravă, să scoți la lumină secretul filozofic al lui Polichinelle! Cu adevărat o faptă eroică! În loc să ne treacă fiorii acum, în prezent, când frige, contemporani cu Saddam, cu Ceaușescu, Pol Pot, cu atâția alții... Generoșilor distilatori de gândire corectă garantată le trebuie răi din același metal cu al propriei lor virtuți de pacotilă.

Dacă criminalii cei mai autentici devin ficțiuni pe ecranele de care nu ne mai dezlipim ochii, e pentru că terorismul Binelui, inseparabil de civilizația de masă (pe care de multă vreme nu se mai pune problema să o faci să priceapă altfel decât în limbaj binar: da-nu, bun-rău, alb-negru), nu se nutrește el însuși decât cu inamici simpli, pe măsură, puși într-un contrast net, definiți clar ca dușmani eterni, mulțumită cărora dominația Binelui va fi cu atât mai ușor de asigurat.

*** Din volumul „Imperiul Binelui”, în curs de apariție la Editura Cartier. Traducere din limba franceză de O. NIMIGEAN**